Izbori za Beograd
KAMPANJA, DIM I PRAŠINA

Košarka
SREBRO ZA OTPISANI TIM

BiH 4 KM; Hrvatska 19 KN; Makedonija 150 DEN; Crna Gora 2.00 EUR; Slovenija 2.80 EUR; Greece 3.00 EUR; Austria, Germany 4.00 EUR; Switzerland 6.00 CHF cena 200 RSD

01394
9 770353 802002

VREME

broj 1394
21. septembar 2017.

Štrajk glađu Vukašina Obradovića

CENA SLOBODNOG NOVINARSTVA

AKCIJA

NEDELJNIKA **VREME** I IZDAVAČKE KUĆE Laguna

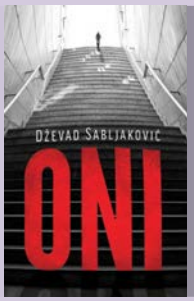
Knjige za 399 dinara!

U SVIM KNJIŽARAMA „DELFI" U SRBIJI
Ponesite ovaj primerak „Vremena" u neku od knjižara „Delfi" i kupite jedan od deset naslova sa ovog spiska po specijalnoj ceni od 399 dinara.
Akcija traje od 23. septembra do 20. oktobra 2017.

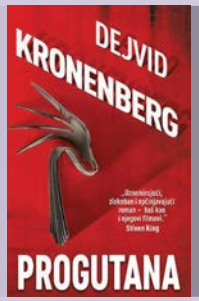

Vuk Drašković:
ISUSOVI MEMOARI

Roman koji se nastavlja na Draškovićevo delo Nož i kroz ispovest hromog fotoreportera s nadimkom Ćopavi Isus govori o raspadu Jugoslavije, ratu u Bosni i Hercegovini, starim i novim mržnjama, novim zločinima i zločincima.

Dževad Sabljaković:
ONI

Zbirka priča čiji su junaci umetnici, boemi, lutalice i izgubljenici rasuti po svetu, ljudi koji su voljno ili nevoljno u traganju za smislom i punoćom življenja odbili da se uklope u pragmatičnu stvarnost sveta.

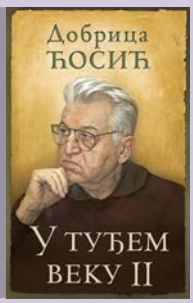

Dejvid Kronenberg:
PROGUTANA

Roman slavnog kanadskog reditelja o dvoje novinara koji žive od tabloida i opsednuti su kamerama i krvlju. Brz, napet triler s bizarnim zapletom u kome se prepliću savremeno novinarstvo, geopolitika, filmska industrija, trgovina organima, seks i zločin.

Dobrica Ćosić:
U TUĐEM VEKU II

Testamentarna knjiga Dobrice Ćosića, poslednji tom njegovih dnevničkih zapisa u kojima govori o političkim i istorijskim prilikama u Srbiji u prvoj deceniji XXI veka.

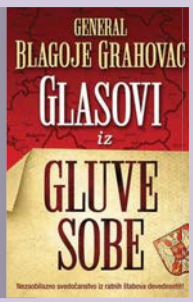

Sreten Ugričić:
MAJA I JA I MAJA

Roman čija je junakinja devojčica Maja iz serijala čuvenih slikovnica za decu koje su obeležile odrastanje u SFRJ. Knjiga o sudaru naivnosti i iskustva, o kraju jednog detinjstva, jedne epohe i jedne zemlje.

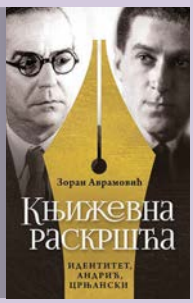

Blagoje Grahovac:
GLASOVI IZ GLUVE SOBE

Knjiga generala avijacije u penziji Blagoja Grahovca o onome šta se dešavalo u visokim vojnim krugovima tokom ratova devedesetih godina prošlog veka, uz dokumentarna svedočanstva, sećanja i geopolitičku analizu.

Zoran Avramović:
KNJIŽEVNA RASKRŠĆA

Esejistička knjiga koja se kroz analizu dela Miloša Crnjanskog i Ive Andrića bavi pitanjima kulturnog identiteta, odnosom nacionalne i drugih kultura, kao i fenomenom literarizacije srpske politike.

Đorđe Milosavljević:
SENTIMENTALNE ZAVERE

Roman o bivšim kolegama sa studija dramaturgije, o mladoj književnici, neuspelom scenaristi i uspešnom kritičaru, koji daje sliku jedne generacije razapete između predstave o sopstvenoj važnosti i spoznaje o pripadnosti provincijalnom svetu koji ih okružuje.

Helen Giltrou:
RAZDALJINA

Špijunski triler o ženi iz visokog londonskog društva koja se bavila preprodajom informacija i stvaranjem novih identiteta za ljude čiju je prošlost trebalo izbrisati, a sada bezuspešno pokušava da započne novi život.

Žarko Jokanović:
MOJA SESTRA JOVANKA BROZ

Ispovest Nade Budisavljević, rođene sestre Jovanke Broz, intimno svedočanstvo iz prve ruke o tajnama svakodnevnog života bračnog para Broz i onome šta se odigravalo iza zidova rezidencije u Užičkoj 15.

Spisak knjižara u kojima ovaj popust važi:

Laguna Klub čitalaca, Resavska br. 33, Beograd
Delfi knjižara **Momo Kapor,** Stanoja Glavaša 1, Beograd
Delfi knjižara **Immo**, Gandijeva 21, Beograd
Delfi knjižara **SKC**, Kralja Milana 48 (ulaz iz Resavske), Beograd
Delfi knjižara **Borislav Pekić,** Knez Mihailova 40, Beograd
Delfi knjižara **Branislav Nušić**, Makedonska 12, Beograd
Delfi knjižara **Dobrica Ćosić**, Bulevar kralja Aleksandra 146, Beograd
Delfi knjižara **Vuk Karadžić**, Bulevar kralja Aleksandra 92, Beograd
Delfi knjižara **Miljakovac**, RK Beograd, Vareška 4, Beograd
Delfi knjižara **Banovo brdo**, Požeška 118a, Beograd
Delfi knjižara **Zira**, Ruzveltova 33, Beograd
Delfi knjižara **Terazije**, Terazije 38, Beograd
Delfi knjižara **Dositej Obradović**, Glavna 20, Zemun
Delfi knjižara **Kruševac,** Mirka Tomića 88
Delfi knjižara **Subotica**, Korzo 8
Delfi knjižara **Jovan Jovanović Zmaj**, Zmaj Jovina 12, Novi Sad
Delfi knjižara **Sremska Mitrovica**, TC Rodić
Delfi knjižara **Niš**, Voždova 4
Delfi knjižara **Niš**, TC Kalča, lam. E, lok. 11
Delfi knjižara **Radoje Domanović**, Kralja Petra I 12, Kragujevac
Delfi knjižara **Valjevo**, Kneza Miloša 33
Delfi knjižara **Branko Ćopić**, Omladinska 16/1, Kraljevo
Delfi knjižara **Vladislav Petković Dis**, Gradsko šetalište bb., Čačak
Delfi knjižara **Isidora Sekulić**, TC Aviv Park, Miloša Obrenovića 12, Pančevo
Delfi knjižara **Požarevac**, Stari korzo 2
Delfi knjižara **BIG Novi Sad**, Sentandrejski trg 11, Big Shopping centar
Delfi knjižara **Užice**, Trg Svetog Save 46, Užice
Delfi knjižara **Jagodina,** VIVO shopping PARK, lokal A10, Stevana Ivanovića bb.
Delfi knjižara **Gornji Milanovac,** Vojvode Milana 4
Delfi knjižara **Zrenjanin,** TC Aviv park Zrenjanin, Bagljaš Zapad 5
Delfi knjižara **Vasko Popa,** Trg Sv. Teodora Vršačkog 5, Vršac
Delfi knjižara **Zvezdara**, TC Aviv Park, Živka Davidovića 86**,** Beograd
Delfi knjižara **Miloš Crnjanski**, Vase Čarapića 2–4, Beograd
Delfi knjižara **Subotica,** TC Shoppi, Segedinski put 88
Delfi knjižara **Novi Beograd**, Bulevar Mihajla Pupina 181, Beograd
Delfi knjižara **TC Stop Shop, lokal 15.4,** Bulevar Medijana 21, Niš
Delfi knjižara **Borča**, Tržni centar SHOPPI, Zrenjaninski put bb., Beograd
Delfi knjižara **Karaburma**, **TC BIG FASHION**, Višnjička 84, Beograd
Delfi knjižara **Lebane**, Cara Dušana 57
Delfi knjižara **Šabac,** Gospodar Jevremova 18
Delfi knjižara **Lazarevac,** TC Stop Shop, Železnička bb.

VREME
BROJ 1394
21. septembar 2017.

04 Gašenje Vranjskih:
Cena slobodnog novinarstva
06 Javna preduzeća i mediji:
Reklama kao nagrada za podobne
11 Nuspojave: Človek, ne jezi se
12 Smrt, estrada, politika i mediji:
Dno je pokretno
16 Izbori za Beograd:
Kampanja, dim i prašina
18 Nacrt zakona o rodnoj ravnopravnosti:
Prava žena i sukob na dvoru
20 **Sindikalna politika u Fijatu: Keš za štrajkače**
22 In memoriam: Slavko Goldštajn
24 Lični stav:
Kako bezbolno povećati plate
25 Lisica i ždral: Detektor znanja

KULTURA

26 Intervju: Ersan Mondtag, reditelj
29 Nova forma: Više o Dedalu i Ikaru
30 Izložba: Umetnost svakodnevnog
33 Intervju:
Dejvid Rasel, storibord umetnik
34 Strip: Umreženost nezavisnih
36 Sting u Beogradu:
I sin u zemlji apsurda
37 Uspomena: Grant Hart (1961–2017)
38 TV manijak: Rijaliti sužanj
39 Lagunine knjige:
Romansirane istorije

SVET

40 **Francuska: Proterivanje duha Karla Marksa**

MOZAIK

46 Portret savremenika:
Aleksandar – Saša Đorđević
50 Košarka:
Sa otpisanim timom do srebrne medalje
54 **Misija "Kasini–Hajgens": U zagrljaju Saturna**
59 Navigator: Influenseri mržnje
60 Strip: Beležnica & čarobni ćilim
62 Vreme uživanja: Iluzionisti

radnicima koji su učestvovali u štrajku u Fabrici automobila uzburkala je javnost. To ipak nije dovelo da razjašnjenja odakle sindikatu toliko novca za pomoć radnicima

PIŠE: MARIJA OBRENOVIĆ

Predsednik Emanuel Makron "tačerizuje" francusko radno zakonodavstvo. Dok neoliberali hvale "dečka koji obećava", sindikati i komunisti najavljuju žestok otpor

PIŠE: MILAN MILOŠEVIĆ

"Kasini" je morao da bude uništen na kontrolisan način, sagorevanjem u atmosferi planete koja je pune dve decenije bila više nego gostoljubiv domaćin. Time je završena još jedna velika avantura čovečanstva za koju je teško pronaći adekvatno poređenje

PIŠE: DR SAŠA MARKOVIĆ

Fotografija na naslovnoj strani: Media Centar

izdavač
NP "VREME" d.o.o.
Kosovska 17, Beograd

direktor
Stevan Ristić

pomoćnik direktora
Vojislav Milošević

finansijski direktor
Daniela Vesić

glavni urednik
Dragoljub Žarković

odgovorni urednik
Filip Švarm

pomoćnici glavnog urednika
Jovana Gligorijević, Momir Turudić

sekretarijat
Jovana Prešić

redakcija
Dejan Anastasijević, Dimitrije Boarov, Slobodan Bubnjević, Radoslav Ćebić, Sonja Ćirić (kultura), Zora Drčelić, Slobodan Georgijev, Andrej Ivanji (svet), Jelena Jorgačević, Tatjana Jovanović, Zoran Majdin, Radmilo Marković, Saša Marković, Ivana Milanović Hrašovec, Milovan Milenković (foto), Milan Milošević, Teofil Pančić, Saša Rakezić, Mirko Rudić, Tamara Skrozza, Zoran Stanojević, Tatjana Tagirov, Dragan Todorović, Tanja Topić, Biljana Vasić, Miloš Vasić, Ljubomir Živkov

dokumentacija
Dragoslav Grujić (arhiva)
Jelena Mrđa (foto)

tehnička redakcija
Ivan Hrašovec (ur.), Tanja Stanković, Vladimir Stankovski, Slobodan Tasić;
lektori: Katarina Pantić, Živana Rašković, Ivana Smolović;
korektori: Nikola Dragomirović, Ana Ćuk Dragomirović, Stanica Milošević

internet izdanje
www.vreme.com
Marjana Hrašovec

prodaja i pretplata
Nikola Ćulafić, Milan Radović

računovodstvo
Slavica Spasojević

marketing
Aleksandar Aleksić (direktor)

e-mail: redakcija@vreme.com
telefon redakcije: 011/3234-774
telefaks: 011/3238-662

štampa: Rotografika, Subotica
ISSN 0353-8028,
COBISS.SR-ID 16907266

SAVET ZA ŠTAMPU
Brzo, besplatno, pravično

Prenošenje, preuzimanje ili korišćenje tekstova objavljenih u Nedeljniku "Vreme" je zabranjeno. Za svako eventualno korišćenje potrebna je posebna dozvola autora i NP VREME, kao nosioca isključivih imovinskih prava na iskorišćavanje autorskih dela koje su stvorili zaposleni u NP VREME.

Cena slobodnog novinarstva

Nedeljnik i portal "Vranjske" više ne postoje. Poreska i druge inspekcije nedeljama borave u redakciji, a kompanija koja izdaje nedeljnik mora u stečaj. Direktor i glavni urednik Vukašin Obradović počeo je štrajk glađu. "Vranjske" izlaze već 23 godine. Do sada je odštampano 1069 brojeva

U ponedeljak 18. septembra brzinom svetlosti protutnjala je vest da se nedeljnik "Vranjske" gasi posle 23 godine postojanja. U utorak ujutru, direktor i glavni i odgovorni urednik ovog lista Vukašin Obradović počeo je štrajk glađu. Naš kolega, prijatelj, donedavni predsednik Nezavisnog udruženja novinara Srbije, zatvorio se u prostorijama redakcije "Vranjskih", isključio mobilni telefon i odbijao da pusti unutra bilo koga ko bi pokušao da ga odgovori od štrajka glađu.

Vukašin Obradović nije čovek sklon dramatičnim i ishitrenim potezima. Naprotiv, odmerenost, smirenost i pragmatičan pristup problemima njegove su glavne vrline. Utoliko je vest o njegovom štrajku glađu preplašila i zabrinula sve kolege i saborce koji ga poznaju. Godine života pod stresom, pritiskom i u besparici ostavljaju posledice na zdravlje. To je cena koju novinari, makar oni koji se trude da ostanu nezavisni i neokaljani, kad-tad plate. Vukašin je svoju borbu već platio zdravljem i štrajk glađu je poslednja stvar koja mu treba. U noći između utorka i srede hitno je prebačen u bolnicu.

Predsednik NUNS-a Slaviša Lekić uspeo je da nagovori Obradovića da razgovaraju, i u trenutku pisanja ovog teksta ubeđuje ga da prekine štrajk glađu. Sa njima dvojicom su i druge kolege i predstavnici novinarskih udruženja iz celog regiona. Do srede ujutru, dan pre nego što ovaj broj "Vremena" ode u prodaju, formulisaće zahteve, pre svega usmerene ka Ministarstvu finansija. Obradović želi uvid u izveštaje inspekcija koji su doveli do toga da "Vranjske" odu u stečaj. Nekoliko meseci unazad, on je upozoravao da je redakcija u teškoj situaciji, da se oglašivači povlače, a da "Vranjske" ne prolaze na konkursima za projektno finansiranje medija. Čak je i vlasnik prostora u kome se nalazi redakcija zapretio izbacivanjem.

U utorak po podne oglasila se premijerka Ana Brnabić i kratko rekla: "Ja nisam sigurna na koji način Vlada Republike Srbije može da pomogne, ne znam koliko Vlada može da dâ subvencije lokalnom mediju. Svakako nisam osoba koja je najpozvanija da priča o tome." Ministar kulture i informisanja Vladan Vukosavljević zauzeo je neoliberalno surov stav: "Mediji moraju samostalno da postoje na tržištu u svirepim uslovima i da se bore za sponzore i finansijere, a pre svega za svoj kvalitet kako bi imali tiraž." Prećutao je Vukosavljević činjenicu da na oglašivače ne utiču ni kvalitet ni tiraž, nego da je ogromna većina u strahu od političkih moćnika koji diktiraju uslove na tržištu. Tržište je sve, samo ne slobodno. Prećutao je i kako se formiraju komisije koje odlučuju o projektnom finansiranju na lokalu, kako vlast godinama unazad fabrikuje nova novinarska udruženja i za nezavisne medijske stručnjake proglašava zaposlene u partijski podobnim medijima. Jedina istina u njegovoj izjavi je da su uslovi svirepi.

ВРАЊСКЕ

Fondacija "Slavko Ćuruvija" je u utorak uveče organizovala ispred Vlade Srbije *ad hoc* protest pod nazivom "Stojim uz Vranjske". Tamara Skrozza je poručila okupljenima da ovakvi protesti i standardna saopštenja više nisu dovoljni, te da novinari moraju da osmisle drugačije strategije i stanu na put političkim pritiscima "dok nas još nisu sve pobili i dok još nismo svi pocrkali". Slobodan Georgijev objasnio je koliki je značaj "Vranjskih" i naglasio da mnogi veći gradovi, poput Novog Sada ili Niša, nemaju takav nedeljnik. On je podsetio da su upravo "Vranjske" pokrenule mnoge društveno važne teme, poput one o vladici Pahomiju i seksualnom zlostavljanju dece: "Novinari u Beogradu teško žive, ali mi ne možemo da zamislimo kako izgleda život tih novinara koji rade za 15.000 dinara i izgaraju za te novine." Ilir Gaši iz Fondacije "Slavko Ćuruvija" rekao je da je ovaj list godinama istraživao veze između političara, tajkuna i kriminalaca u Vranju i okolini, da je njihovim novinarima prećeno smrću nebrojeno puta.

U pismu koje je pre početka štrajka glađu uputio javnosti (vidi okvir), Obradović kaže da novinarstvo i "Vranjske" ne može da odvoji od ostatka svog života. Svaki pravi novinar u ovakvoj, današnjoj Srbiji prepoznaće se u ovim njegovim rečima. Svako ko je nešto gradio od nule i izgra-

STOJIMO UZ VRANJSKE: Protest novinara ispred Vlade Srbije povodom događaja u "Vranjskim"
Foto: M. Janković

dio, ostajući veran etičkim i profesionalnim principima, zna o čemu Obradović priča. Ali isto tako, svaki nezavisni novinar i medij u Srbiji moraju da znaju: danas su na redu "Vranjske" i Vukašin Obradović, sutra može biti bilo ko od nas. Već sutra neko drugi može da se nađe u poziciji očajnika kome nije ostalo ništa drugo osim da se zatvori u prostorije redakcije koja mu je život i počne štrajk glađu.

Direktan krivac za ono što se dogodilo "Vranjskim" jeste vlast, na svim nivoima, ona vlast koja je formalno izašla iz vlasništva u medijima, a zapravo ih pritisla nikad jače. Ona vlast koja je stvorila atmosferu u kojoj je neprijatelj svako ko ne stoji čvrsto prilepljen uz njih i njihove, pogotovo ako je novinar. Krive su sve one strane diplomate i evropski zvaničnici koji nas tapšu po ramenu i govore kako će kad-tad otvoriti pitanje slobode medija, a nikako to i da učine, osim uzgred. Krivi su i svi oni mediji, vlasnici, urednici i novinari koji su pristali da budu propagandno oruđe u rukama političara. Ali, Vukašin Obradović nije jedan od njih. Zato je srpskom novinarstvu potreban Vukašin Obradović, ovakav kakav je, neokaljan i pošten, ali nije dovoljan jedan i sam. Treba nam još mnogo vukašina ako hoćemo da preživimo. ¶

JOVANA GLIGORIJEVIĆ

Pismo Vukašina Obradovića

Poštovane koleginice i kolege, dragi prijatelji,

Posle mnogo razmišljanja, odlučio sam da od danas počnem sa štrajkom glađu. Ovo je moj lični čin i odluka da pokušam još jednom, zapravo poslednji put, da skrenem pažnju pre svega novinarima i novinarkama, ali i svim građanima, na sav besmisao borbe za slobodu medija koju vodimo u poslednjih tridesetak godina.

Ne želim da budem patetičan, ali ovo jeste potez očajnika koji ne vidi drugi način da završi svoju novinarsku karijeru, a da u isto vreme zadrži makar minimum ličnog poštovanja i dostojanstva neophodnog da bih se osećao kao čovek, kao ljudsko biće.

Novinarstvo i "Vranjske" ne mogu da odvojim od ostatka svog života, ne želim da se jednostavno okrenem na drugu stranu i nastavim dalje, mirno gazeći po onom za šta sam se sve ovo vreme, u granicama svog znanja, umeća i vere, borio pokušavajući da makar za milimetar pomerim granice slobode i demokratije, u Vranju, u Srbiji.

Nisam, nažalost, imao mnogo uspeha u tome. Ni vi, ni ja. I vreme je da se suočimo sa tom činjenicom.

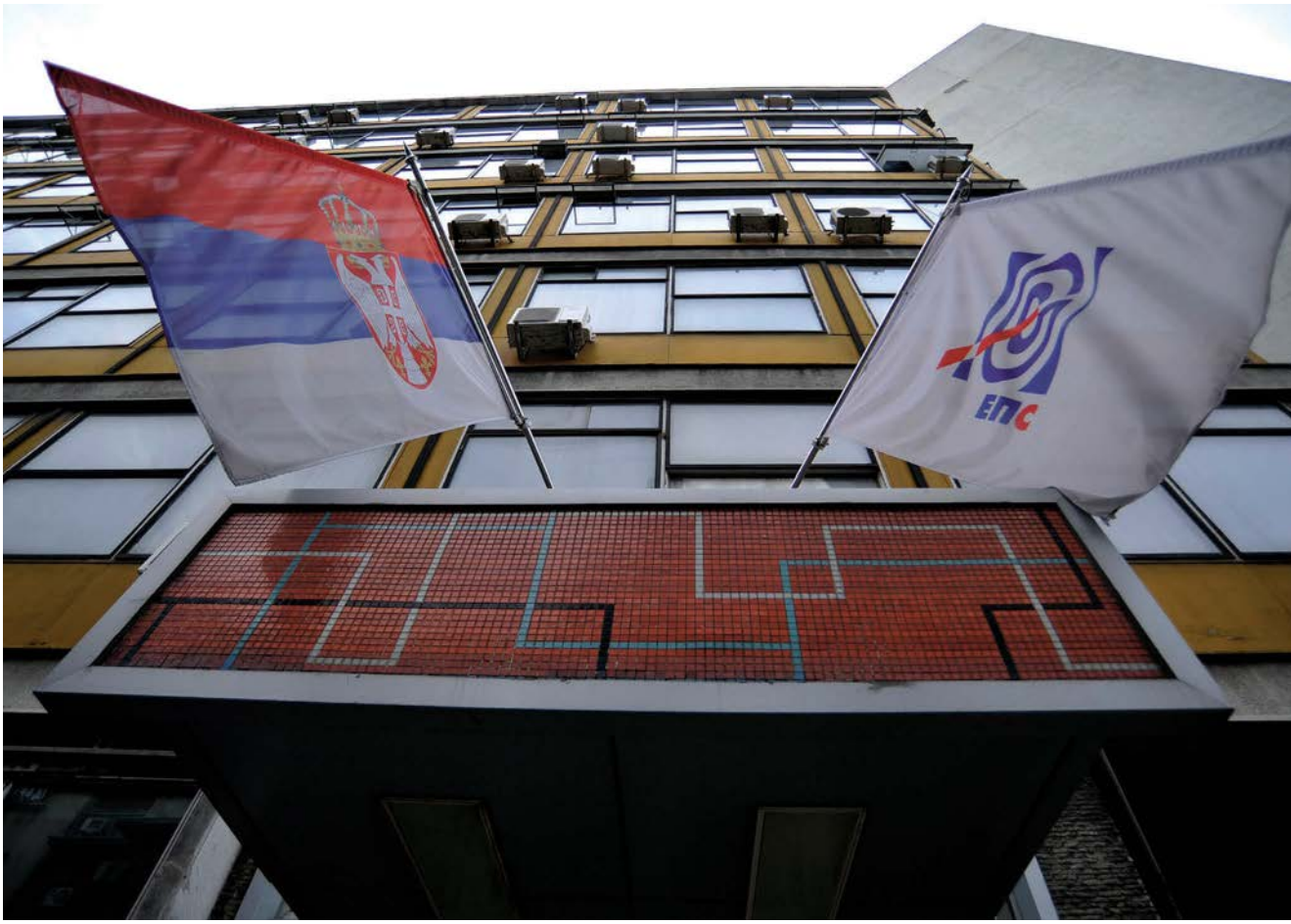
Nemam ni iluzija da će ovaj moj čin promeniti bilo šta u ovoj nesrećnoj zemlji ogrezloj u nepoštenju, amoralnosti, intelektualnoj i profesionalnoj prostituciji. Ne želim ni da izigravam heroja jer to i nisam, pre svega jer se užasno plašim za budućnost moje, ali i vaše dece. Ali, još je veća bojazan da nikako ne mogu da im pomognem. Ne tražim ničiju ni pomoć, ni podršku. Čak ću takve ponude smatrati licemernim. Jer, onda kada je to bilo smisleno, nailazio sam na zatvorena vrata.

Ja sam samo očajan čovek, novinar, otac i suprug, nemoćan da se suočim sa realnošću sa kojom polako svikavamo da živimo. Upravo iz straha da i sam ne potonem u tu besmislenu svakodnevicu i izgubim ono što mi je jedino ostalo – ljudsko i profesionalno dostojanstvo – odlučio sam se na ovaj korak.

Srdačan pozdrav,

Vukašin Obradović

P.S. Osim ovoga, nemam i neću imati šta da pojašnjavam ili dodajem. Zato vas molim da poštujete moju odluku.

Reklama kao nagrada za podobne

Kako se "državna volja", nepoštovanje zakona i uporna partizacija javnih preduzeća svete medijima – jednima uskraćujući novac, a drugima uređivačku slobodu

Nesrazmerno veliki broj medija u Srbiji, a sada ih ima više od 1600 registrovanih, bori se za oko 160 miliona evra, koliko iznosi budžet na godišnjem nivou koji oglašivači izdvajaju za potrebe oglašavanja. Podeljeno na jednake delove, svaki od 1600 medija mogao bi u proseku godišnje da zaradi 100.000 evra, što je nekima ništa, a drugima nova boca kiseonika, mada ta suma "ne hrani" ni održivost ni nezavisnost.

Medijski biznis tako ostaje zamuljan u siromašnom, neregulisanom i politički motivisanom tržištu. S jedne strane, uporno opstaje problem hiperkonkurencije, što "dramatizuje" i podatak da je 2015. registrovano 48 odsto više medija nego samo četiri godine ranije. S druge strane, država preko državnih organa, javnih preduzeća, reklamnih agencija pod svojim političkim patronatom, operiše kao najunosniji oglašivač. Dakako, u uslovima potpuno neregulisanog državnog oglašavanja. Jer, ta "državna pomoć" nije zakonski regulisana, nije kontrolisana, a nije ni transparentna, što ostavlja dovoljno prostora za sumnje da nije ni fer ni neutralna, nego da je reč o klasičnoj finansijskoj batini koja služi za kontrolu medija. Svako malo se može čuti ista priča, baš kao kada je Vukašin Obradović, vlasnik nezavisnog nedeljnika "Vranjske" (u ponedeljak ugašenog) i doskorašnji predsednik NUNS-a, letos u Vranju rekao da je na gradskom konkursu za sufinansiranje medija novac građana bezočno podeljen partijski poslušnim medijima i kumovima. Reklamni ugovori, a to je već opšte mesto, sklapaju se prema političkim motivima, pa se mediji propisno nagrađuju i kažnjavaju prema kriterijumu (ne)kritičnosti po državi, odnosno vlasti.

Zanimljiv podatak objavio je Savet za borbu protiv korupcije. Država je u periodu 2011–2014. godišnje u proseku trošila oko 210 miliona evra javnog novca na medije, mimo direktnih budžetskih

RASIPANJE NARODNIH PARA:
Javna preduzeća u Srbiji
Foto: Milovan Milenković

Nemanja Nenadić, Transparentnost Srbija

Regulisati državno oglašavanje

Mediji su nedovoljno kadri da ispune svoju ulogu u borbi protiv korupcije. Jedan od razloga za to je što su često preterano zavisni od svojih finansijera. U situaciji kada veliki deo finansijskih sredstava dolazi praktično iz javnog izvora, taj oblik zavisnosti može da ima političku konotaciju, odnosno medij može da postane predmet ili oruđe skrivenog političkog uticaja.

Zašto smo mi baš sad rešili da otvorimo ovu priču? Zato što nam se čini da je ovo trenutak u kojem možda može da dođe do nekih promena. S jedne strane, imamo otvorenu priču o novoj medijskoj strategiji, a znamo da je prethodna iz 2011. istekla i da nije bila ostvarena u nekim svojim značajnim segmentima, između ostalog i u vezi sa oglašavanjem. Predviđala je neke mere za pomoć medijima, kao što je stavka da se oglašavanje državnih organa ne vrši preko posredničkih agencija, ali ta mera nije pretočena u zakon. Drugi razlog je što prema svim strateškim dokumentima, naročito u vezi sa evropskim integracijama, do kraja godine mora da se menja Zakon o javnim nabavkama, a taj zakon je jedno od mogućih mesta za pitanje državnog oglašavanja, odnosno to je i najlogičnije mesto da se ovo pitanje reši na sveobuhvatan način.

subvencija za medije u državnom vlasništvu i mimo projektnog finansiranja. Nije poznato koliki je deo tog državnog rashoda uključen u tržišno oglašavanje od 160 miliona evra, ali suma svakako ukazuje na ogroman značaj budžetskog novca u finansijskim tokovima u medijskom sektoru.

JAVNA PREDUZEĆA POD LUPOM

Prepoznavši preduzeća u državnom vlasništvu kao najvažniji element u sistemu borbe protiv korupcije u Srbiji, Transparentnost Srbija (TS) je u okviru svog projekta pod nazivom "Politički uticaj na javna preduzeća i medije" usmerila istraživanje na dva važna problema. Jedan je politički uticaj na javna preduzeća, razmatran kroz analizu sprovođenja Zakona o javnim preduzećima iz 2016. godine, odnosno analizu profesionalizacije upravljanja javnim preduzećima, izbora direktora i nadzornih odbora, transparentnosti njihovog rada i poštovanja zakonskih obaveza. A drugi je uloga javnih preduzeća koja se koriste za kupovinu uticaja na medije kroz oglašavanja, sponzorstva i donacije.

U februaru 2016. usvojen je novi Zakon o javnim preduzećima, međutim, netaknuto je ostalo preko potrebno regulisanje oblasti državnog i političkog oglašavanja. Zauzvrat, dato je političko obećanje da će ta tema biti rešena posebnim zakonom. Nadovezujući se na izveštaj Saveta za borbu protiv korupcije iz 2015. u kome je zaključeno da se oglašavanjem i marketingom institucija javnog sektora stvara veoma jak odnos između medija i predstavnika svih nivoa vlasti, TS u ovom istraživanju nastoji da utvrdi kakav je odnos javnih preduzeća prema medijima.

Posmatrana je 2015. godina, tokom koje se primenjivao Zakon o JP iz 2012, zatim 2016. godina u kojoj je usvojen novi zakon, a u istraživanje je uključeno i kakvi su bili planovi za izdatke u 2017. godini. Monitoringom je obuhvaćeno 30 javnih preduzeća čiji su osnivači Vlada Srbije, Pokrajinska vlada i lokalne samouprave. Kako se navodi u istraživanju, jedno preduzeće iz uzorka, a to su Elektromreže Srbije, tokom realizacije projekta transformisano je u akcionarsko društvo, pa je praćenje EMS-a nastavljeno u skladu sa njegovim obavezama u novom statusu. U uzorku su se našli i Elektroprivreda Srbije, Srbijagas, Srbijašume, Srbijavode, Službeni glasnik, Putevi Srbije, Pošte Srbije, Zavod za udžbenike, Parking servis u Beogradu, Informatika u Novom Sadu, Toplana u Nišu, Zoološki vrt u Jagodini i mnogi drugi.

Generalni zaključak ovog istraživanja glasi da departizacija i depolitizacija kao glavni ciljevi Zakona o JP iz prošle godine i dalje nisu ostvareni. U prilog tome navode se podaci da je u čak 28 od 30 javnih preduzeća bilo nepravilnosti prilikom izbora direktora, a da u 29 od 30 nadzornih odbora posmatranih javnih preduzeća sede članovi sumnjive kompetentnosti. Autor istraživanja Zlatko Minić iz Transparentnosti, nekadašnji član Odbora Agencije za borbu protiv korupcije, istakao je da su, i pored toga što je zakonski rok za završetak konkursa za direktore javnih preduzeća istekao 4. marta 2017, na čelu gotovo svih republičkih javnih preduzeća i danas vršioci dužnosti. Slika na lokalu je nešto drugačija, na čelu javnih preduzeća uglavnom su direktori koji su izabrani na konkursu 2013, ali uz jasno »

MISTERIOZAN RAD JAVNIH PREDUZEĆA: Vladimir Goati, predsednik TS i Zlatko Minić, autor istraživanja
Foto: Medija centar

vidljivu stranačku pripadnost i podršku. Na osnovu istraživanja, predsednik Transparentnosti Srbija Vladimir Goati ocenio je da partije u javna preduzeća šalju po pravilu svoje diletante, čak čitave grupe, da se unosno zapošljavaju i to na vrhu hijerarhije: "Meni se čini da to što su rezultati javnih preduzeća slabi nije nikakav incident, već nešto što se egzaktno može proveriti."

KO SU DIREKTORI

Na čelu EPS-a već godinu i po dana nalazi se vršilac dužnosti Milorad Grčić. Na sajtu ovog preduzeća, kako se navodi u istraživanju, nalazi se njegova biografija iz koje se ne vidi da li Grčić ispunjava uslove za obavljanje te funkcije. Istraživači su imali primedbu jer je objavljena biografija neprecizna, bez navođenja podataka o godinama kada su stečene pojedine kvalifikacije ili podataka o "karijeri uspešnog preduzetnika". Na mesto v.d.-a izabran je 15. marta 2016. godine. U julu 2017, TS je od Vladine Komisije i Generalnog sekretarijata zatražio podatke o dotadašnjoj proceduri izbora direktora, ali na zahtev nije odgovoreno.

U Srbijagasu nisu čak ni raspisivali konkurs za direktora posle usvajanja Zakona o javnim preduzećima 2012, koji je predviđao izbor svih direktora na javnom konkursu. Funkcioner SPS-a Dušan Bajatović imenovan je ponovo za direktora krajem 2012, pre stupanja na snagu Zakona. U istraživanju se navodi da je Vlada prekršila zakon odlučivši da uopšte ne raspisuje konkurse za nekoliko JP na čijem čelu su bili, ili su još uvek, stranački funkcioneri ili ljudi bliski najvišim državnim zvaničnicima. Ove godine raspisan je konkurs na osnovu Zakona iz 2016, i opet je izabran Dušan Bajatović.

Ni za Elektromreže nije raspisan konkurs po usvajanju Zakona iz 2012. Na čelu tog preduzeća nalazio se Nikola Petrović, blizak Aleksandru Vučiću a za koga nikada nije objavljeno da li je ispunjavao uslove koje je Zakon predviđao za direktora. Pored svih potonjih izmena osnivačkih akata u skladu za zakonom kako bi mandat trajao četiri godine a ne pet, i pored svih nejasnoća kako je onda Petrović ostao direktor i cele pete godine, nakon njegovog razrešenja 29. decembra 2016. postavljena je Jelena Matejić kao v.d. direktora. Konkurs za direktora EMS-a raspisan je 10. marta 2017. godine, ali Matejić je i dalje na čelu ovog preduzeća kao v.d.

"JP Putevi Srbije drži rekord po trajanju v.d. stanja", kaže se u istraživanju.

Zoran Drobnjak je v.d. direktora gotovo šest godina, a pre toga četiri godine je bio direktor. Prvi konkurs raspisan je 2013. i nije okončan. Novi konkurs raspisan je u februaru ove godine, a Drobnjak je i dalje v.d.

Kada je reč o nadzornim odborima (NO), situacija se čini još maglovitijom. Sa sajtova JP, navodi se u istraživanju, i to samo tamo gde su biografije objavljene, nije jasno da li članovi NO ispunjavaju propisane uslove. Neke biografije su uopštene, na primer pominje se "zavidno iskustvo" bez konkretnih podataka, ima "peglanja" biografija, odnosno unošenja podataka da bi se dokazala povezanost člana sa oblašću delovanja JP, a nekima je višegodišnja funkcija u JP bila jedina referenca za novi izbor. Negde su objavljene biografije svega tri od ukupno pet članova, negde su postavljeni političari odnosno narodni poslanici bez ikakve evidencije o tome kakve veze imaju sa datom oblasti; iz biografije se ne može videti da li i kako matematičar ima veze sa poslovima Skijališta, ili ginekolog sa Vodovodom... Transparentnost je od svih 30 javnih preduzeća tražila informacije o članovima nadzornih odbora, ali Vlada kao osnivač 13 posmatranih preduzeća nije odgovorila na dopis, kao ni dva lokalna preduzeća.

Misteriozan rad javnih preduzeća, kako ga je nazvao Goati, pokazuje podatak da je od njih 30 u junu 2016. samo jedno imalo na svom sajtu objavljene sve

BIRANJE DIREKTORA I ČLANOVA NADZORNIH ODBORA JP: Zakon jačeg

dokumente propisane Zakonom. U julu 2017. osam preduzeća je imalo objavljena dokumenta. Sve vreme monitoringa dva preduzeća nisu imala svoj sajt, a jednom je sajt prestao da funkcioniše i nije radio skoro godinu dana, sve do kraja monitoringa. Javno preduzeće Zoo-vrt u Jagodini od početka do kraja monitoringa nije imalo objavljen nijedan dokument, odnosno podatak propisan Zakonom.

MEDIJI KAO INSTRUMENT

Stanje u medijima u međuvremenu nije se promenilo, konstatuje se u istraživanju. I dalje su prisutni ogromni finansijski problemi, pa mediji lako podležu pritiscima oglašivača. Za razliku od komercijalnih oglašivača, pritisak JP pod kontrolom vlasti još ozbiljnije i direktnije narušava nezavisnost medija i poverenje javnosti.

Uvidom u ugovore o oglašavanju između javnih preduzeća i medija, ugovore o sponzorstvima i donacijama, TS je došao do saznanja da su pojedina javna preduzeća zaključivala ugovore sa medijima na relativno velike iznose (recimo, EPS je sklapao ugovore i od dva miliona ili milion dinara sa pojedinim medijima, i još mnogo drugih, u proseku od oko 600.000–700.000 dinara); znatna sredstva su prelivana iz javnih preduzeća u medije kroz ugovore o sponzorstvima; pojedini ugovori sadržavali su klauzule koje narušavaju uređivačku nezavisnost i slobodu medija, kao što su zahtevi za afirmativnim medijskim objavama, ili pak zahteve sa odabirom tema i govornika. Ili, kako se u istraživanju kaže kada je već pomenuti EPS u pitanju: "Obuka novinara kako bi pratili rad EPS-a, mada se iz pojedinih tačaka projektnog zadatka stiče utisak da je reč o pokušaju formiranja grupe 'prijateljski nastrojenih novinara', preko kojih će se 'plasirati' informacije. Posebno se ističe projektni zadatak izrade 'novinarskih pitanja i odgovora'."

Takođe, Transparentnosti su dostavljeni ugovori EPS-a zaključeni za zakup prostora u medijima, reč je o javnim nabavkama. Uz pribavljeno mišljenje Uprave za javne nabavke, kaže se u istraživanju, sprovedeni su pregovarački postupci bez objavljivanja javnog poziva za javnu nabavku zakup štampanih medija. U toj sekciji beleže se četiri ugovora sa dnevnim listovima, glasnogovornicima aktuelne vlasti, u vrednosti od milion i po do milion osamsto hiljada dinara i, kao peti, ugovor sa opozicionim listom na sumu od 289.000 dinara. Neka posmatrana javna preduzeća nisu sklapala nikakve ugovore sa medijima, a neka, kao Pošta Srbije koja je imala najviše sponzorskih ugovora sa medijima, Srbijagas ili Parking servis, nisu uopšte ili su samo delimično odgovorili na zahteve istraživača.

No, prema podacima iz tromesečnih izveštaja, usled toga što Pošta Srbije nije dostavila nijedan svoj ugovor, sledi da je ovo javno preduzeće u 2016. sponzorisalo u milionskim iznosima pojedine rubrike u medijima, reportaže, emisije, a na ime jedne rubrike u dnevnom listu dodeljeno je čak četiri miliona dinara. S obzirom na nedostupnost dela informacija, kaže se u nalazu istraživanja, nije moguće doneti zaključak o tome u kojoj su meri odnosi između JP i medija neprimereni, a koliko su u skladu sa propisima i medijskim standardima.

Sa stanovišta medija novac je svakako dobrodošao, ali sreću kvare uočeni slučajevi u kojima su mediji prihvatili obaveze pogubne za njihovu nezavisnu uređivačku politiku. Utoliko više ako se posumnja da su ti uočeni slučajevi samo vrh ledenog brega. ¶

IVANA MILANOVIĆ HRAŠOVEC

CROWNE PLAZA®
BELGRADE

Pripremili smo nedeljni ručak za Vas

Restoran The Dining Room
Nedeljom od 13:00 do 17:00

Očekuje Vas savršena hrana, prijatna atmosfera, animacija i igraonica za Vaše mališane, besplatan parking i još mnogo lepih iznenađenja u ovoj sezoni

Po nepromenjenoj ceni od **1999 dinara**
Za najmlađe do 6 godina Brunch je na naš račun, deca od 6 do 10 godina plaćaju svega 50% cene

Očekujemo Vas
Nedelja je dan za Brunch

Kids CORNER

INFORMACIJE I REZERVACIJE T: (011) 2204 004
E. begcp.reservations@ihg.com
A. Vladimira Popovića 10. 11070 Beograd, Srbija
CROWNEPLAZA.COM

TEOFIL PANČIĆ

Človek, ne jezi se

O bolesti etnitisa, ili: ima li nekoga odraslog da objasni neznavenoj premijerki da lična dokumenta nisu mesta za solističke šarade

Evo, ljudi, ovako je to bilo: počeo sam da gledam finale Evrobasketa navijajući (mada blago i malko ambivalentno, kao i uvek kad se igra protiv nekih "naših"; kome to nije jasno ili mu je nemilo, ljubim ruke, slobodan je da pukne od besa i muke) za reprezentaciju Srbije – zemlje čiji sam građanin i državljanin, gde glasam i plaćam dažbine, odakle su "svi moji" od porodičnog pamtiveka – da bih negde oko poluvremena već bio nekako neutralan, a do kraja sam se već sasvim opustio i – opet ne bez ambivalencije, jebiga – navijao za Sloveniju. Tako da, što se mene tiče, *mi smo šampioni*, a kome smeta, neka se ljuti! Človek, (ne) jezi se!

Vratićemo se košarci malo kasnije tokom programa, sada idemo u čarobni svet državne administracije. Nekako tiho i potpuno ispod radara tzv. demokratske javnosti, naše je vrlo Ministarstvo državne uprave i lokalne samouprave poradilo na nacrtu izmena Zakona o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina, a najznačajnija novina koju ovaj predviđa je da će ubuduće u lične karte građana Republike Srbije biti upisivana i njihova nacionalnost, dakako, ne u "francuskom" smislu (gde je to zapravo isto što i državljanstvo), nego u smislu *etničke pripadnosti*. Znate ono, Josip Lončarić, Novi Sad, Hrvat, Ferenc Bodrogvari, Senta, Mađar, Škeljzen Suroi, Bujanovac, Albanac, Radojica Dobrašinović, Gornji Milanovac, Srbin... Doduše, upis će, blagiš nama, biti dobrovoljan: ko hoće upisaće mu se, ko neće, ne mora... Sve ovo je, according to "Danas", najavila osoba Brnabić Ana, uslužna čuvarka premijerske fotelje u prividnom i formalnom odsustvu Svedržitelja, a do nedavno upravo ministarka tog resora.

Naša simpatična nešto-kao-premijerka iz deprivilegovane LGBT etc. populacije, "mala Ana" o čijem su tzv. hrvatskom poreklu (s otoka Krka) mnoge zagrebačke novine posvetile silne dirljive reportaže, dokazala je svoj apsolutni politički diletantizam i antitalenat ama baš svaki put kad je otvorila usta, ali ovo je možda ipak malo *preko jego*. Ima li nekoga odraslog da zaustavi taj entuzijazam bez pokrića u bilo kakvom znanju, kamoli "osećaju za filing" realnosti ovog dela sveta?! Pa i epohe kao takve, ako ćemo pravo. Bivalo je, naime, i takvih epoha kada je, u mnogim državama, građanima u lična dokumenta upisivana, doduše, mnogo češće veroispovest nego etnička pripadnost, ali to je teeežak anahronizam i danas je krajnje neprimereno. To ne radi takoreći niko u iole uređenim i prosvećenim društvima; znate, nekad su ljude lečili pijavicama, ali, kako da vam kažem, ta praksa je odavno napuštena. Zašto – zagraktaće demagozi i mali kućni fašisti – ta, zar se treba *stideti* svoje nacionalnosti, veroispovesti, porekla, kriti ih kao poslovična zmija noge? Naravno da ne, nego zato što ta vrsta podataka *nije relevantna* ni za šta što se države (one čiji si građanin, ali i bilo koje druge) ima ticati i što njeni službenici o tebi smeju ili čak moraju znati, a pri tome je tu vrstu besmislene "indiskrecije" moguće zloupotrebiti na bezbroj načina, a na štetu onoga ko bi tome bio izložen u neprimerenom, ili čak opasnom kontekstu. A čega možda ne bi bio svestan u trenutku kad "pristaje" na takva legitimisanja.

Uostalom, reći ću to tako da me i Ana Brnabić (možda) razume: nema ni jednog razloga da se bilo ko stidi svoje (homo, hetero, bi etc.) seksualnosti, pa bi ipak bilo najblaže rečeno van pameti da se podatak o seksualnoj orijentaciji građanina ili građanke upisuje u njegovu/njenu ličnu kartu. Čak i ako je dobrovoljno, štaviše, čak i ako bi on ili ona insistirali na tome! Toj se vrsti egzibicionizma ne može i ne sme udovoljavati: lična dokumenta nisu mesta za solističke šarade, država i društvo određuju kriterijume relevantnosti javno dostupnih podataka, a tu svakako ne spada etnička ili verska pripadnost, baš kao ni to s kim neki X ili neka Y ide u devet u krevet.

E, sad se vraćamo na košarku: sport i frustracije oko njega među najboljim su ogledalima stanja duha u nekom društvu. A ovo je društvo, kao i okolna, duboko bolesno od **etnitisa**. Šta je **etnitis**? Pa, to vam je, recimo, ono kada RTS komentator Šarenac, pa njegov stručni konsultant u Istanbulu, pa voditelj "analitičke" diskusije u poluvremenu i nakon utakmice u beogradskom studiju, pa onda i svi njegovi stručni gosti – ali svi, ali stalno! – jašu na tome da su dva najbolja igrača Slovenije, molim te, "Srbi", a da je to i njihov trener, da tu ima i drugih "momaka na ić", kako lirski reče Šarenac (a imaju i onog Randolfa, crnca, koji nije sin gradonačelnika Pirana), ukratko, da su ti Slovenci vrlo sumnjivi glede svog "slovenaštva", i da su oni najbolji među Njima zapravo – *Mi, Srbi*. A kako bi drugačije i bilo... To je taj etnitis. Ne radi se o tome da je neko tu imao tzv. loše namere; stvar je i banalnija i dublja i beznadežnija istovremeno: stvar je u apsolutnom neshvatanju da se grandmothers i frogs ne mogu mešati kako kojem nadobudnom dilberu padne na pamet.

E, zato sam ja na kraju navijački skroz prešao na stranu Slovenije: ako već svi ovi naši geniji tvrde da je sve najbolje tamo ionako "srpsko" ili barem "ićevsko", onda tu zapravo igraju dve "srpske" reprezentacije, u kojem sam slučaju ja sasvim slobodan da se opredelim za – bolju! Ili bar onu u kojoj se ne vidi da iko ima problem s tolikim različitostima okupljenim na jednom mestu, umesto da svakom živom vadi i proučava krštenice do kolena sedmog. ¶

Foto: FoNet

Dno je pokretno

Sve i da nije bilo rijaliti cirkusa, trebalo je da se javnost zabrine onog trenutka kad je predsednik Srbije osumnjičenog proglasio krivim. A to se nije prvi put dogodilo sada, kad je uhapšen Zoran Marjanović, nego pre mnogo godina, dok je Vučić bio prvi potpredsednik Vlade

Za života malo poznata Jelena Marjanović, pevačica produkcije Grand, gotovo godinu i po dana u javnosti se pominje kao "ubijena pevačica". Usmrćena udarcima u glavu 2. aprila 2016, Jelena Marjanović je u međuvremenu postala meta tabloidnog razvlačenja, predizborno obećanje, kvaziargument za politička potkusurivanja... Poslednji razvoj događaja izaziva sumnju da je stravična smrt ove žene zloupotrebljena za podizanje gledanosti rijaliti programa "Zadruga" Televizije Pink.

Emitovanje "Zadruge" počelo je 6. septembra, a već je ranije najavljeno da će u šou ući Zoran Marjanović, suprug pokojne Jelene. Da nije bilo svega onoga što je tome prethodilo, pa i onoga što je usledilo, verovatno bi moglo da se kaže da je ulazak njenog muža u rijaliti degutantan. Ovako, sa naknadnom pameću, Marjanovićev ulazak u "Zadrugu" ispada najmanje sporan. Kao što reče koleginica Tamara Skrozza, samo onaj majmun iz "Zadruge" može da poveruje kako hapšenje Zorana Marjanovića nije režirano u dogovoru sa vlasnikom TV Pinka Željkom Mitrovićem. Iz rijalitija je izašao u petak 15. septembra pre podne, obavestivši ostale učesnike kako mora da se javi socijalnim radnicima jer su mu dali rok od šest dana, inače će mu oduzeti ćerku. Iste večeri, uhapšen je u porodičnoj kući u Borči, pod sumnjom da je kriv za ubistvo supruge.

MEDIJSKO BLATO

Gromopucatelni naslovi, konferencija za novinare ministra policije Nebojše Stefanovića i obavezna izjava predsednika Srbije Aleksandra Vučića usledili su u subotu. Tog jutra, kiosci u Srbiji izgledali su kao da je, u najmanju ruku, uhapšen i razotkriven Džek Trbosek lično, jer su baš sve naslovne strane izgledale identično – Marjanovićeva slika, zabiberena potpisima sa varijacijom na temu "ubica supruge". Pretpostavka nevinosti odavno je umrla u domaćim medijima. Ako je verovati tabloidima koji od samog početka daju oprečne informacije, ključni dokaz protiv Marjanovića je blato na pantalonama koje je identično onom na mestu gde je pronađeno Jelenino telo. Navodno, iz istrage je procurio i podatak da je Marjanovićeva DNK nađena na Jeleninoj odeći i to sa unutrašnje strane, što, opet navodno, ukazuje da je presvlačio suprugu nakon što je ubijena. A opet, neposredno nakon što je njeno telo nađeno (3. april 2016), javnost je obaveštena da joj je majica potpuno natopljena krvlju.

Dva su razloga zašto medijima, a naročito tabloidima, ne treba verovati ni reč u ovom slučaju. Prvi: samo nekoliko meseci nakon ubistva Jelene Marjanović, u julu 2016, trogodišnja A.S. iz sela Vratarnice kod Zaječara silovana je i ubijena. Danima nakon toga, tabloidi su se takmičili u objavljivanju navodnih podataka iz obdukcionog nalaza, ulazeći u

POLITIZACIJA ISTRAGE: Aleksandar Vučić, Nebojša Stefanović i ubijena Jelena Marjanović

brutalne i ogavne detalje do mere kada je već bilo očigledno da to čine sa dozom nastranog sladostrašća. Poverenik za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti Rodoljub Šabić zatražio je od nadležnih institucija obdukcioni nalaz A.S. i došao do otkrića da je sve što su tabloidi pisali bilo – izmišljotina. Međutim, ni posle ovoga ih ne možemo naprosto nazvati lažovima, jer su svi objavljivali sličan sadržaj, pa je verovatnije da ih je sve "nasankao" isti izvor koji im je podmetnuo lažan nalaz. No, ostaje činjenica da su potrčali "kao ovan na solilo" i zajedničkim snagama prekršili sve etičke i profesionalne norme, samo zbog par stotina prodatih primeraka ili klikova više.

Drugi jak razlog zašto ne treba verovati tabloidima jeste to što je jedan od njih u danima nakon smrti Jelene Marjanović objavljivao tekstove u kojima je bukvalno svakog iz njenog okruženja označavao kao ubicu. Kad je stvar stigla do Komisije za žalbe Saveta za štampu, urednica se pravdala da je "samo htela da pomogne policiji", vođena logikom da je ubica uvek neko od najbližih, pa je smislila da će se, ako optuži svakog od članova porodice, onaj među njima koji je to zaista uradio uplašiti da je uhvaćen i da će se sam prijaviti. Ovakav pristup novinarstvu je, u najmanju ruku, kreativan. Zapravo, reč je o bednom opravdanju nekoga ko je uhvaćen u lešinarenju, a pokušava da se predstavi kao dobročinitelj koji sve radi u interesu javnosti.

POLITIČKA ZLOUPOTREBA

Jelena Marjanović ubijena je u jeku kampanje za parlamentarne i lokalne izbore koji su održani 24. aprila 2016. godine. Predstavnici vlasti nisu se mnogo oglašavali do pred sam početak izborne tišine, 21. aprila. Tada je Aleksandar Vučić dao intervju za "Kurir", s kojim je u to vreme bio u ljubavi, i rekao da će ubica biti uhvaćen u narednih 48 sati, da bi potom izjavio da će se sa objavljivanjem imena ubice sačekati do ponedeljka 24. aprila, samo da glasanje prođe. Od toga nije bilo ništa, pa se u prvoj narednoj prilici, nakon što je razotkriveno rušenje Hercegovačke ulice u Savamali, Vučić izvikao na novinare što ga pitaju za neke tamo nelegalne šupe, a niko ga ne pita za ubistvo pevačice. Upitan da li ima nove informacije u vezi sa ubistvom i može li da pojasni svoju raniju izjavu da se zna ko je ubica, Vučić je negirao da je rekao da je ubica poznat. Zlopamtila se sećaju da je ovo izrečeno u istoj prilici u kojoj je tadašnji premijer a sadašnji predsednik rekao da je Savamalu rušio "kompletan idiot".

Naravno, ubica Jelene Marjanović još nije pronađen. Sve što za sada može pouzdano i provereno da se kaže jeste da je za ubistvo osumnjičen njen suprug i da podaci iz istrage cure na sve strane, što ne bi smelo da se događa. Takođe je pouzdano i to da se Vučić po ko zna koji put oglušio o pretpostavku nevinosti. Vest o hapšenju Zorana Marjanovića zatekla ga je na otvaranju deonice auto-puta Pirot–Dimitrovgrad, na kojoj je izrekao presudu: "Takvi monstrumi zaslužuju najstrašniju kaznu. Ne razumem kako neki mogu da pružaju simpatije nekome ko je majci svoga deteta probio lobanju na nekoliko mesta."

Nije se završilo na tome. Vučić je u toj izjavi nehotično odao i da dobija podatke iz istrage, što je malo protivzakonito, ali kad već takvih informacija mogu da se dokopaju tabloidi, zašto ne bi mogao i predsednik države koji je rekao: "Da vi vidite samo slike glave te nesrećne žene, dakle to je lobanja probijena ko zna koliko puta, to je nešto zastrašujuće." Otkud i kako je Vučić uspeo da vidi slike tela Jelene Marjanović, te da li ih je uopšte video ili je samo pustio mašti na volju, verovatno nikada nećemo saznati. Stvar je, vrlo nevešto, pokušao da izvadi ministar unutrašnjih poslova Nebojša Stefanović, koji je bubnuo: "Pretpostavljam da je mislio na fotografije koje su mediji objavljivali o telu, te žene, koja je ubijena, znači sve novine su objavljivale te... Novinari su kampovali ispred njihove kuće od prvog dana..."

Prvo, fotografija ne može da bude o nečemu, nego je uvek fotografija nečega. Drugo, fotografije tela Jelene Marjanović nije objavio nijedan medij, iako nema sumnje da bi ih mnogi stavili na naslovne strane, samo da su uspeli da ih se dokopaju. Istina je da su novinari kampovali ispred kuće porodice Marjanović od prvog dana, ali ta je kuća u Borči, a telo pevačice pronađeno je u kanalu u blizini nasipa kod Crvenke, gde je, prema tvrdnjama supruga, poslednji put viđena živa. Na kraju krajeva, zaista ne treba isključiti mogućnost da je Vučić izmaštao izgled glave ubijene žene, jer ona nije udarena "ko zna koliko", nego tačno devet puta. Taj podatak je saopštila policija, pa ga možemo tretirati kao pouzdan. Vučić, s druge strane, vrlo vešto nabraja, do u dve decimale, rast BDP-a, stopu zaposlenosti, iznose direktnih stranih investicija, pa veoma čudi kako nije uspeo da zapamti jednocifreni broj od devet udaraca tupim predmetom. Isto kao što je za čuđenje činjenica da jedan pravnik, najbolji student u svojoj generaciji, ne poznaje pretpostavku nevinosti.

REŽIRANO HAPŠENJE

Zoran Marjanović je uhapšen samo nekoliko sati nakon što je izašao iz "Zadruge", sa vrlo slabašnim izgovorom o Centru za socijalni rad koji će mu oduzeti dete ako se ne javi u roku od šest dana. Procedura oduzimanja dece ne ide tako i traje znatno duže od šest dana. Uostalom, on nije prvi samohrani roditelj koji je ušao u rijaliti program i ostavio maloletno dete rođacima. A nije ni prvi koji je iz rijalitija otišao u pritvor. I to nas opet vraća na Pink i pumpanje gledanosti po svaku cenu: Kristijan Golubović ušao je 2015. godine u rijaliti "Farma" iako je znao »

MESTO ZLOČINA I OSUMNJIČENI: Nasip kod Crvenke i Zoran Marjanović

Foto: Blic; Alo

da ga čeka izdržavanje zatvorske kazne od osam godina. Danima je u medijima podizana tenzija oko toga da li će policija upasti u program da ga odvede, međutim, uz pomoć nekakvih magija, za vreme Golubovićevog boravka na "Farmi" Viši sud u Beogradu mu je odložio izvršenje kazne za tri meseca, pa je mogao da ostane u programu sve dok nije izbačen glasovima publike. No, to izgleda nije bilo dovoljno skandalozno, šokantno i atraktivno za publiku. Kreator oba rijalitija – "Farme" i "Zadruge" – Željko Mitrović, očigledno je procenio da je publika zrela za dozu krvi i smrti.

Pre nego što je "Zadruga" počela, zamazivali su javnosti oči spinom koji je bio prilično jeziv: udaralo se na sva zvona kako će u šou ući osmomesečna beba koju će uvesti Mitrović lično. Onda je lansiran trač da je reč o detetu koje su usvojili on i supruga Milica. Ideja da neko usvoji dete, pogotovo ako je taj neko Željko Mitrović, samo da bi ga gurnuo u rijalitišou je, bez dileme, potpuno bolesna. Na sreću, ispostavilo se da nije reč o detetu nego o mladunčetu majmuna, ali ono što se u "Zadruzi" zaista odigralo takođe je bolesno.

Uprkos punom razumevanju za policiju i tužilaštvo koji rade u otežanim uslovima jer je ubistvo Jelene Marjanović jedna od najintrigantnijih medijskih tema u poslednjih godinu i po, teško je poverovati da je baš bilo potrebno godinu i kusur dana da bi se utvrdilo kako na glavi ubijene i pantalonama njenog supruga leži identično blato. Još je teže poverovati da je taj krunski dokaz isplivao ubrzo pošto je Zoran Marjanović ušao u "Zadrugu". Još je neverovatnije da je glavni urednik Televizije Hepi Milomir Marić pet dana pre početka "Zadruge" znao da će Marjanović biti uhapšen, pa je to i najavio u jednoj od emisija koje vodi na Hepiju.

Dodajmo tome i neobičnu okolnost da je Zoran Marjanović dva puta "pao" na poligrafskom ispitivanju jer je bio pod dejstvom sedativa. Istina, ne bi mogao da bude priveden samo na osnovu toga, ali gotovo je nemoguće da policija, upravo zbog toga, nije odmah prionula na ispitivanje mogućnosti da je on ubio suprugu.

Šta su mogući scenariji? Jedan je da dokazi protiv Marjanovića postoje već duže vreme, ali je sprega vlasti i TV Pinka jača od bilo kog zakona, pa je od njegovog hapšenja napravljen cirkus od kog svi profitiraju: Mitrović dobija veću gledanost, a vlast poene jer je konačno razrešeno ubistvo pevačice. Međutim, moguće je i da nikakvih dokaza protiv Marjanovića nema, ali opet – svi profitiraju. Scenario u koji bi želeli da javnost veruje – da su se dokazi sasvim slučajno pojavili baš kad je muž ubijene pevačice ušao u "Zadrugu" – zvuči najmanje ubedljivo, premda bi za ovo društvo bilo najbolje da je stvarno bilo tako. U svakom drugom slučaju, na delu je koordinisana akcija političara, medijskog tajkuna i institucija sistema čiji je jedini smisao pravljenje cirkusa od svirepog ubistva jedne žene. To je scenario od kog se ledi krv u žilama. Ako se sve ovo dogodilo da bi se podigla lestvica izdržljivosti gledalaca rijalitija, pitanje je šta je sledeće. Odmah nakon Marjanovićevog hapšenja, Udruženje novinara Srbije pozvalo je REM da preispita odluku o dodeljivanju nacionalne frekvencije TV Pinku. Ali, to je samo medijska strana priče. Što se tiče one druge, državne, sistemske i institucionalne, sve i da nije bilo rijaliti cirkusa, trebalo je da se javnost zabrine onog trenutka kada je predsednik Srbije osumnjičenog proglasio krivim. A to se nije prvi put dogodilo sada, kad je uhapšen Zoran Marjanović, nego pre mnogo godina, dok je Vučić bio prvi potpredsednik Vlade, i uporno se ponavlja.

Tražili ste, gledajte. ¶

JOVANA GLIGORIJEVIĆ

20 17

NOVOSADSKI OKTOBERFEST

Fenster zum Oktoberfest

MASTER CENTAR NOVOSADSKOG SAJMA
20. i 21. oktobar 2017.

Petak 20.10.2017.

18.45
SVEČANO OTVARANJE PIVSKOG BURETA:
Miloš Vučević,
gradonačelnik Novog Sada
Axel Dittmann,
ambasador Nemačke
Martin Knapp,
direktor Nemačko-srpske privredne komore
Rudolf Weiss,
predsednik Udruženja podunavskih Nemaca

19.00 - 20.00
KREDARICA
(bavarska muzika)

20.00 - 21.30
AMAJLIJA

21.30 - 22.30
LOVE HUNTERS

22.30
Takmičenje u držanju krigle, dodela nagrada za Instagram fotografije sa najviše lajkova

23.30 - 01.00
S.A.R.S.

01.00 - 02.00
Drum'n'Zez

Subota 21.10.2017.

12.00 - 15.00
BATTLE OF THE BANDS:
Revija rock bendova, pobednički bend izvodi jednu pesmu u ponoć te večeri između *Hladnog piva* i *Orthodox Celts-a*

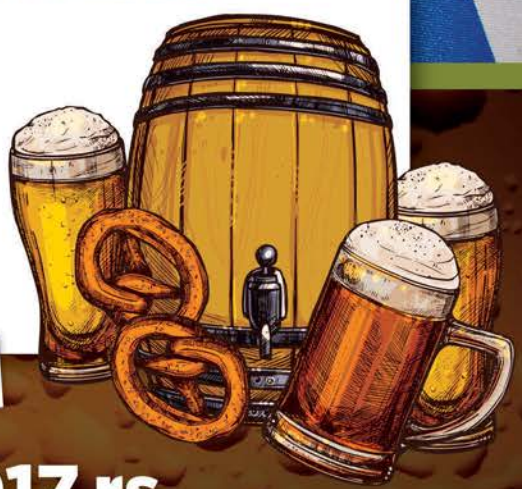
19.00 - 20.00
KREDARICA
(bavarska muzika)

20.00 - 21.30
BLAŽA I KLJUNOVI

21.30 - 22.00
Takmičenje u držanju krigle, dodela nagrada za Instagram fotografije sa najviše lajkova

22.00 - 00.00
HLADNO PIVO

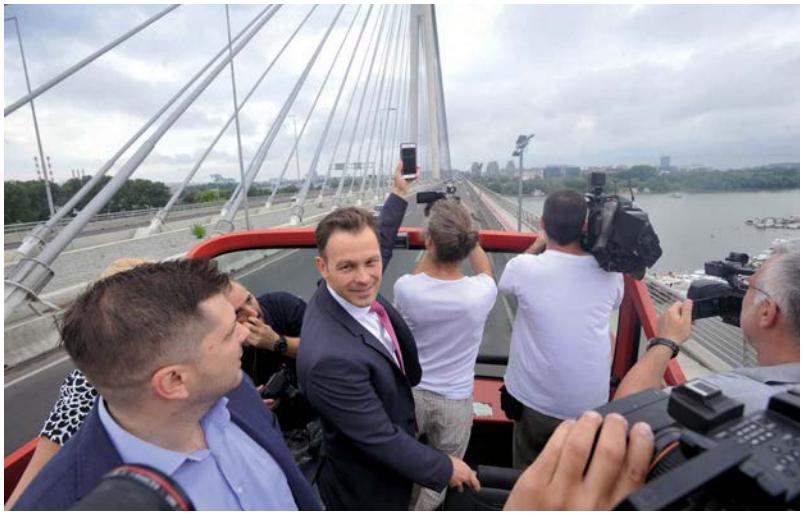
00.00 - 02.00
ORTHODOX CELTS

KARTE U PRODAJI!

www.gigstix.com

www.oktoberfest2017.rs

Kampanja, dim i prašina

Koje god pitanje da se postavi trenutnoj vlasti u Beogradu o tome zašto u gradu nešto ne funkcioniše, lopta se prebaci na priču o tome da je sad sve mnogo bolje i da bi bilo još bolje da oni pre nisu ostavili krš i lom u budžetu grada za čije sređivanje su, valjda, potrebne dodatne godine

Kiša koja je prethodnih dana pala u i okolini Beograda dobro je došla građanima jer je na čudan prirodan način sprala prašinu koja se podigla iznad grada i gušila sve njene stanovnike. Posle kiše automobili su osvanuli prekriveni nekom čudnom blatnjavom masom, ali je vazduh bio prozračniji i moglo je da se lakše diše. Razlog za ovakvo stanje leži u činjenici da smo imali vanredno vruće leto bez kiše, da je dobar deo grada raskopan i da se ulice ne peru prema nekom standardu na koji smo možda u prošlosti bili navikli.

"Beograd – grad kranova" slogan je koji je promovisao sadašnji gradonačelnik Siniša Mali još u vreme kada je i formalno preuzeo tu dužnost u proleće 2014. godine, nekoliko meseci nakon što je tadašnji gradonačelnik Dragan Đilas smenjen preletanjem dela gradskih odbornika na stranu koalicije okupljene oko SNS-a u jesen 2013. godine.

I zaista, širom Beograda se zida: nekoliko stambenih "kapija", tržnih centara, megalomanskih građevinskih projekata... Centralna zona u velikoj meri je raskopana, gužve su nesnosne, ali, vlast obećava: videćete kada se sve to završi, da će grad da zablista i da bude spreman za još turista oko Nove godine.

Četiri godine od prevremene smene, moguće je napraviti neki pregled onoga što je u gradu urađeno i možda na pravi način uporediti petogodišnje upravljanje Đilasa i njegovog tima sa onim što je Siniša Mali uradio sa svojim saradnicima. U zbiru, situacija je sledeća: ovi danas se hvale kako su stabilizovali finansije/budžet grada i kako će od naredne godine da uđu u veliki investicioni ciklus "na zdravim osnovama", dok uporedni podaci, predstavljeni u analizi koju je u leto 2017. godine objavio Fiskalni savet govore o tankim rezultatima na tom polju i pokazuju da su dugovi umanjeni za deset odsto, a da su investicije pale, na godišnjem nivou, sa oko 200 miliona evra, na skromnih 80 miliona evra, a da najveći problem, restrukturiranje Gradskog saobraćajnog preduzeća Beograd (GSP) nije odmaklo od početka i da je situacija možda i lošija nego u vreme Đilasa.

Fiskalni savet u svojoj analizi notira da je administracija Siniše Malog dovela u red finansije grada umanjenjem duga i vraćanjem onoga što je bilo ostalo da se plati raznim gradskim komunalnim preduzećima i drugim institucijama (plaćanja "u docnji" bila su više od 14 milijardi dinara), ali jeste konstatovao da je nivo investicija spušten na veoma nizak nivo koji ne omogućava dinamičan razvoj grada.

U ovom kontekstu će se narednih meseci odvijati predizborna bitka za Beograd u kojoj, za sada, samo pokret Dosta je bilo izlazi sa nekim predlozima o tome kako na bolji način raspolagati javnim novcem i kako sa ovim što sad imamo uraditi više, dok su drugi i dalje tihi i kao da čekaju da neko javi da su izbori tad i tad pa da vidimo da li će se na njima odlučivati o konceptu razvoja glavnog grada ili će se nadmetati sa Aleksandrom Vučićem i u pobedi u Beogradu tražiti trend koji će dovesti do njegovog pada.

SA MILIJARDU NA 400 MILIONA

Početak 2014. godine obeležilo je dramatično upozorenje tadašnjeg člana Privremenog organa upravljanja Beogradom Siniše Malog koji je rekao da je dug Beograda veći od milijardu evra. To je značilo da grad duguje više nego što je iznos kompletnog budžeta za godinu dana i moglo je zaista da prepadne ljude, da pomisle da je grad na ivici bankrota.

Međutim, brzo će se videti da je to bila samo predizborna priča bez osnova i kada bi neko danas bio u prilici da pita Malog zašto je to govorio, verovatno bi dobio zanimljiv odgovor. I tada, kao i danas, znalo se da je dug nešto veći od

VOŽNJA ĐILASOVIM MOSTOM: Gradonačelnik Siniša Mali i Beograd "grad kranova"
Foto: Tanjug; M. Sikošek

400 miliona evra, ili oko 250 evra po glavi stanovnika. Za grad koji je u proseku bogatiji od ostatka Srbije ne može se reći da je to ozbiljan problem, a da zaista nije potvrde su stizale i od banaka i međunarodnih finansijskih institucija koje jesu bile spremne da kreditima podrže investicione projekte u gradu.

Analiza budžeta u periodu 2008-2013. pokazuje da su skoro 50 odsto budžeta u Beogradu bile kapitalne investicije: izgradnja dva nova mosta, rekonstrukcija mosta Gazela, izgradnja novih škola, vrtića i domova zdravlja, rekonstrukcija postojećih. U tom periodu, Đilas i njegov tim trošili su javni novac i na pomoć penzionerima, porodiljama, ulazili su u projekte besplatnih udžbenika – dakle, bilo je mnogo programa iz oblasti "socijalne zaštite" i subvencija koji su potom, od 2014. godine ukinuti jer se moralo vratiti bankama ono što je prethodna vlast pozajmila, kako je nova uprava tada objašnjavala.

Siniša Mali je ovog septembra otvorio rekonstruisanu školu u Dražnju, opština Grocka, koja je izgorela pre tri godine, a pre toga, 2015. godine, školu "Ivan Goran Kovačić" na Zvezdari i 2016. obnovljenu osnovnu školu u Malom Mokrom Lugu.

Uostalom, Mali se više ponašao kao gradonačelnik za projekat Beograd na vodi, netransparentni postupak dodele 90 hektara najekskluzivnije zemlje u Beogradu partneru iz Ujedinjenih Arapskih Emirata, nego što se bavio problemima koje imaju Beograđani. Za to vreme, veliki broj projekata ulepšavanja grada, sređivanja parkića, pešačkih ostrva i fasada bio je u domenu gradskog menadžera Gorana Vesića.

KAPITALNO VS. ŠTEDNJA

Dok je Đilas zasnivao svoj koncept kapitalnih investicija na dugoročnim kreditima od velikih međunarodnih finansijskih institucija, od ove vlasti u poslednje četiri godine nismo čuli ni reč o tome: govorilo se samo o projektu "na vodi" koji bi u grad trebalo da donese milijarde dolara investicija i o tome da se sve radi kako bi se sanirale posledice "štetočinske vlasti".

Međutim, dok su u javnosti govorili protiv onoga što su Đilas i njegov tim radili, u praksi su nastavljali tamo gde je on stao. Primorani čvrstim ugovorima i obavezama završili su radove na petlji kod Hipodroma i sa druge strane Mosta na Adi. Dok će građani pamtiti period upravljanja Dragana Đilasa po velikim i skupim kapitalnim projektima, ova uprava će biti upamćena po fontani na trgu Slavija i prefarbavanju brojnih fasada koje je u velikoj meri rađeno u netransparentnom postupku. Pored toga, zbog unapređenja sistema izdavanja građevinskih dozvola, brojna gradilišta u Beogradu su aktivirana, pa se trenutno u gradu zida na desetine hiljada kvadrata poslovnog i stambenog prostora, što je dovelo do rasta građevinske industrije u celini.

Međutim, za život Beograđana nije urađeno mnogo jer su glavni problemi ostali: pitanje javnog gradskog prevoza, pitanje parkinga, poboljšanje vodosnabdevanja, rešavanje deponije u Vinči i postupka prerade otpadnih voda, te izgradnja "unutrašnjeg prstena" ostali su za neki drugi ili treći mandat. Dok su bili u opoziciji i spremali se za izbore, sadašnji "upravitelji" su radikalno kritikovali način naplate u gradskom prevozu, najavljivali su velike izmene i poboljšanja, a od kad su došli na vlast, samo su prefarbali vozila iz žute u crveno i to je manje-više sve.

PROBLEM GSP-A

Grad godišnje subvencioniše gradski prevoz sa oko 14 milijardi dinara. Ni Đilas ni njegovi naslednici nisu uspeli da unaprede sistem naplate i učine GSP efikasnijim preduzećem. Đilas je bio na udaru 2012. godine kada je u netransparentnom i sumnjivom postupku uveo u proces naplate karata privatnu kompaniju Apeks, a Mali i njegov tim su nastavili tu saradnju.

U izveštaju Fiskalnog saveta problem GSP-a i javnog prevoza navodi se kao najveći i predlaže poboljšanje sistema naplate karata, kao i racionalizacija poslovanja gradskog prevoznika. Savet predlaže otpuštanje oko hiljadu zaposlenih i bolju organizaciju posla po uzoru na sistem koji postoji kod privatnih prevoznika, ali pitanje je da li će se i jedna buduća vlast time baviti.

Ovaj novinar je u vreme uspostavljanja sistema 2012. godine sa svojim kolegama doveo u pitanje opravdanost saradnje sa Apeksom. Vremenom se pokazalo da je gradska uprava ušla u taj projekat bez procene i prave računice, sa kompanijom koja je dala samo tehnologiju, a nije dovela do povećane naplate. Đilas je i nasilnim metodama pokušavao da poveća naplatu, ali od toga nije bilo ništa, dok je uprava predvođena Malim odustala od prinude, ali je subvencije GSP-u "ugurala" i u budžet Republike Srbije, što ranije nije bio slučaj.

Stručnjaci Fiskalnog saveta navode da je trošak subvencija GSP-u jednak onom za Železnice Srbije, koje rade na teritoriji cele države. U zbiru, kao da su svi svesni da se taj problem ne da rešiti bez izgradnje metroa i čini se da se tim problemom ni u budućnosti niko posebno neće baviti. GSP i javni prevoz uopšte jedan je od centralnih problema koji muče većinu stanovnika Beograda.

ZA KOGA DA GLASAMO

Beograđani, ko god oni bili, s obzirom na to da postoje sumnje da vlast naprasno dovodi desetine hiljada ljudi u Beograd ne bi li obezbedila sigurnu pobedu, moći će da biraju između ove vlasti, koja se bavila jednim velikim projektom važnim Aleksandru Vučiću, nesuđenom gradonačelniku u dva navrata, i za sada nepoznate opozicije. Oni koji su na vlasti sigurno neće mahati velikim dometima nego imenom svog vođe, a oni koji im budu bili preko puta moraće ozbiljno da se pomuče da građanima objasne kako imaju program koji će svim građanima u Beogradu doneti bolji i udobniji život.

Da bi se to učinilo, biće potrebno mnogo više od navođenja onoga što ne valja jer su ljudi toga svesni. Biće potrebno da im se kaže šta može da se uradi, za koje vreme i ko će to da plati. I da ljudi poveruju u to. ¶

SLOBODAN GEORGIJEV

Prava žena i sukob na dvoru

Posle tri godine rada na Zakonu o rodnoj ravnopravnosti, rezultat je Nacrt koji je očigledno zloupotrebljen u političke svrhe. Rezultat je obesmišljavanje bilo kakve rasprave o suštinskim problemima i rodnoj ravnopravnosti. Rezultat su dvorske spletke i tračevi

Drama u vezi s Nacrtom Zakona o rodnoj ravnopravnosti, koja traje već mesec dana, još jednom je pokazala da u Srbiji baš ništa ne može da prođe bez nepotrebnih komplikacija, a da svaka – pa čak i najjednostavnija stvar – bude toliko medijski razvlačena, toliko obogaćena nerazumljivim detaljima i toliko uvučena u politiku da se na kraju svima smuči da o tome uopšte i govore.

U ovom slučaju, u startu smo imali: nacrt jednog zakona, Zoranu Mihajlović kao šeficu Koordinacionog tela za rodnu ravnopravnost i Zorana Đorđevića kao ministra rada. Nacrt zakona došao je iz kancelarije ministarke Mihajlović i njenog tima, da bi ministar Đorđević i njegov tim najpre istakli da se ne slažu s nacrtom, a potom i zaustavili proces koji je trebalo da završi skupštinskom raspravom i usvajanjem zakona. U međuvremenu, u priču su se umešali sindikati, organizacije koje se bave ženskim ljudskim pravima, stranački sukobi, silni tračevi, pa i neizbežni Vladimir Đukanović – Đuka. Kao i u mnogo prilika do sada, u svemu tome zaboravilo se na suštinu: da je postojeći zakon besmislen i bez ikakvog dejstva, da je položaj žena u Srbiji sve lošiji, odnosno da je ovaj zakon neophodan i da se čeka već godinama.

DRAMATUGRIJA BESMISLA

Sporni nacrt bio je spreman za proceduru još i pre predsedničkih izbora, ali je – kao što to obično biva – krenuo predizborni haos i "prošao je voz". Najpre nije radila Skupština, a potom je više meseci birana i formirana nova vlada. Nova vlada odnosno novi ministar imali su svoje primedbe i sve je jednostavno stalo.

Zanimljivo je, međutim, da ništa nije najavljivalo ovaj i ovakav scenario. U ulozi predsednice Koordinacionog tela za rodnu ravnopravnost, Zorana Mihajlović je 21. avgusta izjavila da je Nacrt spreman i da je upravo taj zakon u planu za usvajanje za prvih 100 dana rada nove vlade. Odmah potom, međutim, javljeno je da Ministarstvo rada i Ministarstvo odbrane nisu dali saglasnost na taj dokument, kao i da ministar Zoran Đorđević traži pisanje nove verzije zakona iz početka.

Ostalo je već bilo predvidljivo: Mihajlovićeva je izjavila da "nije razumela zamerke Ministarstva za rad, Đorđević se sastao s Majom Gojković koja se s njim složila da je "najveći problem Nacrta neprimenjivost mnogih odredaba". Još je objašnjeno da su na to skrenuli pažnju Unija poslodavaca Srbije, sindikati, kao i predstavnici civilnog sektora, a da će – za razliku od ovog nacrta – zakon koji će napisati njegovo ministarstvo biti "moderan i primenjiv".

Samo tri dana nakon te izjave, na scenu se vraća Zorana Mihajlović tvrdnjom da je Nacrt Zakona o rodnoj ravnopravnosti sačuvan i "da se odustalo od ideje da se zakon piše iz početka". Tom prilikom, ona je rekla i da je kao ovlašćeni predlagač odlučila da predlog više ne upućuje nadležnim skupštinskim odborima, već direktno Ministarstvu, kako bi oni u primeni rešili probleme koje su uočili. Idila je trajala nepuna 24 sata, pošto su se već sutradan oglasili "reprezentativni sindikati" i Unija poslodavaca koji su na sednici Socijalno-ekonomskog saveta odbili da podrže Nacrt – opet je istaknuto da je Nacrt "nejasan" i da nije uvek moguće primeniti odredbu o 40 odsto zastupljenosti žena u strukturi zaposlenih.

Za sada, jedina konkretna i razumljiva informacija došla je iz internog dokumenta koji je 15. avgusta iz Ministarstva za rad poslat ministarki Mihajlović, a koji je objavio "Insajder". Pozivajući se na interni dokument, ovaj portal navodi da su glavni razlog protivljenja Nacrtu mere štednje i da bi ovakav zakon mogao da dovede do "nesrazmerno većeg otpuštanja muškaraca u javnom sektoru, kao i da bi obaveze vođenja evidencije o rodnoj ravnopravnosti u privatnom sektoru mogla negativno uticati na investicionu klimu, jer se time poslodavcima nameću nove administrativne obaveze i dižu troškovi poslovanja".

Osim toga, Ministarstvo zamera to što je Nacrt napisalo Koordinaciono telo, umesto upravo tog Ministarstva "koje je nadležno da izrađuje, ali i predlaže Vladi propise kojim se uređuje materija na koju se odnosi dostavljeni Nacrt". Pošto je problem u autorstvu i nadležnostima, predloženo je dakle da Ministarstvo "u što skorijem roku formira Radnu grupu" za izradu novog nacrta, a da se ovaj "iskoristi kao model".

U NEMILOSTI

Paralelno sa svim ovim prepiskama, izjavama i kontraizjavama, mediji su konstantno spekulisali o pravoj pozadini sukoba između Zorane Mihajlović i Zorana Đorđevića, odnosno o tezi da je ministarka Mihajlović u nemilosti SNS-a i Aleksandra Vučića lično. Po tim teorijama, Zakon o rodnoj ravnopravnosti samo je tačka na kojoj se prelamaju različiti politički interesi i tokovi, odnosno prvi konkretan znak da su ministarkini dani u vlasti odbrojani.

Pokušaji "Vremena" da lično od aktera dobijemo objašnjenje ovog sukoba ostali su bez uspeha: ministarka Mihajlović je odbila da govori, dok odgovori iz

RODNA RAVNOPRAVNOST BEZ BRIGE ZA ŽENE:
Maja Gojković, Zorana Mihajlović i Ana Brnabić
Foto: Tanjug

Đorđevićevog kabineta (uprkos najavama) nisu stigli do trenutka pisanja ovog teksta. Na osnovu onoga što su ranije izjavljivali za medije, jasno je, međutim, da tu postoje ozbiljne nesuglasice. Tako je Đorđević u izjavi za N1 snimljenoj 17. septembra istakao kako "mi ne želimo da donesemo zakone koji će biti populistički, već zakone koji će biti po meri svih građana i građanki". Što će reći da je Nacrt koji je predložila Zorana Mihajlović baš takav – populistički.

S druge strane, ministarka je na pitanje o sukobima istom prilikom rekla: "Nekako mi se čini da je to medijima uvek zanimljivo i da bi verovatno voleli da se kaže kako se, evo, svađaju ministri, kako nešto ne mogu da se dogovore. Ja to ne vidim tako, mi nismo u ringu."

Stvari su postale belodano jasne 13. septembra, kada je list "Alo" (koji se poodavno pridružio "Informeru" i "Srpskom telegrafu" u otvorenoj podršci Vladi i Aleksandru Vučiću) objavio da "Zorana sa DS ruši vladu", odnosno da se "dogovarala tajno sa demokratama kako da napadne ministra Đorđevića, a njen pravi cilj je da sedne u fotelju Ane Brnabić". U prilogu teksta su snimci ekrana mobilnog telefona s porukama u kojima ministarka Mihajlović od poslanice DS-a Aleksandre Jerkov navodno traži da napadnu ministra Đorđevića. Iako svako misleće biće zna da snimci poruka na mobilnom telefonu nisu potvrda za bilo šta (pre svega zato što svako može da ih lažira), "Alo" ih je trijumfalno ponudio kao krunski dokaz ministarkine navodne izdaje. Na sve to se nadovezao i nezvanični naprednjački portparol Vladimir Đukanović, koji se u redovnoj kolumni za "Blic" osvrnuo upravo na ovaj tekst: "Ukoliko je istina to što je objavio taj dnevni list, a mislim da se sa tim podacima, pa i SMS porukama, niko ne bi smeo tek tako igrati, jer rizikuje da popije žestoku tužbu, potpredsednica Vlade više u toj vladi ne bi mogla da ostane ni sekunde. A vala, ni u samoj Srpskoj naprednoj stranci."

Imajući sve to u vidu, a i znajući kako izgledaju stvari na ovdašnjoj političkoj sceni, jasno je zbog čega su ženske grupe i organizacije za ženska ljudska prava toliko ogorčene – ono za šta se one godinama bore, u roku od mesec dana svelo se na oružje u internom stranačkom ratu.

Jer, put do ovog nacrta, koliko god se nekome sviđao ili ne sviđao, bio je jako dug.

Aktuelni zakon donet je još 2009, posle nekoliko pokušaja i izmena koje su ga pretvorile u dokument deklarativnog tona, bez ikakvog stvarnog uticaja i težine, bez kaznenih odredbi i s previše prostora za "slobodna tumačenja". Nije tu bilo šanse da se bilo šta promeni, da se smanji isključivanje žena, poveća njihova zastupljenost na mestima odlučivanja, da se iskorene stereotipi, diskriminacija, predsrasude.

Zbog svega toga, pre nekoliko godina, postavilo se pitanje donošenja novog zakona, a zvanični zahtev ušao je i u završni dokument treće konferencije Ženske platforme za razvoj Srbije u decembru 2014. Tadašnji zaštitnik građana Saša Janković formirao je radnu grupu s profesorkom Marijanom Pajvančić na čelu, sa zadatkom da sačini model novog zakona i tako pomogne ostalim akterima da se na kraju dođe do svima prihvatljivog i potrebnog dokumenta. Ali, ne lezi vraže... Zbog sukoba s Jankovćem, Vlada je istovremeno formirala svoju radnu grupu i izradu zakona poverila Koordinacionom telu za rodnu ravnopravnost. Rezultat je bio loš: predloženi tekst je naišao na brojne kritike i konačno je, na zahtev ženskog pokreta, povučen na doradu. Ženska platforma je tada dobila poziv da predloži izmene, što je i učinjeno – uz mnogo truda i konsultacija ekspertkinja za svaku pojedinačnu oblast.

Konačno, posle tri godine, rezultat je Nacrt koji je očigledno zloupotrebljen u političke svrhe. Rezultat je obesmišljavanje bilo kakve rasprave o suštinskim problemima i rodnoj ravnopravnosti. Rezultat su dvorske spletke i tračevi.

Ništa čudno. Za žene ovde niko nikada i nije mario. ¶

T. SKROZZA

Keš za štrajkače

Vest da Samostalni sindikat deli novac radnicima koji su učestvovali u štrajku u Fabrici automobila uzburkala je javnost. To ipak nije dovelo da razjašnjenja odakle sindikatu toliko novca za pomoć radnicima

Od kada se u medijima pojavila vest da se u Kragujevcu deli novac onima koji su dobar deo proteklog leta proveli u štrajku i vidno uznemirili Vladu Srbije, ne prestaju nagađanja o tome na koji način je lokalna podružnica najvećeg Samostalnog sindikata Srbije namakla milione dinara da pomogne svojim članovima, ali i štrajkačima koji to nisu. Debata na temu "odakle vam lova" kao da je pomerila fokus sa toga zbog čega su prvobitno zaposleni u srpskom Fijatu obustavili rad na 16 dana, i više se ne govori o tome da li fabrika ostaje ili se zatvara, ili da li će u budućnosti biti novih modela koji će se tamo sastavljati.

Radnicima u proizvodnji koji su štrajkovali svih 16 dana zarada je zbog neplaćenih dana u proseku smanjena za 23.000 dinara, pa je ova inicijativa sindikata trebalo da im delimično nadoknadi manjak u kućnom budžetu.

Novčanu pomoć, koju već desetak dana u kragujevačkoj fabrici automobila deli Samostalni sindikat, do sada je dobilo 1268 radnika. Među njima je i Zoran Stanojević. "U prvom momentu sam mislio da odbijem i da Samostalnom sindikatu napišem jedno podugačko pismo. Onda su me kolege ubedile da, ipak, prihvatim novac. Na kraju krajeva, zašto bih im poklonio 18.000 dinara", kaže Stanojević, objašnjavajući da mu je kao rukovodiocu zarada za vreme štrajka bila znatno više umanjena nego ostalim radnicima, te ovaj iznos nadoknađuje tek 40 odsto onoga što je izgubio.

On je predsednik Sindikata Nezavisnost u Fijatu, čija je granska organizacija u prošlonedeljnom saopštenju tražila od države da preispita dešavanja u kragujevačkoj fabrici automobila. Od države su zahtevali da odgovori na pitanje ko je Samostalnom sindikatu uplatio "novac koji u torbama nose kroz fabričke hale i isplaćuju radnicima kao naknadu za dane provedene u štrajku".

I ŠTRAJKAČI SU ISPLAĆENI: Radnici FAS-a
Foto: FoNet

ANONIMNI DONATOR ZA ANONIMNE RADNIKE

U medijima se spekulisalo da se radi o sumi do 250.000 evra. Zoran Marković, predsednik Samostalnog sindikata FAS, kaže da se radi o daleko manjoj svoti. Zvanično niko ne želi da kaže koliko je novca i od koga dobio sindikat, nezvanično reč je o oko 20 miliona dinara. "Sumu od 250.000 evra koja se u javnosti pominje, novinari su izveli množenjem broja štrajkača sa 18.000 dinara. Međutim, u javnosti izneti brojevi nisu precizni. Naime, po 18.000 dinara dobili su samo oni radnici koji su svih 16 dana štrajkovali, ostali su dobijali po 1000 dinara po danu. Ima mnogo radnika koji nisu sve vreme štrajkovali, neki su prekidali da rade i na samo jedan dan", kaže Marković.

Do sada se za jednokratnu novčanu pomoć prijavilo 1268 radnika, a isplata novca u tom, prvom krugu počela je 11. septembra 2017. godine. "Prvi presek napravili smo 6. septembra. Svi koji su do tada dostavili dokumentaciju stekli su pravo na pomoć. Po našoj računici, to je dve trećine radnika koji su bili u štrajku. Prijavljivanje, međutim, i dalje traje. Broj dana koji je svaki radnik proveo štrajkujući dokazuje se isplatnim listićima", kaže Marković na pitanje o kriterijumima za dodelu pomoći.

Da od kraja juna do sredine jula nije stala cela fabrika potvrđuje i jedan od radnika Fijata koji je želeo da ostane anoniman. "Nisam štrajkovao jer radim u službi koja na to nema pravo. Ali ni mnogi od onih koji su mogli, nisu bili u štrajku. Neki su štrajkovali po nekoliko dana pa odustajali. Najuporniji su bili ovi klinci koji rade po godinu, dve, pet, oni su štrajkovali sve vreme."

Koliko je ko dobio para za zaposlene, nije glavna tema. Ono o čemu se češće raspreda je odakle je novac stigao, a pogotovo sa kojim ciljem. Ipak, malo ko od

njih se usuđuje da svoja razmišljanja podeli sa novinarima. "Ništa ne mogu da kažem. Zabranjeno nam je da razgovaramo sa novinarima", odmahuje rukom jedan od radnika sa kojim smo pokušali da razgovaramo. "Jeste pričali sa ovima iz sindikata. E, ako jeste, to što su vam oni rekli tako je", kaže drugi zaposleni u FAS-u koji je takođe želeo da ostane anoniman.

Pojedini se ipak usuđuju da kažu šta im se vrzma po glavi, ali samo nakon obećanja da im ni nadimak neće biti objavljen. "Anonimni donator o kome se naveliko priča je, po meni, niko drugi do Vlada Republike Srbije. Urađeno je tako da bi se stvari zataškale i sačuvao mir među radnicima, jer su mnogi razočarani načinom na koji je štrajk završen i onim što smo na kraju dobili", kaže jedan od zaposlenih.

Kada je pokrenut štrajk, sindikat je tražio bolje uslove rada i povećanje osnovne zarade sa 38.000 na 45.000 dinara. Dobili su, međutim, povećanje plate u skladu sa zvaničnom stopom inflacije (2,2 odsto u avgustu ove i 4,5 odsto u februaru naredne godine), kao i osnivanje komisije za tehnička merenja koja će ispitati uslove rada.

Za razliku od radnika sa kojima smo razgovarali, Zoran Stanojević veruje da pomoć radnicima, preko Samostalnog sindikata, zapravo deli kompanija Fijat. "To je učinjeno kako bi se spasao Samostalni sindikat, jer je Marković i na dan potpisivanja bio siguran da će imati taj novac, i on je to najavljivao. Posle okončanja štrajka počelo je masovno iščlanjivanje iz njegovog sindikata. Ljudi su se iščlanjivali i iz našeg, revoltirani zbog rezultata. Nemam dokaze, ali prema ponašanju Markovića i poslodavca mogu samo da zaključim da je novac došao od kompanije", kaže on.

Dodaje da je nezavisni sindikat dobijao pisma podrške sa svih strana, ali da im niko nije uplatio ni dinara. Oni su krenuli u štrajk ne zato što je kasnila plata, već zato što kompanija dobro posluje, a plate su nedovoljne za pristojan život. Prosečna zarada radnika u kragujevačkoj fabrici iznosi oko 38.000 dinara. Na tu sumu mesečno se dodaje i 4000 dinara regresa, kao i dodatak za prevoz. "Radnici Goše mesecima su bez plata, na primer, a njihovom sindikatu nikakva pomoć nije stigla. Da sam donator, svakako bih pre njima poslao pomoć nego štrajkačima Fijata", objašnjava Stanojević svoju tezu.

Kompanija Fijat nije se oglašavala ovim povodom, dok je Ministarstvo privrede prošle sedmice novinarima tvrdilo da ne zna odakle potiče novac koji sindikat isplaćuje radnicima.

DONACIJA UPLAĆENA IZ INOSTRANSTVA

Čelnici Samostalnog sindikata ni nakon višednevnog pritiska javnosti ne žele da imenuju anonimnog donatora. Ono što Zoran Marković kategorički negira jeste da su novac sindikatu uplatili država ili Fijat. Deo novca, po njegovim rečima, potiče iz sindikalne kase, a deo od donatora koje ne može da imenuje jer je to bio njihov uslov. "Mi smo ozbiljna sindikalna organizacija koja ima svoje korene još pre dolaska Fijata. Svi fondovi koje smo tada imali ostali su nam i nakon dolaska Fijata. Takođe, deo novca potiče iz članarina. Imamo i svoj štrajkački fond. Isprva je plan bio da jednokratnu pomoć isplaćujemo svojim članovima", kaže Marković.

On objašnjava da je štrajk odjeknuo. Godinama imaju saradnju sa sindikatima iz država Evropske unije i oni su pomogli isto onako kao što i SSS pomaže drugim sindikatima. Prema njegovom tumačenju, posredi je čista radnička solidarnost. "Dobili smo i moralnu, a zatim i finansijsku podršku od stranih sindikata i fondacija bliskih sindikatima i njihov uslov je bio da ostanu anonimni, ali i da pomoć bude isplaćena svim štrajkačima", objašnjava Marković, dodajući da su kao donacije stigle i pojedinačne uplate od fizičkih lica.

Samostalni sindikat FAS je najveći i u ovom momentu jedini reprezentativan sindikat u fabrici koja zapošljava nešto više od 2000 radnika, i ima blizu 1000 članova. Naredni po brojnosti članstva je Sindikat Nezavisnost, koji već mesecima od poslodavca bezuspešno traži utvrđivanje reprezentativnosti, a u fabrici deluju još i SAJS i Sindikat Sloga.

Deljenje novčane pomoći za, na primer, rođenje deteta ili slučaj smrti člana porodice nije neuobičajena aktivnost za ove sindikate, a pogotovo za finansijski najmoćniji Samostalni sindikat koji isplaćuje čitav niz različitih vidova pomoći (na primer, za rođenje deteta 10.000 dinara). Neobično je to da se pomoć ne deli samo članovima ovog već i ostalih sindikata, pa i radnicima koji nisu članovi nijednog sindikata.

Na "prozivke" da na pomoć koju deli radnicima Samostalni sindikat nije platio porez, Zoran Marković pokazuje poresku prijavu koja glasi na 1.147.861 dinar. "Po članu 85. stav 10 Zakona o porezu na dohodak građana, za pomoć veću od neoporezivog iznosa plaća se porez od 20 odsto i mi smo taj porez platili", izričit je Marković. Nisu, kaže, ni nosili džakove kroz pogon, već pomoć isplaćuju u kancelariji sindikata, što je njihova uobičajena praksa kada je bilo koji vid isplate novčane pomoći u pitanju.

Po rečima Radivoja Kastratovića, advokata iz Kragujevca, nesporno je da sindikalne organizacije, ukoliko su to svojim aktima predvidele, mogu da isplaćuju jednokratnu pomoć. "Zakonima, pozitivnim propisima i opštim aktima nije propisan način isplate, te je stvar sindikata hoće li novac isplaćivati na ruke ili preko računa", objašnjava Kastratović.

Način isplate svakako nije, ali ono što u čitavoj ovoj priči ostaje sporno je odakle novac, i ostaće sporan sve dok Samostalni sindikat ne odluči ili ne bude primoran da objavi odakle ga je dobio.

Po jednom scenariju na to može da ih primora država. Po drugom, moraće to da učine pod pritiskom konkurentskog sindikata Nezavisnost, koji već sprema pritužbu zbog činjenice da veći deo novca Samostalnog sindikata potiče iz eksternih izvora što, kako kažu, nije u skladu sa propisima, jer je jedan od uslova za reprezentativnost da se sindikat finansira pretežno iz svojih izvora. Poslednji, najizvesniji scenario jeste da će sve biti obelodanjeno kada Samostalni sindikat bude predao završni račun, na kome će svakako morati da budu evidentirani i ovi "anonimni" prihodi.

Kako god, i ova crkavica će dobro doći istanjenom novčaniku radnika FAS-a. Deca su krenula u školu, a spremanje zimnice tek dolazi na red. ¶

MARIJA OBRENOVIĆ

Na braniku demokratije i slobode

Piše: **Zoran Pusić**

Slavko Goldštajn je prepoznao isključivost i netrpeljivost kao osobine koje vode ka bezosećajnosti za patnje drugih i ka zlu koje je sam iskusio. Kao da se ceo život držao načela koje mu je u svom poslednjem pismu iz ustaškog zatvora napisao njegov otac, pisma koje će čudnom igrom slučaja Slavko ipak dobiti, ali 64 godine nakon što je pisano: "Bolje je trpjeti nepravdu nego je činiti!"

Bilo je veče jednog od zadnjih novembarskih dana 1990. Izašao sam iz dućana Kemoboje, tada na uglu Palmotićeve i Amruševe, i skoro se sudario sa Slavkom Goldsteinom. Obojica smo se obradovali susretu ali njegovo lice je ostalo ozbiljno. "Je l' znaš? Skinuli su ploče na Trgu žrtava. Sad je sve gotovo." "Znam. Javila mi je Vesna popodne da mijenjaju ploče. Ali nije gotovo Slavko, sad tek počinje!"

Stajali smo na pločniku i u razgovoru dijelili zabrinutost da nova vlast u svom revizionističkom pohodu želi čak izbrisati i sjećanje na žrtve fašizma. "Ako ih smetaju čak i žrtve fašizma to znači da hoće relativizirati zločinački karakter ustaškog režima koji je do žrtava doveo." "Ta promjena je po direktnoj Tuđmanovoj naredbi. Buzančić (tada gradonačelnik Zagreba), kad je dočekao Tuđmana na aerodromu, mu je rekao: 'Gospodine Predsjedniče, to s Trgom žrtava fašizma neće ići, ljudi se bune.' Na to ga je Tuđman ljuto prekinuo: 'To mora ići!' Ne mogu vjerovati da oni ne vide da je sve to voda na Miloševićev mlin."

Rekao sam Slavku da sam kupio samoljepljivu plastiku i da ću na ploči s novim imenom, "Trg hrvatskih velikana", prelijepiti "velikane" s riječju "patuljaka". Slavko se dobroćudno nasmiješio i zamišljeno rekao: "Trebati će nam više od samoljepljive trake..."

ETIČKE VREDNOSTI KAO IMPERATIV

Između 1990. i 2017. Slavko Goldstein napravio je mnogo toga što je trebalo. Svojim organizacionim sposobnostima, svojim talentom kao pisac, svojom predanošću etičkim vrijednostima u čijoj obrani je antifašizam nastao, svojim upozorenjima na zlo koje te vrijednosti ugrožavaju i o čemu je imao iskustva iz prve ruke, Slavko je Goldstein, sebi svojstvenom upornošću, nastojao Hrvatsku usmjeriti od demokrature ka pristojnom, otvorenom demokratskom društvu. Uz prekomjernu dozu optimizma, moglo bi se reći da je u tome samo djelomično uspio. To ga stavlja, zajedno s njegovim postignućima, u malobrojnu, ekskluzivnu grupu ljudi koji su svojim djelovanjem doprinijeli razvoju demokracije i slobode, jednom riječju doprinijeli da ljudsko društvo na duži rok i, najčešće, poslije njih postane bolje.

Povodom smrti Slavka Goldsteina novine su se raspisale o njegovom životu; kronološki, od djetinjstva u Karlovcu, hapšenja i ubojstva njegovog oca Ive od strane ustaša do Slavkove zadnje knjige "Jasenovac – tragika, mitomanija, istina".

Moje sjećanje na Slavka je drugačije, dijelom u slikama, naročito nekih, sada već davnih događaja.

Sjećam se slike Slavka Goldsteina na naslovnici tjednika, mislim "Danasa", negdje 1989, on je u sredini među likovima budućih hrvatskih političara, kao centralna figura turbulentnih i naglih društvenih promjena, pravog primjera promjene društvene paradigme, kad se politički pluralizam "preko noći" pretvarao iz tabua u općeprihvaćenu političku realnost. Goldstein, uvjeren da bez političkog pluralizma nema prave demokracije i ponesen osjećajem političke slobode koji se te godine širio Hrvatskom, osniva i postaje prvi predsjednik Hrvatskog socijalno-liberalnog saveza, prve stranke-alternative Savezu komunista. Već slijedeće godine, kad hrvatski nacionalizam, što induciran Miloševićevom politikom, što autohtoni, postaje politički "mainstream", Goldstein mjesto predsjednika prepušta Draženu Budiši i odlazi iz aktivne stranačke politike. Podsjetio me tada na lik iz Andrićeve *Priče iz Japana*, pjesnika koji je *spiritus movens* pokreta protiv starog režima, ali kad pobjede i kad se formira nova vlast on u njoj ne želi sudjelovati.

Početkom 1993. Slavko Goldstein, zajedno s mojom sestrom Vesnom i Ozrenom Žunecom, pokreće "Erasmus", časopis za kulturu demokracije. Erasmus izlazi četiri puta godišnje (tokom pet godina) i po kvaliteti i argumentiranoj kritičnosti članaka predstavlja pravi kulturno-politički događaj u Hrvatskoj. Već krajem 1993. uredništvo "Erasmusa" organizira u Zagrebu Okrugli stol "Srbi i Hrvati", s četrdesetak učesnika, od kojih je petnaestak bilo iz Srbije, a jedan iz Gline. (Sudac Radovan Jović koji je zbog svojih stavova sjedio u zatvoru u Republici Srpskoj Krajini, a zbog lažne optužbe o špijunaži poslije 1995. u zatvoru u Hrvatskoj.) "Razgovarali su ljudi", kako piše u uvodu transkripta Okruglog stola S. Goldstein, "koji

Foto: Zoran Sinko

nisu pripremili ni razbuktali rat, pa su utoliko sposobniji uspostaviti mir: vlastitim društvima namijeniti bolju sudbinu od bujanja mržnje i neprijateljstva...” Skup je održan samo zahvaljujući Goldsteinovom poznanstvu s Josipom Manolićem, tada još uvijek drugim čovjekom u državi, predstavljao je pravu senzaciju i izazvao mnoge komentare pune mržnje od strane zadrtih nacionalista.

Na Staru godinu 1993. u redakciju “Feral Tribunea” dolaze dva vojna policajca s nalogom da Viktora Ivančića, glavnog urednika “Ferala”, odvedu u vojarnu Dračevac. To je bilo samo nekoliko dana poslije izlaska “Ferala” s onom antologijskom naslovnicom na kojoj su Tuđman i Milošević zajedno u krevetu. Ivančić odlazi u drugu sobu da spakira stvari i, uvjeren da ta regrutacija može vrlo pogubno završiti po njega, bježi kroz drugi ulaz, sjeda u auto i vozi u Zagreb kod Slavka Goldsteina da ga moli za pomoć. Slavko odlazi kod ministra obrane Gojka Šuška, čeka satima, ovaj ga ne želi primiti, na kraju ga prima Šuškov zamjenik Goran Dodig i dogovara sa Slavkom sastanak s Ivančićem; i Ivančić i Slavko inzistiraju da to ne bude u MORH-u nego u “Novom Liberu”. Tokom razgovora Dodig kaže Ivančiću: “Ajde, glavno da je glava na ramenu.” Na to Ivančić skače i viče: “Dakle mislili ste me likvidirat!?” Slavko smiruje Ivančića: “Viktore, molim Vas pričekajte vani”, i dogovara s Dodigom garancije da se Ivančiću neće ništa dogoditi. U međuvremenu, uredništvo “Ferala” obavjestilo je brojne međunarodne organizacije tako da je slučaj internacionaliziran. Paralelno Slavko, kao stari partizan, planira Ivančićevo bjegstvo u Sloveniju, “Gostionica Kalin je na samoj granici, jedan ulaz je u Hrvatskoj, tu uđeš, drugi je u Sloveniji, tu izađeš”. Sve je na kraju završilo relativno mirno. Ivančić je proveo mjesec dana u vojarni Dračevac kao jedini urednik novina koji je regrutiran, napisao je par izvrsnih satiričkih tekstova inspiriran vojarnom, i do danas je ostao uvjeren da ga je Slavko svojom promptnom i hrabrom intervencijom spasio.

U listopadu 1994, desetak dana poslije incidenta u kojem je policija tukla nas nekoliko koji smo pokušali spriječiti bespravno izbacivanje iz stana majke s dvoje djece, u “Erasmusu” izlazi članak pod naslovom “Fašizam”. U tekstu se upozorava na “novi val političkog terorizma koji se potmulo širi Hrvatskom...” i prozivaju se Vukojević, Šušak i, posredno, Tuđman za taj trend fašizacije. Mnogo godina poslije, kad sam čitao Slavkovu knjigu *1941. – godina koja se vraća* i saznao detalje o njegovom djetinjstvu, pomislio sam kako ga je ta deložacija morala podsjetiti na jednu sličnu deložaciju, kad je, po dolasku fašizma 1941. u Hrvatsku, njegova majka s dvoje djece bila izbačena iz njihovog stana u Karlovcu.

PISAC, NOVINAR, SCENARISTA, IZDAVAČ...

Slavko Goldstein bio je ugledni novinar, jedan od osnivača “Vjesnika u srijedu”, urednik Radio Zagreba, filmski scenarist, uspješni izdavač, jedan od najaktivnijih promotora židovske kulturne baštine u Hrvatskoj i Jugoslaviji i predsjednik Židovske općine u Zagrebu do 1990. Ali u jednom njegovom dijelu, onom najkreativnijem, ostao je trag malog židovskog dječaka kojem su tragični događaji iz 1941. naprasno prekinuli djetinjstvo i bacili ga u svijet odraslih. Na različite ljude to bi djelovalo različito. Slavko je znao da bi vjerojatno završio kao još jedna žrtva holokausta, kao što je, uostalom, i završio dobar dio njegove šire porodice, da nije bilo odlučnosti njegove Muti, kako su Slavko i mlađi brat Danko zvali svoju mamu, koja je s dvoje djece otišla u partizane. To nije bio izbor sigurnosti, odlazak u partizane krajem 1941. ili početkom 1942. bio je sve samo ne garancija sigurnosti, bio je to izbor ljudskog dostojanstva svim vrlo realnim opasnostima i prijetnjama unatoč. S iskustvom zla koje je donio fašizam i koje ga je pogodilo još u dječačkoj dobi, Slavko Goldstein mogao je postati isključiva i netolerantna osoba. Slavko je, međutim, prepoznao upravo isključivost i netrpeljivost kao osobine koje vode ka bezosjećajnosti za patnje drugih i ka zlu koje je sam iskusio. Kao da se cijeli život držao načela koje mu je u svom posljednjem pismu iz ustaškog zatvora napisao njegov otac, pisma koje će čudnom igrom slučaja Slavko ipak dobiti, ali 64 godine nakon što je pisano: “Bolje je trpjeti nepravdu nego je činiti!”

Još bi je bilo bolje spriječiti, prenijeti sljedećim generacijama dragocjeno iskustvo koje može pomoći da se iste zablude ne ponove. Ne čudi životno opredjeljenje Slavka Goldsteina da na zlo fašizma upozorava kao na trajnu opasnost za svako društvo. Kao predsjednik Savjeta Spomen-područja Jasenovac Goldstein je potaknuo izradu poimeničnog popisa žrtava, taj popis do sada sadrži preko 83.100 imena, a kad su u Hrvatskoj učestali besramni falsifikati koji taj logor smrti prikazuju kao običan zatvor za državne neprijatelje NDH, on je raskrinkao sve te laži činjenicama i argumentima objavljenim u njegovoj prošlogodišnjoj knjizi *Jasenovac – tragika, mitomanija, istina*.

Definitivni odlazak ljudi na kraju devetog desetljeća života spada još uvijek u biološku neumitnost. Kad se radi o ljudima koji su svojim radom zadužili društvo u kojem su živjeli i djelovali, poput Slavka Goldsteina, govori se o nenadoknadivom gubitku za zajednicu. Za njegovu rodbinu i prijatelje to je svakako gubitak, a da li će to biti gubitak za zajednicu, ovisi o nama. Ovisi o tome da ne dopustimo da vrijednosna, duhovna ostavština Slavka Goldsteina nestane zajedno s njegovim fizičkim odlaskom. Ili, kao što je novinar Boris Pavelić naslovio svoj lijepi tekst o Slavku Goldsteinu: “Slavko, druže, nećemo se dati!” ¶

Kako bezbolno povećati plate

Ako želimo da napravimo dodatni iskorak ka približavanju evropskim standardima, treba da promenimo način obračuna nameta kroz uvođenje jedinstvenog poreza na zarade od 40 odsto i da ukinemo sve doprinose, tople obroke, regrese...

Piše: **Uroš Momirović**

Krizni period kod nas je konačno prošao i sad možemo da posvetimo više vremena budućem razvoju, umesto krpljenju rupa na sve strane. Nepopularne, ali hrabre i neophodne odluke koje je vlada donosila u vezi sa smanjivanjem troškova u prethodnom periodu su stabilizovale javne finansije, smanjile godišnji deficit ispod rasta BDP-a, što nam konačno otvara prostor da uradimo nešto više, da iskoračimo još jedan korak napred. Sada imamo najavu da će doći i do umanjenja poreza na rad, što je definitivno korak ka poboljšanju poslovnog ambijenta i odličan potez. Ipak, verujem da nam je tu neophodna potpuna promena sistema. Što je pre sprovedemo, pre ćemo dobiti ubrzanje u rastu standarda građana i BDP-a.

Naša konkurentska slabost u odnosu na region su nameti na plate koji su kod nas oko 66 odsto, dok se u regionu kreću između 30 i 50 odsto. S druge strane, to upravo može da nam bude i prednost, jer je reformom u tom sektoru moguće obezbediti jak stimulans ukupnom razvoju. Ako želimo da napravimo dodatni iskorak ka približavanju evropskim standardima, treba da promenimo način obračuna nameta kroz uvođenje jedinstvenog poreza na zarade od 40 odsto i da ukinemo sve doprinose, tople obroke, regrese... Paralelno s tim, treba uvesti ograničenje da se bruto plata na radnom mestu ne može menjati naniže bar naredne dve godine.

Šta bi to značilo? Za početak povećanje neto plate od oko 17-18 odsto svima, zaposlenima i u privatnom i javnom sektoru bez povećanja troškova za poslodavce. Pojednostavljivanje procesa angažovanja i plaćanja zaposlenih je posebno značajno za mikro i mala preduzeća. Momenat povećanja bez dodatnih troškova dao bi impuls privredi koji bi sigurno pogurao rast BDP-a na više od 5 odsto. Ovakav potez bi bio dobar za svih 2,5 miliona zaposlenih: podigle bi se plate u javnom sektoru bez povećanja troška države po tom osnovu, podigle bi se plate i zaposlenima u privatnom sektoru, a ti ljudi su sigurno najveće žrtve krize koja nas je pogodila. U suštini, najviše bi porasla primanja ljudima koji upravo najviše troše u okviru same privrede Srbije.

Deluje da je teško reformisati (ugasiti) PIO i RFZO, ali to i nije baš tako, jer je reč o već odumrlim organizacijama koje opstaju veštačkim upumpavanjem para od države, a Vlada ne može adekvatno da kontroliše potrošnju sredstava u okviru tih organizacija. To što oni sprovode, javna administracija u okviru Vlade bi sigurno radila mnogo bolje i efikasnije. To što oni rade nema veze sa poslovanjem jednog fonda, već su obični protočni bojleri koji samo preusmeravaju sredstva. Svaki građanin Srbije bi dobio besplatno lečenje kao i sad, samo bez komplikovanih procedura vađenja zdravstvenih kartica.

Penzije su nešto teža tema, a tu svakako ne bi smelo da se dira u stečena prava sadašnjih penzionera. Sadašnji penzioneri bi trebalo da dobijaju svoje penzije u skladu sa onim što su i odvajali za radnog života. Druga grupa, koja bi bila najveća u sledećem periodu, jesu ljudi koji su radili za vreme oba sistema. Njihove buduće penzije bile bi određene srazmerno vremenu koje su proveli u starom i novom sistemu. Budući penzioneri bi u ovom sistemu trebalo da imaju jednaku penziju bez obzira na visinu plate, to bi bila socijalna penzija koja omogućava osnovne životne potrebe. Trenutno se oko trećina budžetskih sredstava (uvećanih za troškove PIO i RFZO) troši za penzije, što je svakako mnogo, ali bih ostavio Ministarstvu finansija da u saradnji sa MMF-om proceni. Dodatna sredstva za finansiranje penzija u nekom srednjoročnom periodu trebalo bi da se obezbede i privatizacija preostalih preduzeća, pre svega onih u vlasništvu fondova.

Najveći rizik jeste smanjenje budžetskih prihoda, ali i to bi trebalo da bude kratkoročno rešenje, dok se privreda ne digne zbog ubrzanog tempa rasta. Taj minus može da se pokrije već za 4-5 godina, pre svega pomenutim privatizacijama za penzije, ali i zaduživanjem koje bi moglo da se ostvari zbog rasta koji bi nastupio. Ako pođemo od toga da bi rast, ubrzan reformom, išao preko 5 odsto, to bi otvorilo dodatni prostor za zaduživanje. Dokle god je rast BDP-a veći od zaduženja, ukupni udeo duga u BDP-u pada. Jednostavno, kada ima rasta, sve može da se izgura, a kad nema... ¶

Autor je generalni direktor kompanije "Mona"

LJUBOMIR ŽIVKOV

Detektor znanja

Ima li fakultet pravo, dužnost i čast da svog bivšeg studenta privoli da ponovo polaže dva ili tri ispita ukoliko student levo i desno pokazuje da ne poznaje baš materiju za koju je dobio svečanu diplomu?

Naravno da je dobro kad neku zajednicu predvode njeni najbolji sinovi, oni koje je priroda obdarila blagorazumijem, a koji su pride završili fakultete kao studenti generacije! Mi imamo ludu sreću da na našem čelu budu jedan blistavi pravnik i jedan bleštavi politikolog, pa, opet, desi se da baš ti odlikaši izjave (jer oni ne govore kao mi što govorimo, čak i ne pričaju, kao što omladina priča, nego uvek izjavljuju i saopštavaju) nešto što njihovim profesorima ne može biti po volji – pa naši ponajbolji i najomiljeniji studenti nisu savladali gradivo iz prva tri ili četiri semestra!

Zar te ne šalje policija da polažeš ponovo vozački ispit ako napraviš dovoljno brljotina u razmerno kratkom razdoblju, zar nemaju saobraćajci pravo da te odvedu na vanredan tehnički pregled jer su onaj zvanični obavili ljudi možda nedovoljno stručni i savesni, ili pak odviše tebi naklonjeni? Napokon, neka je tehnički bio pošten i verodostojan, nakon nekoliko meseci nešto se moglo gadno poremetiti, a da ti to čak i ne znaš. Ako se vraćaš iz inostranstva, može te nadomak tvoje kuće sustići auto pun carinika: vanredan carinski pregled, otvorite vaš cenjeni gepek i odmaknite se od vozila!

Počnimo od zvezde domaćeg marksizma koja izjavi kako će Srbiju voditi njegova deca i deca ovoga sa pravnog, njih dvojica nas, doduše, zaista i vode, od vremena kad su bili poletarci, jedan kod Miloševića, drugi kod Šešelja. O marksisti već znamo da mu je mrsko načelo smenjivosti političkih predstavnika; za razliku od tzv. Bate nije izdržao nijednu godinu bez političke ili barem partijske kako se veli funkcije, i već se ponaša kao da su najviše političke titule nasledne, te će njih dvojica svoje preuzvišene položaje prirodno prepustiti svojoj deci, kao da su oni monarsi, a Srbija da je kraljevina. Doduše, praksa (koja je kategorija u Marksovom učenju) daje mu umnogome za pravo; već imamo porodice u kojima se zanat političara prenosi s kolena na koleno, sin predsednika Republike postane gradonačelnik nekadašnje srpske prestonice i grada u kojem je slavljen "Crveni barjak", imadosmo oca i sina (bez Svetog doduše duha) u istoj partiji blagoposvećnoj penzionerstvu, pa ipak bih ja, da sam dekan na Voždovcu, toga ministra pozvao na dodatno javno testiranje, na poligraf takoreći znanja.

Drugi slučaj je kanda još teži. Najbolji student Pravnog fakulteta postane mic po mic predsednik Vlade, dospe na čelo najvišeg organa izvršne vlasti i gotovo nikada ne kaže: "Vlada će predložiti Skupštini", niti "ja ću predložiti da Vlada...", nego bezmalo svaki put saopšti da će on ovo, pa da će on ono... Pri tome zadire čas u atar sudstva, čas u delokrug policije, i ne ostavlja me kao građanina u uverenju da Vlada donosi neke odluke i kolektivno, makar i pod njegovim neodoljivim uticajem, ne izgleda kao osoba kojoj bi se neko od ministara mogao i žustro možda suprotstaviti... Dobro, znam da u parlamentu ima većinu, ima armiju bespogovornika, ali kao student prava zar ne bi morao biti veći ljubitelj procedure i puke forme?

Verovatno je dobio desetku odgovarajući na pitanja o podeli vlasti; u stvarnosti se pak drži otvoreno kao osoba koja je diplomirala iz jednonačalija, i sada jednonačalije sprovodi u tzv. život: "Ne dam im Srbiju", tako zbori tj. izjavljuje, obznanjuje i saopštava – nije li to jezik vlasnika, a ne poniznog sluge naroda? Kad se javnost i opozicija okome na dvojicu njegovih doglavnika, ne kaže da su ovi nedužni dok sud ne dokaže suprotno, nego prkosno, kao da je pred streljačkim vodom okupatora, uzvikne kako neće dati Batu i mislim ministra zdravlja, nije sad važno, ne poziva se na njihovu nevinost nego na svoju neprikosnovenu moć!

☆

Predsednik, kako Vlade, tako i države, zar ne bi morao znati da su građani ravnopravni, kojeg god pola bili? Avaj, njegov se štićenik pokarabasi sa svojom gospojom i razvede se, sud najpre dodeli decu slavnom ocu, mati i dobar deo javnosti se razgoropade, i tada najb. stud. Pravnog fakulteta izjavi da deca treba da pripadnu majci, te da je lično već uticao da se jedan nemio događaj tako baš i rasplete.

Pa, zar o deci ne odlučuju timovi psihologa, sudija, advokata, socijalnih radnika, zar se to može poveriti premijeru ili šefu države, čak i kad bi vladalac imao vremena da na svaki pojedinačni slučaj primeni svoje lično vjeruju?

Sad se zalaže za najstrože kažnjavanje muškaraca koji svirepo ubiju ženu, pa zar naš zakon ima kategoriju ženoubistva (kao što jeste postojalo kraljoubistvo, regicid, kao teško krivično delo za koje je sledovala giljotina ili streljač. vod)? Ako sud ustanovi da je ubistvo bilo svirepo, zar nije svejedno ko je počinilac ili počinilica? Stud. generacije zar ne podilazi problematičnim i osvetoljubivim porivima glasača kad im prodaje ovo mačističko škrgutanje zubima? Iz odlikaša ko zna već koji put progovara navijač: u redu je kad se mi delije uhvatimo za guše sa bedblubojsima ili sa grobarima, ali da Delija bakljom nasrne na Hrvaticu – no way, to nije viteški, to nije delijski, to nije svetosavski, to nije srpski! Umesto da jednostavno kaže da je to protivzakonito, svuda i svagde ¶

Probijanje zida

O RIZICIMA I ŽRTVAMA: Scena iz predstave *Istrebljenje* Foto: Birgit Hupfeld

LAGANA SMRT ČOVEČANSTVA: Scena iz predstave *Sneg* Foto: Armin Smailović

"Postavlja se pitanje imaju li pozorišta strpljenja da sa njima sarađuju na duže staze, ili ih samo zanima to novo, što iskoriste i potom odbace"

Najčešće pominjano ime na konferenciji za medije na kojoj je predstavljan program ovogodišnjeg, 51. Bitefa, bilo je Ersan Mondtag. S razlogom: akcenat ovogodišnje selekcije umetničkog direktora Bitefa Ivana Medenice je pozorište nemačkog govornog područja, čija je zvezda u usponu – Ersan Mondtag, tridesetogodišnji Berlinac turskog porekla.

Na Bitefu će biti prikazane dve Mondtagove predstave, što će za njega biti velika prilika da postane međunarodno poznat, a za festival da nastavi svoju izvornu ulogu – promovisanje novih imena. To su predstave *Sneg*, po romanu Orhana Pamuka (Talijateatar iz Hamburga, Nemačka, ironično političko pozorište o sukobu između islamističke i sekularne Turske, koje se poigrava prepoznatljivim elementima turske kulture) i predstava *Istrebljenje*, po tekstu mlade dramske autorke Olge Bah (Koncertteatar iz Berna, Švajcarska, o mladima koji iskušavaju i zloupotrebljavaju sve slobode savremenog zapadnog društva), kojom će se završiti ovogodišnji Bitef.

"VREME": U vašoj biografiji piše da ste počeli s učenjem režije tek pre pet godina, ali i da ste napustili školovanje. Da li to znači da bi se moglo reći da ste samouki?

ERSAN MONDTAG: Sad kad se osvrnem, sve deluje savršeno logično. Kao da je ovaj sadašnji reditelj u meni nekada bio student koji je svojevremeno odlučio

tiranije

Foto: Thomas Schroder-MMK

da napusti akademiju Falkenberg. Samoga sebe može da podučava samo neko ko je ili svetac ili čudovište jer to podrazumeva povlačenje u samoću i prezir prema međuljudskoj komunikaciji. Ja sam se svesno opredelio da učim mimo neke jasno definisane strukture, ali ne zato da bih strukturu kao takvu izložio kritici (mada to često radim), već zato što je za moje istraživanje taj korak bio neophodan da bih znanje mogao da crpim iz nekih drugih izvora, a ne iz onoga što nudi akademija.

Po čemu se neformalna pozorišna grupa Kapitæl zwei kolektif, koju ste osnovali nakon napuštanja akademije, razlikuje od drugih?

K2K je mreža koja traga za alhemijom koja nastaje kada dođe do saradnje između raznih umetnika vizuelnih, izvođačkih i muzičkih umetnosti. Razliku između nas i drugih neformalnih pozorišnih trupa ne volim da objašnjavam – kao da smo mi nešto posebno u odnosu na njih. Naš cilj su predstave koje opovrgavaju opšteprihvaćene zakone percepcije. Umetnost se suprotstavlja zavisnosti od rutine, ona atakuje na zavisnost od svega na šta smo navikli. Rutina podrazumeva život na autopilotu, ona nam, zapravo, oduzima sposobnost donošenja odluka sve dok u jednom trenutku ne shvatimo da nam se čitav život bazira na raznim oblicima autopilota, a upravo to leži u osnovi fašizma. Samo jedna jedina istina i ništa drugo, ništa novo. Umetnost suočava publiku sa novim vidovima pojavnosti, sa mogućnošću da se preispita do čega bi dovelo odustajanje od uobičajenih vidova percepcije. Zato smo devet dana nastupali u minhenskoj Novoj Pinakoteci, zato smo suđenje zbog rasističkog neonacističkog ubistva predstavili kao žurku, zato smo naterali publiku da uvidi šta se događa sa percepcijom kada njihova zavisnost za stalno novim pričama i lepim narativima više ne biva zadovoljena. Tišina ume da bude zaglušujuća.

Rođeni ste u Berlinu, u turskoj manjinskoj zajednici. Vaš uspeh kao reditelja i popularnost u Nemačkoj dokazuju da u toj zemlji nije bitno nečije poreklo, već kvalitet. Kakvo je vaše iskustvo po pitanju multikulturalnosti nemačke kulturne sredine?

Ja sebe nikada nisam posmatrao kao turskog reditelja. Činjenica je da potičem iz Turske, ali se ne bavim nekim specifičnim turskim temama. Moje teme prevazilaze granice nacionalnog. Sada bismo se, naravno, mogli upustiti u frojdovska tumačenja o tome u kojoj meri ova moja izjava predstavlja podsvesnu borbu sa mojim poreklom. Nemačka je zemlja koja pokušava da multikulturalizam predstavi kao bitnu temu i izuzetno je ponosna na sebe zbog toga. Može se reći da je to ispravno, ali je isto tako činjenica da često nismo u stanju da uočimo kulturni kapitalizam, da činimo ono što nam omogućava da se dobro osećamo. Zato je multikulturalizam neka vrsta dekora.

Na nekom od prošlih Bitefa učestvovalo je pozorište Gorki čija je direktorka turskog porekla, pozorište koje neguje tursku i tradicije drugih manjinskih naroda. Da li turska tradicija utiče na savremeno nemačko pozorište?

Ne vidim da prava turska tradicija na bilo koji način utiče na nemačko pozorište. Pozorište nemačkog govornog područja je jedna vrsta ogromne laboratorije koju finansira država, tako da je komercijalni uspeh manje bitan nego u drugim zemljama. Iz tog je razloga teško utvrditi šta predstavlja konkretan uticaj jer ne postoji dominantan centar ili dominantan stil, kakvi su zastupljeni u drugim zemljama kojima je u prošlosti vladao apsolutizam. Poslednji zaista veliki uticaj su na nemačko pozorište izvršili poljski dramaturzi tokom sedamdesetih godina prošloga veka. Kada je o turskom pozorištu reč, pretpostavljam da je ono sa nemačkim usko povezano u velikim gradovima. A turski pisci, pesnici i glumci poseduju jedinstvenu genijalnost i perspektivu kojom ne obogaćuju tursko ili nemačko pozorište, već pozorište kao takvo. Zvanično pozorište u Turskoj je krajnje tradicionalno, često slavi istoriju. Takav stil je pozorištu nemačkog govornog područja stran.

U momentu kad razgovaramo, vaše predstave još nisu viđene u Beogradu. Na trejleru za predstavu *Sneg* primetni su turski elementi u

»

muzici. Da li će ih biti u još nekom elementu predstave?

Hoće, ali u nekom nadrealnom smislu, u vidu ironičnog citata. Ideja mi nije bila da dostignem neki vid preciznosti u inscenaciji tog romana koji se odigrava u Turskoj, već da u njemu otvorim neku vrstu nadrealne ključaonice, jedan fiktivni, a samim tim i univerzalniji svet, kakav je, na primer, Prag u Kafkinim romanima.

Zašto ste izabrali da inscenirate roman velikog Orhana Pamuka koji su mnogi pročitali, pa samim tim imaju svoju sliku, svoje tumačenje njegove teme? Zar to nije rizično, šta ako im vaše tumačenje ne odgovara?

Pa, isto tako mnogi ljudi imaju neku ideju o Šekspirovom delu. Moja interpretacija jeste jedinstvena, ali tu nije reč o tome jesam li ja u pravu ili ne. Umetnost ne bi trebalo da zadovoljava ono što je poznato, već bi trebalo da provocira ono što je poznato. U dijalog se ne ulazi sa očekivanjem da se mišljenje druge osobe ne razlikuje od našega. Traganje za istomišljeništvom osnovna je karakteristika fašizma.

Godinama unazad pozorišne predstave nastoje da publici ukažu na neku društvenu pojavu, problem, fenomen. Šta je akcenat vaše predstave *Sneg*?

Lagana smrt čovečanstva.

Koja je danas svrha pozorišta? Da li možda da menja svest ljudi? Da li pozorište uopšte ima tu moć?

Pitanje je da li bi to uopšte trebalo da bude njegova namera. Možda svaki umetnik maštа o tome da njegovo delo pozitivno utiče na svet. Romani Čarlsa Dikensa su, na primer, izvršili veliki uticaj na temu socijalne nepravde u Engleskoj. Ja, međutim, ne mislim da to treba da bude pristup pozorišta. Kao što ne bi trebalo da se po svaku cenu trudimo da prikažemo nešto skandalozno. Ako mi pozorište smatramo političkim, ako ono izazove političke posledice, možemo slobodno reći da danas političkog pozorišta nema. To da revoluciju može da pokrene pozorišna predstava, to je, smatram, romantičarska iluzija. Vi, prosto, prikažete ono što smatrate da je ispravno i to probije zid tiranije. A publika se često sastoji od ljudi koji imaju moć da menjaju stvari. Umetnost često moćnicima pokazuje stvarnost kakvu ne mogu da poreknu.

O čemu je vaša druga predstava *Istrebljenje* koju ćemo videti na završetku Bitefu?

O rizicima i žrtvama kojima ljudi izlažu svoje telo da bi se osećali živima.

I vi i Olga Bah, autorka drame Istrebljenje, mladi ste. U Srbiji mladima nije jednostavno da dobiju priliku i pokažu svoje vrednosti. Kakva su vaša lična iskustva o tome?

Ponekad imate utisak da pozorišta vape za mladim talentima i da im drže vrata širom otvorena. Postavlja se, međutim, pitanje imaju li ona strpljenja da sa njima sarađuju na duže staze? Ili ih samo zanima to novo, što iskoriste i, potom, odbace? A interesantan mlad autor padne kao ljubavnica starijeg aristokrate. Pozorišta treba da im pruže šansu, ali treba i da budu svesna da je potrebno vreme da se pokaže ono što je vredno. ¶

SONJA ĆIRIĆ

Više o Dedalu i Ikaru

O umetničkom delu za dva klavira, glumca, bariton i hor vikača koje se ne uklapa u poznate nam žanrove, i novom viđenju velikog mita

Mit o Dedalu i Ikaru, poznat u skoro svim kulturama, najčešće se svodi na Ikarov neuspjeli let i pesimistični zaključak da onaj ko visoko leti nisko pada. Jedno drugačije viđenje ove priče, kroz samopreispitivanje antičkog majstora i inovatora Dedala i bez moralnih pouka, premijerno je prikazano u petak u beogradskom Dorćol placu u komadu *Više*, za dva klavira, glumca, bariton i hor vikača.

Više je rezultat saradnje njemačke režiserke Kai Šumaher, pjesnikinje Marine Simić i kompozitorke Milice Ilić. One su ujedno i tvorci inovativnog koncepta ovog djela koje se ne uklapa ni u jedan žanr, ali ima obilježja opere, muzičke predstave, lutkarskog pozorišta i igre sjenki. Univerzalna tematika mita i radnja neopterećena kompleksnom dramskom pričom, omogućile su da komad komunicira transkulturno, te su svjetska premijera u Indoneziji i ova evropska u Beogradu prošle jednako dobro. Dramski zaplet *Više* jeste priča o Dedalu i Ikaru, ali je autorke ne prepričavaju, već prate unutrašnja stanja protagonista, njihova razmišljanja, strahove i reakcije na situacije u kojima su se našli. Svaki od dvojice junaka ima i svoj alter-ego, lutku, a hor vikača, koncept koji ne postoji u klasičnoj muzici, kao glas javnosti komentariše i kritikuje glavne junake, s tim što, kao što je već rečeno, stavovi koje iznose nisu moralizatorski.

SIMBOL: Scena iz predstave *Više* Foto: Milan Ilić

Jedna od autorki, mlada kompozitorka Milica Ilić kaže za "Vreme" da su tekst i muzika nastajali uporedo sa režijskim konceptom, te smatra da se to jedinstvo u stvaranju osjeća u njihovoj predstavi. "Poezija Marine Simić odiše minimalizmom, jasnoćom i preciznošću izraza, ali i izuzetnim emocionalnim nabojem teksta, što ga čini idealnim za 'omuzikaljenje'. Htele smo da *Više* ne bude opterećeno pričom, pa zato nismo eksplicitno prepričavale mit, htele smo da bude predstavljen radnjom i simbolima. Koncipirale smo ga kao niz slika koje tvore umetničku interpretaciju. Smatram da umetnost ne treba da bude proglas, osim u slučaju kad je aktivistička", objasnila je.

KAKO DO PUBLIKE: Milica Ilić

Komad *Više* izvode klavirski duo Noemi i Enike Gereg, bariton Marko Pantelić, glumac Predrag Grujić i hor vikača koji čine Aleksandra Alivojvodić, Katarina Radovanović, Stefan Aleksandar Puđa, Marko Živković i Slobodan Milošević. Milica Ilić objašnjava da su učesnici komada *Više* dostigli sve ono što se u predstavama i operama ovog tipa postiže brojnim reflektorima i tehnikom. "Nedavno sam gledala belgijsku operu čija produkcija košta 96.000 eura, a koja se uprkos tome ne izdvaja vrhunskim kvalitetom. Sve što radim bazirano je na tome da se okupe talentovani ljudi koji će, zato što žele, stvoriti nešto dobro, a ekipa koja je radila *Više* je takva. Smatram da ljudi nose sve što se u umetnosti zbiva. Naravno da su i finansijska sredstva neophodna, a nema ih dovoljno u malim produkcijama. U ovom slučaju nije lako obezbediti dva klavira koja su nam za svako izvođenje potrebna."

Poslije beogradske premijere, komad *Više* izveden je u subotičkom pozorištu "Kosztolanyi Dezso", a sigurni planovi za dalja izvođenja ne postoje jer u institucionalnim pozorištima uglavnom nema mjesta za alternativne produkcije. "Sve što radim izgleda da se ne uklapa u postojeće predstave o umetničkim delima, iako i ja stvaram operu, džez i klasičnu muziku. Primećujem to na osnovu niza svojih već izvedenih većih projekata, na primer kamerne triler opere *(a)Mantis Religiosa* – ljudi se zbune kad nešto nije ukalupljeno u nešto što prepoznaju. Zato je problem kako dopreti do publike, a svi ljudi su prava publika", rekla je Milica Ilić. Pomenuta opera nastala je u Belgiji, a u Beogradu je izvedena prošle godine u okviru festivala BUNT. Usred migracione krize, u publici su bile izbjeglice sa Bliskog istoka.

Osim operske korepeticije koju je specijalizirala i kamerne muzike koju je doktorirala, Milica Ilić je bila dirigent u operama (*Madalena* Sergeja Prokofjea premijerno izvedenoj u beogradskom Ruskom domu i *Bela Ruža* Uda Cumermana prikazanoj u Dorćol placu), a bavi se i aranžiranjem i kompozicijom. Širok opseg interesovanja uticao je na njeno stvaralaštvo, a komad *Više*, u kome su pomenuta interesovanja skladno i dinamično povezana, rezultat je toga. ¶

JOVANA PREŠIĆ

Umetnost svakodnevnog

Neki od ranih i novijih radova Radomira Damnjanovića Damnjana bili su ove godine na izložbama u Beogradu i Novom Sadu, a s njima i njegova pitanja o originalu i falsifikatu u umetnosti

U Muzeju savremene umetnosti Vojvodine u Novom Sadu upravo je zatvorena dvonedeljna izložba Radomira Damnjanovića Damnjana, premijerno pokazana tokom deset dana u Beogradu krajem januara, povodom nagrade Udruženja likovnih umetnika Srbije koju je ovaj istaknuti umetnik dobio na Jesenjoj izložbi 2016. Radove za izložbu odabrao je sam autor, podelivši ih u četiri poglavlja: izbor iz serije *Intervencije* prvi put prikazane na izložbi u Galeriji SKC 1973, i radove iz tri ciklusa (2010) koji kod nas nisu izlagani – *Potezi četkom* (*Pennellate*), *Lažni Manconi* (*Un falso Manzoni*) i *Pozdrav iz Pekinga* (*Saluti da Pechino*). Kustos izložbe i autor teksta u katalogu je istoričar umetnosti Ješa Denegri, dugogodišnji Damnjanov prijatelj.

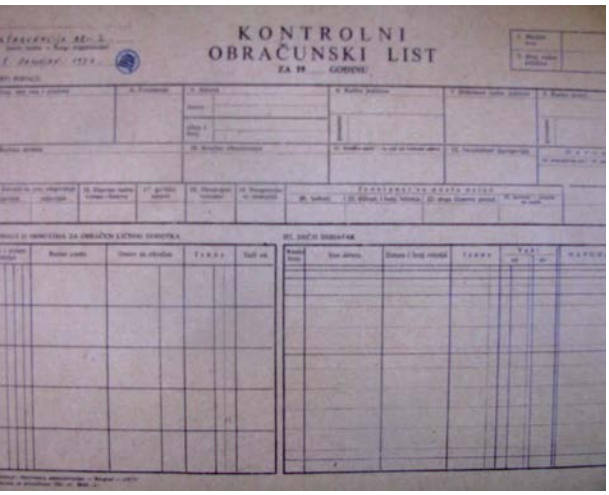
Radomir Damnjanović Damnjan je klasik naše savremene umetnosti, jedan od retkih naših konceptualista priznatih i poznatih u inostranstvu, pa su njegove izložbe poseban i dragocen događaj domaće kulturne scene. Dve najnovije, maločas pomenute, trajale su deset odnosno petnaest dana, obe u vreme kad je ljudima više stalo do nekih drugih događanja nego do kulturnih – beogradska od 26. januara do 7. februara, a novosadska od 31. avgusta do 17. septembra. Verovatno s dobrim razlogom. Radomir Damnjanović Damnjan živi u Milanu i u Srbiji se zadržava tek da prisustvuje otvaranju izložbe. O njemu i njegovim radovima na izložbi razgovaramo sa profesorom Ješom Denegrijem.

Intervencije su crteži na formularima koji su se sedamdesetih godina prošlog veka, kad je ovaj ciklus nastao, mogli kupiti u prodavnicama. "Damnjan je imao jedan takav list, nedodirnut, znači autentičan štampani materijal, a onda je veoma precizno, lenjirom, povlačio linije duž kolona formulara. One su, kada ih posmatrate neprimetne", skreće pažnju Denegri, dodajući da je svaki od listova iz ciklusa sadržao naziv rada – *Intervencija br 1*, *Intervencija br 2*..., njegov potpis i pečat, što im je davalo status proverene umetničke vrednosti. "Damnjan ovim ciklusom tematizuje pitanje crteža. Zapravo, crtež nije više samo manuelni gest kojim ćete nacrtati neki prizor, nego pitanje *ready madea*, nađenog materijala, koji sam umetnik overava da je umetničko delo. Osim ovog dišanovskog momenta, Damnjanove *Intervencije* ipak su izvedene rukom", skreće pažnju Denegri. Prema njegovim rečima, Damnjanovi crteži na formularima imaju višeznačne konotacije, čak i političke, budući da se mogu čitati i "kao subverzivni gest kojim umetnik kao slobodna ličnost daje sebi za pravo da istakne prioritet umetnosti iznad svih zadatih birokratskih, stvarnih i potencijalnih ograničavanja ljudske jedinke u svim savremenim društvenim i političkim sistemima".

Sledeći ciklus koji je Damnjanović odabrao da ispriča svoju art-filozofiju, *Lažni Manconi* (*Un falso Manzoni*) bavi se pitanjima falsifikata, plagijata, replika. "Damnjan se odavno bavio ovim problemima, kao uostalom i svim diskutabilnim pitanjima svojstvenim za nove umetničke prakse. Pravio je falsifikate po Đorđu de Kiriku, na sličan način mu je bio zanimljiv i Karlo Kara, da bi se kasnije posvetio Pjeru Manconiju."

Na pitanje zašto je izabrao baš te umetnike, Denegri odgovara:

"De Kiriko je bio poznat po tome što je u svojim poznijim godinama plagirao sopstvena mladalačka dela iz metafizi-

PO AUTOROVOM IZBORU: Radovi iz četiri ciklusa na Damnjanovoj izložbi

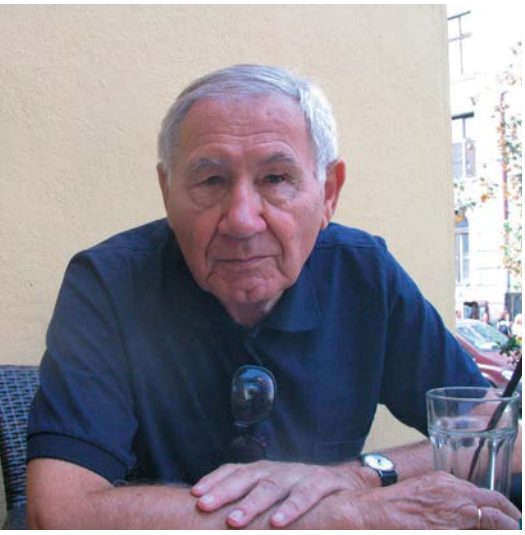

ke. Kolekcionari i kritičari su ga zbog toga jako optuživali – kako se to sme? A on im je odgovorio – pa, ja sam vlasnik, ne samo tih slika nego i ideja. Damnjanu se ovo mnogo dopalo, ali je bio oprezan i na te svoje radove nije utiskivao pečat kojim bi ih titulirao kao umetnička dela, nego bi pečat pomno iscrtavao i islikavao kako se ne bi našao u situaciji da bude optužen da pravi De Kirikove falsifikate." Opredeljenje Damnjana za Manconija, umetnika koji je preminuo u 30. godini (1933–1963) i posthumno postao svetska umetnička zvezda, logično je zbog niza njegovih provokativnih postupaka kojima je prodrmao umetnički establišment. Profesor Denegri kaže da je "Manconi između ostalog poznat i po svojoj provokativnoj izložbi s jestivim skulpturama održanoj u Milanu 1972. godine. Tema te izložbe su bila kuvana jaja koja je ponudio publici na otvaranju da ih pojede. Smatrao je, naime, da će komunikacija između umetnika i publike biti najdublja moguća ukoliko prođe kroz telo, a ne samo ako se izložba pogleda. Na ovoj izložbi je bilo 30 jaja. Jedan deo publike ih je doista pojeo, neki se nisu ni obazirali na to, dok su neki ta jaja sačuvali. Ja sam nedavno imao prilike da na jednom sajmu vidim kako se smežurani ostaci tih jaja čuvaju i prodaju po enormnim cenama. Manconi je bio čuven i po tome što je izložio *Kutijice sa izmetom umet-*

Foto: Aleksandra Ćuk

KUSTOS IZLOŽBE: Ješa Denegri

nika (*Merde d asrtista*). To je bila ironija na stav da umetnik stvara iz dubine duše i uma, dok Manconi hoće da nam kaže da umetnost nastaje iz celokupne ljudske unutrašnjosti, da je ona rezultat kompletnog ljudskog bića. Damnjanu se ta provokacija dopala i napravio je ciklus *Lažni Manconi* u kojem je, uz pomoć stolara, napravio kutijice sa jajima od drveta i overio ih digitalnim otiskom Manconijevog palca. Dakle, upotrebio je opet primaran potpis. Zbog toga i ovi pečati, na kojima piše 'ovo je delo proverene umetničke vrednosti' kao da verifikuju nešto što je uvek diskutabilno. Damnjana stalno zanimaju ti granični slučajevi", tvrdi Denegri.

Dezinformacija

Damnjanov ciklus *Dezinformacija* nije uvršćen u postavku ove izložbe, ali je veoma važan. Denegri smatra da njega možda najbolje razumeju ljudi u medijima jer se tiče pitanja šta je od onoga što se saopštava autentično i istinito, a šta nije.

"Damnjan to sprovodi kroz umetnički medij: nazove svoj rad *Tri bele*, a vi u stvari vidite tri poteza četkom plave boje. Damnjan vas dovodi u poziciju da se, zaista, pitate da li je s vama sve u redu, da li vidite dobro i čemu ćete verovati, onome što vidite ili onome što je navedeno u legendi."

Treći ciklus na izložbi *Potezi četkom* osnova su novih pitanja o autorstvu. "Ako u jednoj knjizi nema teksta a na njenim listovima je potez bojom, šta je to onda? Da li je to slika? Navikli smo da slike vise na zidu, da je to, recimo, ulje na platnu, a Damnjan hoće da kaže da ako je predmet u formi knjige ali je na njenim listovima umesto teksta potez bojom, što je osobina slikarstva, onda je moguće postaviti tezu da postoji slika u obliku knjige. To su permanentne Damnjanove preokupacije – da li crtež može da bude autentičan ako je na formularu i ako se docrtava, da li su Manconijevi radovi Damnjanovi po Manconiju, da li je reč o slikama ili knjigama", objašnjava Denegri.

Četvrto poglavlje Damnjanove izložbe, radovi iz ciklusa *Pozdravi iz Pekinga*, bavi se temama savremene politike. "Budući da živi u Italiji, Damnjan je za ovaj ciklus koristio naslovne ili unutrašnje strane tamošnje ili strane štampe i po njima docrtavao smajlije ili ih je overavao svojim pečatima", objašnjava Denegri. Među radovima su uglavnom novinski tekstovi o aktuelnim zbivanjima svetske političke scene, recimo susret Obame i Putina. Zašto je izabrao baš Peking kao odrednicu u naslovu ovog ciklusa? "Zato što se u medijima često forsira iščekivanje da će u vezi sa ključnim globalnim pitanjima reagovati Kina, kao probuđeni džin. Damnjan uočava novi status Kine, koja je postala veliki svetski igrač", smatra Denegri.

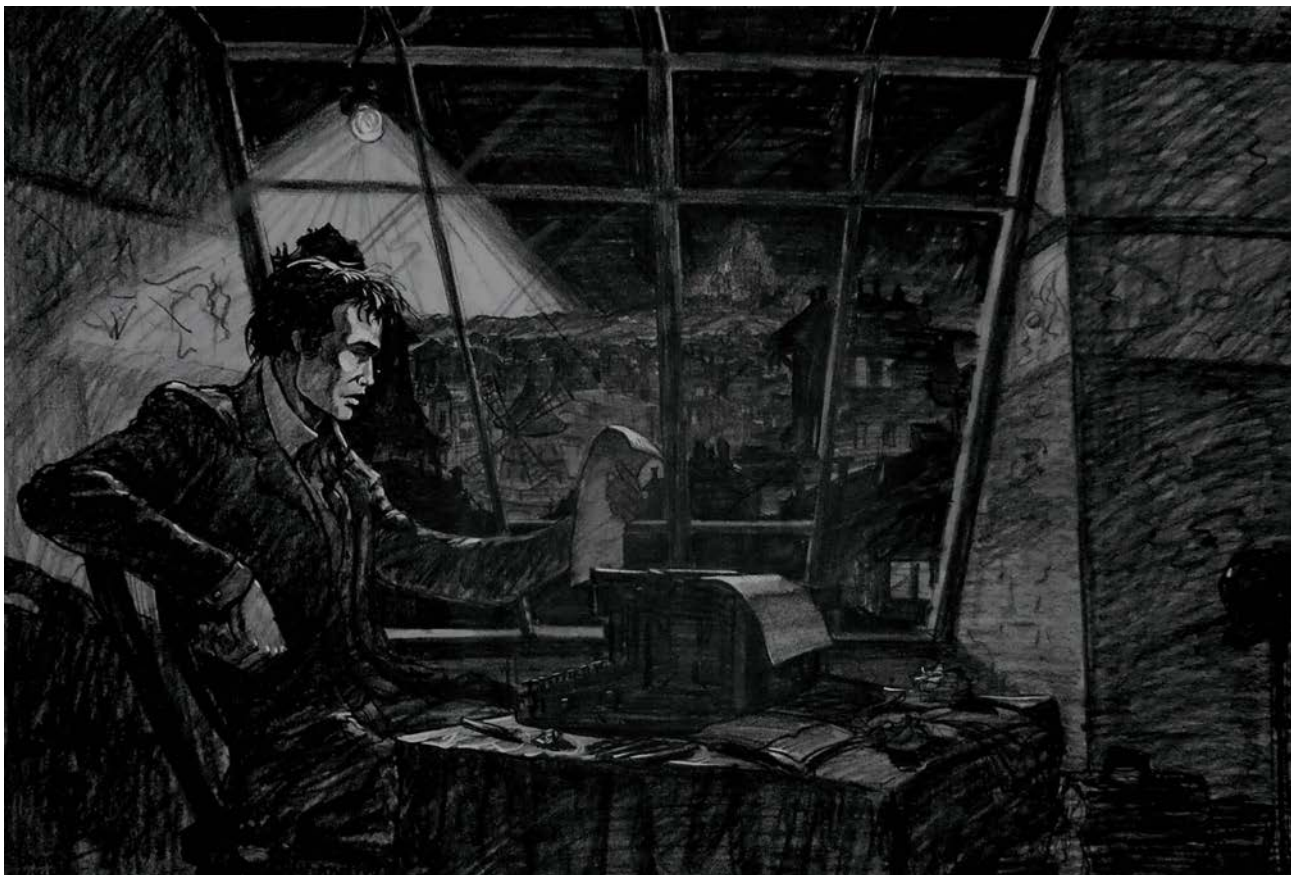
Zašto su meni baš ova četiri ciklusa zanimljiva u celom Damnjanovom opusu koji traje već šest decenija? Zbog toga što je Damnjan u početku bio slikar i kao mlad umetnik maksimalno promovisan. Izlagao je u Veneciji, na kaselskim Dokumentima, godine 1986. je imao retrospektivu u Muzeju savremene umetnosti u Beogradu, dobio je brojne domaće i međunarodne nagrade, a dela su mu otkupljivana za muzeje u svetu. Dakle, on je odavno bio priznat za jednog od ključnih protagonista savremene srpske umetnosti. Ali sve to nije ga zaustavilo u neprekidnom iskušavanju daljih potencijala sopstvene imaginacije i sposobnosti primene brojnih dotle neproverenih operativnih postupaka. Čak naprotiv, ovaj klasik koji to ne želi da bude, i koji se pre oseća kao alternativac u odnosu na sopstveni istorijski status, umesto da pažljivo čuva sve to jednom već postignuto, stalno rizikuje, iznova se upuštajući u neizvesne i neiscrpne izazove. Damnjan se neprekidno inovirao u korak s avangardnim tendencijama, bio je deo scene formirane oko SKC-a, jedini iz Jugoslavije koji je izlagao u Gorgoni na njen poziv", ističe Denegri i zaključuje da Damnjan smatra da i danas, kao i u vreme radikalnog modernizma i istorijskih avangardi, bavljenje umetnošću podrazumeva potpuno poistovećivanje umetnosti i svakodnevnog postojanja. ¶

ALEKSANDRA ĆUK

Režija pre režije

"Nije dovoljno da umetnik zna da crta i slika. Savremeni filmovi su izuzetno uticajni, i odgovoran umetnik mora da pažljivo pristupi scenariju, nameri i motivacijama režisera čak i pre nego što pristane da učestvuje na projektu"

FILM U OLOVCI: Detalj iz storiborda za *Mulen Ruž*

Dejvid Rasel je od početka osamdesetih prisutan u kinematografiji, kao autor storibordova nekih od najpoznatijih filmova današnjice – *Ratovi zvezda: Povratak džedaja*, *Tumston*, *Ko je smestio Zeki Rodžeru*, *Mulen Ruž*, *Betmen*, *Letopisi Narnije*, *Harlemske noći*, *Vulverin*, *Boja purpura*... Poslednji je ovogodišnji hit *Pirati sa Kariba: Salazarova osveta*.

U svet vizuelnih umetnosti ušao je sa idejom da stvara stripove. Storibord opisuje kao "režiju pre snimanja". Storibord je stvaranje vizuelnog identiteta scenarija na papiru, u formi bliskoj stripu, gde se razmatra svaki aspekt budućeg filma pre nego što se upali kamera. Neki režiseri ne koriste ovaj vid pripreme filma, dok drugi ne žele da rade bez storiborda.

Dejvid Rasel će u organizaciji Kulturnog centra "Kaleidoskop" izdavača istoimenog veb-magazina, 22–23. septembra u Kulturnom centru REX održati master klas o storibordu i konceptualnoj ilustraciji.

"VREME": Na čemu će biti fokus vašeg predavanja?

DEJVID RASEL: Na umetnosti pripovedanja, kroz snažan i ekspresivan medij storibordinga, a potom i na koncept-artu. Master klas je namenjen filmskim stvaraocima koji će značajnim i korisnim tehnikama unaprediti vizuelno planiranje i snimanje filmova. Počeo sam sa ovim radionicama 2004. godine. Teško je doći do dubinskog poznavanja storiborda, posebno u domenu igranih filmova. Nažalost, retke su studije filma koje nude dovoljan nivo znanja u ovoj oblasti.

Zašto su storibordovi potrebni?

»

Pa, odgovor je jednostavan: režija je težak i zahtevan posao, koji zahteva multidisciplinarna znanja, među kojima je najvažnije pripovedanje. U saradnji sa storibord umetnikom, režiser može da počne proces vizuelizacije, odnosno stvaranja vizuelne mape puta filma koji snima.

Koliko u vašem radu učestvuju režiser i producent?

Da bi se efikasno radilo, kompetentan storiborder mora da poseduje niz veština, posebno one koje čine osnovnu paletu režiserskih znanja. Tako da se između režisera i storibordera stvara kreativno i plodno partnerstvo, koje udiše život scenariju i osnažuje narativnu viziju.

Kako se postaje storibord umetnik i koji su najveći izazovi?

Nema prečice u učenju umetnosti pripovedanja. Dok je nekolicina talentovanih režisera rođena sa osećajem za narativ, velika većina mora da stekne ova znanja i iskustva kroz vredan rad i mnogo prakse. Sve manje od toga donosi loše rezultate. Uostalom, svake godine gledamo niz filmova sa lošom narativnom strukturom, siromašnom karakterizacijom i dosadnim vizuelnim pečatom.

Filmovi nekada i danas?

Napredak digitalne ere je počeo da razbija stege produkcije tradicionalnog filma i lanca distribucije. Filmadžije širom sveta danas mogu da dođu do kvalitetnih kamera, VFX-a (vizuelnih efekata, prim. nov.) i sistema za editovanje, i da pruže sadržaj stvoren pomoću širokog spektra medijskih platformi. Da li je ovo dovelo do toga da imamo veći broj dobrih stvaralaca? Ne – jer lak pristup tehnikama stvaralaštva ne rezultira boljim kvalitetom. Doba dinosaurusa u ovoj profesiji se, srećom, završava, iako velika prepreka demokratizaciji stvaralaštva i distribucije i dalje postoji. Ali, po mom mišljenju, uprkos svim poteškoćama filmsko stvaralaštvo ostaje najmoćniji medij našeg vremena, i ja iznova i iznova osećam veliko zadovoljstvo kada pomognem da scenariji i vizije talentovanih režisera ožive na platnu.

Kada radite storibord za neki film, da li već znate glumce ili stvarate svoje kombinacije?

Kasting je generalno završen dok ja počnem sa projektom; ipak, storibord umetnici nisu uslovljeni da pri crtanju koriste portretne prikaze izvođača.

Koliko vaša gledišta na savremene političke i socijalne aspekte društva utiču na vizuelne i narativne strane filmova na kojima radite?

Neznanje u ovim oblastima često vodi ka stvaranju plitkih narativa. Nije dovoljno da umetnik zna da crta i slika. Nalazim da posvećen storibord umetnik i strastven pripovedač, kao u mom slučaju, ima duboko razumevanje i interesovanje za čoveka. Privilegija je raditi u ovom izvanrednom mediju, ali i odgovornost. Savremeni filmovi su izuzetno uticajni, i odgovoran umetnik mora da pažljivo pristupi scenariju, nameri i motivacijama režisera čak i pre nego što pristane da učestvuje na projektu. Postoji mnoštvo uvrnutih političkih poruka utkanih u filmove. To su filmovi reditelja čiji je karakter na granici psihopatskog. Susretao sam se sa takvima u prošlosti, i govorim iz ličnog iskustva.

Vaša supruga je sa prostora bivše Jugoslavije. Kako gledate na sve što se ovde događalo?

Veliki sam poštovalac srpskog naroda, koji je pokazao hrabrost i izdržljivost tokom istorije. Groteskni, nelegalni rat NATO-a na prostoru bivše Jugoslavije ostaje kao jedan od najgnusnijih činova novijeg vremena.

Kakav savet možete dati mladim umetnicima u Srbiji koji su na putu da stvore karijeru u vizuelnim umetnostima? Kako im može pomoći moderna tehnologija?

Film, animacija i industrija igara nude sjajne mogućnosti za kreativnu saradnju i umetnički izraz. Mladi umetnici treba dobro da se uvežbaju u odabranoj industriji, jer svaka od njih je izuzetno kompetitivna. Dobri pripovedači – uključujući vizuelne umetnike – uvek će biti traženi, a nove tehnologije, poput AR/VR (augmentovana realnost / virtuelna realnost, prim. nov.), polako će promeniti način kako se priča može ispričati ili iskusiti. ¶

NIKOLA DRAGOMIROVIĆ

Umreženo

Alternativni/andergraund stripovi vode paralelan život sa komercijalnim izdanjima. Pogrešno je smatrati ih nižom vrednosti na strip sceni

Strip autori iz Srbije i šireg regiona Balkana postaju sve značajnija imena na svetskoj strip sceni. Njihovo prisustvo u stranim publikacijama, na festivalima i izložbama ukazuje na poštovanje koje svetska zajednica gaji prema ovdašnjim umetnicima. Moderne tehnologije komunikacija olakšavaju kohabitaciju stranih izdavača i domaćih autora. Nije potrebno emigrirati iz Srbije da bi se radilo za velike strane izdavače, a francuski Dargo, Solel, Delkur, italijanski Boneli, američki DC i Marvel, nameću se kao neke od glavnih težnji domaćih autora, pre svega zbog finansijske strane angažmana.

Među neafirmisanim autorima preovladava usmerenje koje se uglavnom pokazalo kao najispravnije: uvežbavanje na manjim projektima i na domaćem terenu, uz prisustvo na brojnim domaćim i stranim festivalima, i razgranjavanje ličnih poznanstava – sve sa portfoliom u rukama – i angažman će pre ili kasnije doći. Naravno, ukoliko postoje talenat, strpljenje i spremnost za kompromise, konkretno: spremnošću autora da prilagođava stil i žanrovska opredeljenja tržišnim potrebama. Broj autora koji su na ovaj način uspeli da se afirmišu nije zanemarljiv.

Ali, ovaj tekst nije o njima.

Postoje autori koji žele da se čvrsto drže ličnog umetničkog stava, kloneći se tržišnog mejnstrima, i to odavno. U Americi 60-ih i 70-ih brojni umetnici su bežali od usmerenja ka superherojskom, komercijalno dominantnom žanru. Termini "alternativni" i "andergraund" strip su se ustalili u terminologiji, opisujući umetnike koji su insistirali na ličnom grafičkom i narativnom pečatu, udaljenom od kanona mejnstrima. Uspeh Špigelmanovog magazina "RAW", a posebno njegovog *Mausa*, a zatim i radovi Roberta Kramba i

ost nezavisnih

NEZAVISNE VEZE: Iz stripa Dušana Durmana

mnogih drugih, promenili su alternativni strip. *Maus* je 80-ih pričom o holokaustu dosegao međunarodna priznanja pa i Pulicerovu nagradu – ovo je jedinstven slučaj da je ovakva nagrada dodeljena stripu, ali je i ohrabrio autore da nekonvencijalan crtež i snažna, nesvakidašnja priča mogu doneti uspeh.

Od kraja 80-ih, a posebno tokom 90-ih, alternativni i andergraund strip je doživeo svetsku afirmaciju. Iako su ovi termini i dalje ustaljeni, prihvatljiviji naziv bi bio "nezavisan strip", jer odaje suštinu težnje autora – stvaranje sadržaja koji će biti nezavisan od komercijalnog mejnstrima. Rizik od ovakvog puta svakako postoji, jer samo izuzetna ostvarenja doživljavaju uspeh Špigelmana i Kramba, ili u našem slučaju Zografa, koji je prihvaćen i u svetskim razmerama. Jedan od načina da se rizik savlada je međusobna umreženost nezavisnih autora.

Na prostoru Srbije i šireg balkanskog regiona, umreženost nezavisnih autora se najbolje ogleda u inicijativi "ComiXconnection", koja okuplja 58 autora iz pet zemalja: Srbije, Hrvatske, Slovenije, Mađarske i Rumunije. Prevashodna ideja "ComiXconnection" je da se stripska umetnost na području tih zemalja ne posmatra kao izolovani umetnički faktor, već da se uoče sve veze između širokog kruga stvaralaca, od kontakata i razmene ideja pa do međusobne promocije u publikacijama i na izložbama. Izložbe autora okupljenih oko "ComiXconnectiona" obišle su region i Evropu, a u Beogradu su predstavljeni 2015. godine u galeriji Progres. Podnaslov "ComiXconnectiona" je "strip, bandă desanată, strip, képregény, стрип", čime se ističe višenacionalno značenje ovog pokreta, koje u ovom slučaju ne razdvaja već ujedinjuje. Žiga Aljaž, Ivana Armanini, Kaja Avberšek, András Baranyai, Linda Barkász, Matjaž Bertoncelj, Primož Bertoncelj, Matei Branea, Nina Bunjevac, Miklós Fervidéki, Zoltán Fritz, Alexandra Gavrilă, Balázs Gróf, Ana Maria Guguian, Igor Hofbauer, Matej Kocjan, David Krančan, Miran Križanić, Tomaž Lavrič, Miroslav Lazendić – dr Gnoj, Vladan Nikolić, Aleksandar Opačić, Vladimir Palibrk, Vuk Palibrk, Damir Pavić – Septic, Mircea Pop, Radovan Raša Popović, Vančo Rebac, Iztok Sitar, Boris Stanić, Attila Stark, Wostok, Aleksandar Zograf i Miro Župa, samo su neka od imena koja čine ovu zajednicu.

Novosađanin Dušan Durman (1985) jedan je od značajnijih autora zajednice "ComiXconnection", i dobar primer teze o živosti nezavisne strip scene. Kako kaže, stvarajući izmaštane i fantastične svetove, strip koristi kao bekstvo od stvarnosti. Deo opusa je objavljivao u vojvođanskom magazinu "Vzlet", namenjenom slovačkoj omladini. Tokom 2017. objavio je svoja dva najznačajnija grafička romana na engleskom jeziku *Child of the Abyss* i *The Lost Land of Ian Worman*, u kojima se poigrava lavkraftijanskim hororom i nekonvencijalnim grafizmom. Durmanov crtež je stilizovan i mračan, shodno temama koje obrađuje, a akcenat je na maštovitosti dizajna nestvarnih bića koje smešta u naš svet. Uz dosta crnih tuširanih površina, hororičnost je dodatno izražena tek povremenim pojavljivanjima pojedinih boja, najčešće crvene. Objavljuje strip na engleskom jeziku, što odaje želju da se dosegne specifična publika naklonjena žanru i nezavisnom stripu, koja nije nužno omeđena granicama i jezičkim barijerama. Lavkraftijanski horor – kao inspiracija, a ne derivat – jeste Durmanova opšta tema koliko i Špigelmanu holokaust. Nikakve odrednice ga ne mogu sputati unutar nacionalnih granica, što ga čini nezavisnim svetskim stripom, čija misija nije vođena isključivom komercijalnošću uspeha.

Alternativni/andergraund stripovi vode paralelan život sa komercijalnim izdanjima. Pogrešno je smatrati ih nižom vrednosti na strip sceni, što najbolje dokazuje njihov društveni značaj. Jer, oni osnažuju strip nekonvencionalnim pristupom i ispitivanjem dometa devete umetnosti. ¶

NIKOLA DRAGOMIROVIĆ

...I sin, u zemlji apsurda

Arena, Beograd, 17. 9. 2017: dokaz da je Sting među retkim preostalim veteranima koje i dalje vredi pažljivo slušati, i uživo

Svaki je povod dobar da se podsetimo dvoličnosti i suprotnosti u kojima predugo živimo. Prošle nedelje, posle mirnodopskog Prajda i pre nego što će se naš košarkaški ponos sudariti sa Srb-Crn velesilom basket-Slovenijom, Beovoz – zametak utopijskog metroa u prestonici Srbije? – jednostavno nije radio; bez najave, objašnjenja ili izvinjenja, kapije mu zamandaljene. Pa smo morali kroz iskopine, dokaze kako se Beograd-je-svet na

Foto: Vladimir Živojinović

naše oči urušava, propada u sebe samog, da postane selendra po meri – parafraziraću bend Familija – *Malog grupe pedera*. D'izvinu LGBT.

A oko Arene, koja upravo tenderiše novog naslovnog sponzora, gamižu tapkaroši i ispravne ulaznice prodaju upola cene, a biletarnica radi, al' zvrji pusta. Prosto da se čovek zapita kakva im je računica...ili, nisu ni plaćali za te karte; preteča botova, oflajn, 'državni tapkaroši'? Kako god, više od 13.000 posetilaca sjatilo se (zvanično, ulaznice od 2.950d.) da uživa u Stingovom petom ("Vreme" 945) gostovanju u Srbiji. Pratećom postavom ličilo je najviše na rokerski kvartet proleća 2006. na Petrovaradinu, ali po repertoaru kao da je keširanje na naj-kompilaciji + par ranije neobjavljenih pesama pride.

Proredivši nova izdanja svog autorskog materijala dovoljno da ne ugrozi kvalitet, Sting je sopstveni (strogo brojano) 12. studijski album – *57th & 9th* (2016, A&M/Interscope) – posle dugog zaobilaženja onog po čemu je najpoznatiji, napravio kao punokrvan, gitaristički pop/rok, ujedno i dokaz da je među retkim preostalim veteranima koje i dalje vredi pažljivo slušati, i uživo. Na svetskoj turneji svira s dvojicom gitarista Milera: Argentincem, klasično obrazovanim Dominikom (r. '60), svojim saradnikom od 1990. (koji ga je upoznao i s lutnjom), i njegovim sinom, dugokosim Rufusom, a live-bubnjar im je Džoš Friz (Devo, radio s 9"Nails, Weezer, GnR). Drugim rečima, momački i nepretenciozno – bez klavijatura, duvača i žena, bez lasera, dima i pompe, bez glamura, najbliže 'nema labavo' pristupu obnovljenih Police kakvi su nam bili 2008. na BG-ušću.

Arena je već bila bolje popunjena nego juna 2011. za jeftino nakinđuren program *Symphonicities* ("Vreme" 1067), kad je Sting (r. '51) razmaženu publiku iznenadio pojavivši se na pozornici par minuta posle 20h. S akustičnom gitarom intonirao je uvod koliko da predstavi svuda najavljivanog gosta, svog prvenca iz predbračne veze Džoa Samnera (r. '76), tj. da pokaže sličnost lika i glasa, što će mu tokom večeri biti uzdanica. Lenjivci su požurili da sednu, a Džo je pola sata s električnom gitarom i vešto doziranim pedalama/efektima iskoristio da predstavi pesme kojima je gradio sopstvenu karijeru (bend Fiction Plane), zaključno sa solo-singlom *Jelly Bean*. Solidno, ne i posebno zanimljivo, ali bar mu otac nije pao s jednom od većih mana starih rokera – da nam promovišu svoju decu.

Onda je zdrav i prav, s dobro poznatom oguljenom bas-gitarom g. Gordon Samner poveo svoj sastav u prašenje s dobrim ozvučenjem i efektno programiranim, uglavnom belim osvetljenjem. Glas jedva načet godinama, sa znalački zaobiđenim problemima (i sinovljevom podrškom) krenuo je od *Synchronicity II* da bi se često vraćao policajskim hitovima – najlepšem refrenu *Every Little Thing She Does Is Magic*, neodoljivoj *Every Breath You Take*, kasnije *Next To You*, *Walking On The Moon*, *So Lonely*, a provukla se i *Spirits In The Material World*. U međuvremenu, i stari solo-biseri (*If I Ever Lose My Faith In You*, *Englishman In New York*, pred kraj *Fields Of Gold*, *Shape Of My Heart*), jednako ubedljivi bez obzira na tempo i dinamiku. U *Mad About You* prvi put istakao se Persi Kardona (iz živahnih The Last Bandoleros) koji je takođe i prateći glas – neobična za ovakvu postavu, njegova harmoničica dugmetara nijednom nije išla linijom manjeg otpora.

Nesputano pevanjem, neupadljivo Stingovo basiranje nije otežavajuće za bend, pa su Mileri imali posla i prilike – vrsni a diskretni Dominik, i upadljivi Rufus, čije bi deonice zadovoljile i zalutalog metalca. S takvim gitarskim dvojcem, prava šteta da *njujorško ćoškarenje* s novog albuma nije brojnije zastupljeno, nego žestokim (prvim singlom) *I Can't Stop Thinking About You* i *Petrol Head*. Publika više nego zadovoljna, prve ovacije izbijaju za *Message In A Bottle*, pa *Tata je malo umoran, hoćeš da preuzmeš?* i Džo stupa napred za efektnu obradu Bouvijeve *Ashes to Ashes*. Ipak, počinje da deluje pomalo i kao pevački rijaliti šou; srećom je Sting brzo stigao natrag. A posle verzije E. Marfija, teško je *Roxanne* pridobiti ponovo, pa kad iz fank-pasaža Sting pređe u Vitersovu *Ain't No Sunshine*, opet nadire nelagoda da samo kupuje vreme. Ipak, zadržava se na nivou, makar orijent-prizvuci *Desert Rose* smesta pobudili ono iskonsko splavarsko u mnogima. I *She's Too Good For Me* je efektna, sve je tu – zaštitni znak/skok, e-joo-o refreni, bisevi kao da već traju, da bi se stvarno vratio i sat i po zaokružio spretnim prebiranjem po akustičnoj gitari, *Fragile*.

Elastičnost je drugo ime nesalomivosti?¶

DRAGAN KREMER

Naš sugrađanin

Bio je prijatelj Beograda, gde je više puta nastupao, pa i u nekim trenucima kad nam niko nije dolazio

Sve je to bilo zbog ljubavi.

Grant Hart se na muzičkoj sceni pojavljuje početkom osamdesetih sa američkim sastavom Husker Du, koji je objavio šest i danas izuzetno uticajnih i modernih albuma, dajući definiciju alternativnog roka kao zvuka i kulturnog pokreta. Raspali su se na ivici komercijalnog uspeha 1987. zbog unutrašnjih nesuglasica koje su se zaoštrile čim su kao prvi iz hardkor pank generacije prešli u veliku izdavačku kuću Warner Brothers – ipak, otvorili su vrata za grandž i pre svega Nirvanu, koja je sa sličnom estetikom postala planetarno poznata svega par godina kasnije. Hart se posle Husker Du okrenuo solo karijeri sa promenljivim uspehom, izdajući tek nekoliko ploča, uvek punih nezaboravnih pesama o malom, ali stvarnom čoveku. Zahvaljujući njima, slobodno se može zaključiti da će Grant Hart biti upamćen kao brilijantan autor koji je spojio jednu starinsku osećajnost sa savremenom oštricom, pevajući pune duše o svakodnevnim ličnim dramama i dilemama u kojima se svako mogao prepoznati, i to u doba kad su osećanja kao kakav deplasirani balast nestala iz popularne muzike.

Neke od pesama koje je potpisao sa grupom Husker Du promenile su naše shvatanje šta se sve može iskazati kroz rokenrol – *Diane*, *Pink Turns To Blue*, *Girl Who Lives On Heaven Hill*, *Every Everything*, *Green Eyes*, *Flexible Flyer*, *Sorry Somehow*, *Don't Want To Know If You Are Lonely* i *She Floated Away* bile su svojevremeno najstrastveniji iskazi koje ste u sred usamljeničkih osamdesetih mogli čuti. Sa Bobom Mouldom činio je najuzbudljiviji kreativni duo u bilo kojoj grupi na sceni, neku vrstu andergraund pandana Džonu Lenonu i Polu Makartniju, koji su ih očito inspirisali. Otelotvorio je neke ideale alternativne rok kulture: bio je slobodnog duha, mimo tradicionalnih uloga u bilo kom smislu, uvek spreman da proba nešto novo, poeta beskompromisno veran svom srcu i onome što ono nalaže, i konačno, čovek koji je svoje ljubavne jade podelio sa svima na najslađi zamisliv način.

Slava koja mu je posthumno priznata i iznenadno ogromno javno uvažavanje za jednog andergraund rokera od "Njujork tajmsa", "Gardijana" ili "Rolingstouna", ne mogu sakriti činjenicu da je ovaj dragi čovek umro siromašan i vrlo bolestan, plaćajući za pogrešne životne izbore. I ne možemo da ne primetimo sa gorkom ironijom da je od svih gradova na svetu baš Beograd pre 30 godina prepoznao koliko je Grant Hart bio veliki u svom celoživotnom padu, te da je u tom svom letu u ponor, kao neizmerno talentovan čovek, neprekidno pevao dok je padao, i to mnogo lepše nego svi oni koji su ostali da stoje na nogama.

Grant Hart je istinski pali anđeo generacije alternativnog roka, i pored Kurta Kobejna najsnažniji savremeni sinonim za potragu za ljubavlju u ovom svetu u kome nje obično nema ni da se popuni sporedni džep na farmerkama – njegovo ime označava cenu koju treba platiti da se do istinskih osećanja bar na trenutak dođe. Zato su njegove pesme bile strašne i neutešne, prepune divnih momenata čežnje, kao i razdirućih suočavanja sa neumitnošću promašaja.

Jer: sve je to bilo zbog ljubavi. Da nije bilo tako, ne bi toliko vredelo.

Bio je prijatelj Beograda, gde je više puta nastupao, pa i u nekim trenucima kad nam niko nije dolazio.

Imao sam tu neobičnu privilegiju da dva puta organizujem njegov dolazak, u vremenima kad nam je malo sastava stizalo. Da nisam zapeo svojevremeno maja 1990. da dovučemo Granta Harta na koncert u Beograd, verovatno nikad ne bih ni uzeo da organizujem koncerte – njegov performans sa grupom Nova Mob na Akademiji pretvorio se u jedan od onih velikih potkulturnih događaja kog pamte i prepričavaju svi prisutni. Kad nas je posetio u sred zime devedesetih, nastupajući dve večeri praćen samo gitarom, novembra 1995. u KST-u, bilo je to posle nekoliko godina ničega – istorijski posmatrano izgledalo je kao dolazak jedine osobe koja nas razume na ovom svetu, osobe čiji nam se nezaboravno snažni i istovremeno mili glas sa spasonosnom toplinom obratio u mraku u kome smo živeli.

Grant Hart je tako postao neka vrsta stanovnika Beograda, deo opšte kulture grada koji je, kao i on, imao srce na pravom mestu, ali nije mogao ni u šta da se uklopi.

I više niko nikad nije mogao da kaže da Grant nije bio stanovnik naše zemlje, šta god da je naša zemlja.

Jednom sam dobio i-mejl od njegovog evropskog koncertnog agenta, koji mi je saopštio da je upravo razgovarao sa Hartom, te da mu je ovaj izjavio kako postoje samo tri grada u Evropi u kojima može uvek da nastupa: London, Amsterdam i Beograd. Toliko je računao na nas.

I ako ste se ikad pitali zašto nas je ovako sjajan autor posećivao i odsvirao značajne koncerte u našem malom mestu – gde ćete bolji dokaz od tog mejla za ono što svi znamo: sve je to bilo zbog ljubavi. ¶

DRAGAN AMBROZIĆ

Rijaliti sužanj

Foto: YouTube

U "Zadruzi" smo imali čoveka osumnjičenog za veoma surovo ubistvo. Vesti o detaljima zločina su danima na naslovnim stranama svih novina, dok se tabloidi nadmeću u ređanju jezivih detalja. Detalji o istrazi neprekidno cure iz policije, a urednik konkurentske televizije Marić najavio je hapšenje danima unapred. Televizijskim jezikom rečeno, spojlovao je ovaj horor šou

Godinama se javnost zgražava nad rijaliti programima u Srbiji, ali ih suburbani gledaoci i dalje vole. Početak famozne "Zadruge" na Pinku obeležio je antropološki eksperiment Željka Mitrovića aka "Velikog šefa" sa mladunčetom majmuna. Na medijsku udicu se zakačio Boško Obradović i Dveri, koji su unapred podneli tužbu protiv zloupotrebe bebe na televiziji. Na sličnu udicu se Boško uhvatio i drugi put, kada je tokom protesta ispred televizije Pink jedan od simpatizera napao novinarke ove televizije. Napad, doduše jajima, desio se i ispred RTS-a kada su pogođeni novinari i kamera RTS-a.

Pokazalo se da političari iz opozicije nisu dorasli medijskom mogulu sa Balkana, jer su pokušali da ga napadnu njegovim oružjem. Ispostavilo se da je rijaliti program fantastično medijsko oružje za obračun sa političkim neistomišljenicima. Dveri su ovde naivno uletele u igru u kojoj mogu samo da izgube. Naravno da je za osudu svaki pokušaj napada na novinare, ili one koji drugačije misle i tu neće pomoći nikakva arbitraža koliko je bio jak udarac i da li je došlo do fizičkog kontakta. Svaki učesnik ovog Pink rijalitija odavno zna da se fizički kontakt kažnjava izbacivanjem bilo iz "Zadruge", "Farme", "Parova" ili medijskog prostora. Tačka!

Željko Mitrović je došao u fazu kada se na svojoj televiziji ponaša poput Čarobnjaka iz Oza, koji je u stanju da kompenzuje sve nedostatke koristeći ogroman medijski potencijal kojim upravlja. Zato će napad na novinarke Pinka završiti medijskom harangom, ne samo na napadača i Dveri, već će ministar policije tu optužnicu proširiti na kompletnu opoziciju i sve one koji kritikuju Aleksandra Vučića. To vam je kao kad u rijalitiju svi učesnici budu kažnjeni pa nemaju dovoljno hrane, ili alkohola, ili duvana. Onda tenzija u Zadruzi Srbija neumitno poraste.

Međutim, ovoga puta je stvar otišla još jedan korak dalje. Jedne večeri se na Pinku pojavio i Vojislav Šešelj, kao specijalni gost "Zadruge". U ovoj ružičastoj fantaziji dobio je ulogu sudije koji je sudio učesnicima u scenografiji veoma nalik Haškom tribunalu. Pravnim jezikom rečeno, sud Zadruge je, kao i Haški tribunal, modifikovana verzija anglosaksonskog pravosuđa. Šešelj se, dakle, našao ponovo u svojoj omiljenoj ulozi, koja ga je među Srbima učinila mučenikom. Navodno je za ovo pojavljivanje dobio ogromne pare, ili možda nije, ali je dobio nekakav medijski prostor i parodičnu reprizu svojih slavnih dana, baš kao što su kasno noću emitovani odloženi snimci njegovih haških ročišta. Međutim, sada je bio više nalik na Lepu Lukić koja je u jednom rijaliti programu dobila bebu lutku koju i dan danas kod kuće čuva, oblači i uspavljuje. Rijaliti je dakle, parodija naših života, sudbina i karijera, materijal za zajebanciju. Željko Mitrović zna da vreme i siromaštvo rade za njega, pa će danas ili sutra red pred Farmom ili Zadrugom biti poput onog pred Palminom kancelarijom u Jagodini gde gladna sirotinja dolazi po neku crkavicu. Samo, pred Željkovim vratima će biti glumci i glumice u penziji i bedi, političari kojima je pao rejting i starlete kojima je pala tarifa.

Treći i najmračniji deo rijalitija je blizak kontakt sa crnom hronikom. Kada se u "Zadruzi" pojavio muž ubijene pevačice Jelene Marjanović, Pink je dobio još gledalaca nekrofilne provinijencije. Samo nedelju dana kasnije, isti taj čovek je morao da napusti rijaliti i uhapšen je kao osumnjičeni za ubistvo supruge. Dakle, u rijalitiju smo imali čoveka osumnjičenog za veoma surovo ubistvo. Vesti o detaljima zločina su danima na naslovnim stranama svih novina, dok se tabloidi nadmeću u ređanju jezivih detalja. Detalji o istrazi neprekidno cure iz policije, a urednik konkurentske televizije Marić najavio je hapšenje danima unapred. Televizijskim jezikom rečeno, spojlovao je ovaj horor šou.

Dakle, rijaliti je potpuno izbrisao granicu javne i privatne sfere u medijima i omogućio manipulacije neslućenih razmera. Ono što je specifičnost Srbije u odnosu na slične programe u svetu jeste malo drugačija motivacija, baš kao i u slučaju tabloida. Lakše bih mogao da razumem (ne i da opravdam) ukoliko bi iza te manipulacije bila zarada, odnosno materijalna korist. Međutim, ovde je potpuno ravnopravan motiv politički obračun Vlasti sa bilo kakvom vrstom opozicije i večiti san svakog vladara da detaljno režira živote svojih gledalaca/birača/podanika – kao "Veliki šef" na Pinku ili famozna "Produkcija" na TV Happy. ¶

Lagunine knjige

VREME i Laguna preporučuju

Istorijski i biografski romani

Romansirane istorije

Novi romani koji pričaju o istoriji i bacaju novo svetlo na njene protagoniste

„Šta je istorija nego priča koju su svi prihvatili", kažu da je rekao Napoleon. Na istom tragu, Ivo Andrić je u govoru prilikom uručenja Nobelove nagrade, govoreći o svrsi istorijskih priča i predanja rekao: „Možda je u tim pričanjima, usmenim i pismenim, i sadržana prava istorija čovečanstva, i možda bi se iz njih bar mogao naslutiti, ako ne saznati smisao te istorije." Svaki od pisaca koji uzima istorijsku građu za svoja dela polazi od ovog „možda" na koje upozorava Andrić, a onda u skladu sa svojim darom kreće u avanturu pričanja i dopisivanja „prave istorije", jedni s neograničenim zamahom mašte, drugi držeći se načela verovatnosti i istinitosti. Pred čitaoce stižu novi romani iz Lagunine ponude koji se na različite načine bave istorijskim temama i ličnostima.

Kada je reč o srpskoj književnosti i istoriji, dva recentna izdanja nas vode u srednjovekovnu Srbiju. Roman Dejana Stojiljkovića *Olujni bedem* dugo je iščekivani nastavak bestselera *Duge noći i crne zastave* iz 2012. godine i drugi deo najavljenog petoknjižja o kraju nemanjićke države. Dok se *Duge noći i crne zastave* bave turskim prodorom u Srbiju i padom Pirota u proleće 1386, radnja novog romana odigrava se u jesen iste godine, bitkom na Pločniku i opsadom i padom Niša. Stojiljković svoje romane piše u žanrovskom ključu u kom se mešaju istorija i epska fantastika, a njegovi junaci su, pored istorijskih figura kao što su knez Lazar, Vuk Branković, sultan Murat ili Bajazit Ilderim, i vitezovi Reda Zmaja – Miloš Obilić, Ivan Kosančić i Milan Toplica, ličnosti poznatije iz narodnih pesama i legendi nego iz istorijskih hronika. Stojiljkovićevi romani su brzi, ubedljivi i zanimljivi, i u svima znanu kosovsku legendu unose nove tonove i oživljavaju je na nov način.

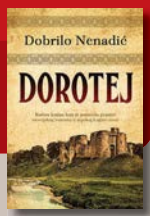
Iz štampe je nedavno izašlo novo izdanje romana *Dorotej* Dobrila Nenadića. Prvi put objavljen 1977, ovaj roman je do danas ostao jedno od najboljih dela s temom iz srpskog srednjeg veka, koje kroz višeglasno pripovednje tragične sudbine jednog kaluđera-vidara iz epohe kralja Milutina, donosi univerzalnu priču o ljudskosti u mračnim vremenima.

Jedan od aktuelnih književnih trendova u svetu jesu i istorijski romani u kojima se istorija i njeni protagonisti sagledavaju iz ženskog ugla. Autorki koja to čini veoma uspešno jeste britanska spisateljica Filipa Gregori. Ona je svetsku slavu i titulu „kraljice istorijskog žanra" stekla serijalima u kojima pripoveda o krvavom XV i XVI veku u Britaniji, o Ratovima ruža i usponu dinastije Tjudora. U serijalu *Rodbinski ratovi* Filipa Gregori je na vanredan način oživela ratove, bitke i dvorske intrige članova dinastija Lankastera, Jorka i Tjudora, a događaji o kojima u romanima piše predstavljeni su iz ugla ženskih likova. Iz štampe je izašao šesti tom ovog serijala, roman *Kraljeva kletva*, s uzbudljivom pričom o Margareti Pol, kćeri vojvode od Klarensa, jednog od malobrojnih pripadnika dinastije Plantageneta koji su preživeli Ratove ruža. Ona je u ovom romanu svedok poslednjih godina vladavine Henrija VII Tjudora, a zatim i vrtoglavog uspona kralja Henrija VIII, jednog od najvećih i najozloglašenijih engleskih kraljeva.

I biografski roman *Avijatičareva žena* Melani Bendžamin donosi priču o jednoj ženi kao svedoku istorije. Junakinja romana je En Morou, supruga slavnog i kontroverznog Čarlsa Lindberga, prvog čoveka koji je preleteo Atlantik 1927. godine. En Morou je i sama nakon venčanja s Lindbergom postala avijatičarka, ali je večito ostala u muževljevoj senci. Ovaj roman pripoveda o njenom životu i sudbini, od susreta sa Lindbergom, preko srećnih godina u braku i borbe za nezavisnost i emancipaciju, do tragične smrti njihovog dvogodišnjeg sina koji je otet i ubijen, što je potreslo tadašnju svetsku javnost.

Roman američke spisateljice Alise Palombo *Violinista iz Venecije*, vodi nas u XVIII vek i govori o životu i ličnosti Antonija Vivaldija, i to opet iz ugla jedne žene. Junakinja romana je Adrijana d'Amato, ćerka bogatog venecijanskog trgovca, koja obožava muziku i uprkos ocu kradom počinje da pohađa časove violine kod Vivaldija, genijalnog kompozitora, violiniste, pesnika i sveštenika. Njih dvoje započinju zabranjenu vezu koja će im promeniti život. *Violinista iz Venecije* je istorijski roman o strasti, muzici, ambiciji i životu posle ljubavi.

Od istorijsko-biografskih romana koji će se uskoro naći u prodaji, skrećemo pažnju na još dva naslova: neobičan roman *Gospođa Hudini* Viktorije Keli govori o ljubavi čuvenog iluzioniste Harija Hudinija i njegove supruge Bes, a roman *Gala–Dali* Karmen Domingo donosi priču o Jeleni Ivanovnoj Djakonovoj, supruzi i muzi najpre Pola Elijara, a zatim Salvadora Dalija, koju će svet zapamtiti pod imenom Gala Dali.

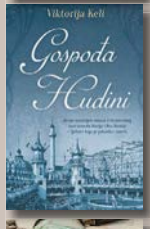

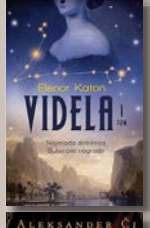

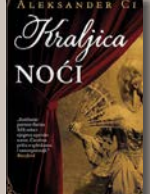

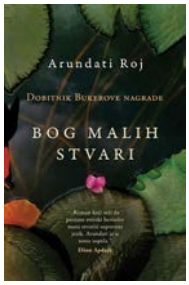

Drama

ARUNDATI ROJ:

Bog malih stvari

Prevod: MAJA TRIFUNOVIĆ

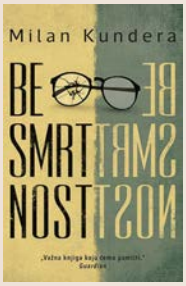

Dvadeset godina je proteklo otkako je 1997. indijska spisateljica Arundati Roj objavila svoj debitantski roman *Bog malih stvari* i za njega bila nagrađena Bukerovom nagradom uz ocenu da je reč o jednom od najubedljivijih prvenaca u savremenoj književnosti. Ova priča o odrastanju i sazrevanju dvoje blizanaca u zemlji rastrzanoj nepravdom i nemirima i gde se „različite vrste očajanja bore za preimućstvo", istovremeno je porodična saga, roman o zabranjenim ljubavima i politička drama. Radnja romana se odvija u malom indijskom mestu Ajemenemu. Godine 1969. idilično detinjstvo sedmogodišnjih blizanaca Este i Rahel prekinuto je misterioznom smrću njihove devetogodišnje rođake iz Engleske. Nakon toga ih razdvajaju i brat i sestra neće se videti sledeće dvadeset tri godine. Kada se kao zreli ljudi vrate u Ajemenem i ponovo sretnu, Esta i Rahel će se suočiti kako sa svojim promašenim životima tako i s ruinama porodice i grada u kom su odrasli, i uvideti da je „Mali Bog" svakodnevice, koji simbolizuje privatni život, prečesto nemoćan pred „Velikim Bogom" zajednice: „Veliki Bog zavija kao vreli vetar, zahtevajući da mu se odaju počasti, a Mali Bog (ušuškan i uzdržan, ličan i ograničen) odlazi oprljen, smejući se omamljeno vlastitoj nepromišljenosti. Naviknut na stalne potvrde vlastite beznačajnosti, Mali Bog je postao prilagodljiv i istinski ravnodušan. Ništa nije imalo veliki značaj..." Magično privlačan i uznemirujuće aktuelan, roman *Bog malih stvari* danas ima status modernog klasika. Nakon njega Arundati Roj se posvetila aktivističkom radu, suprotstavljala se globalnim i lokalnim „Velikim Bogovima", snažno kritikovala američku globalističku i indijsku diskriminatorsku politiku, da bi ove godine objavila dugo iščekivani drugi roman *Ministarstvo krajnjeg stepena sreće*, još jedno uzbudljivo literarno svedočanstvo o današnjem „zbunjujuće lepom, kontradiktornom i slomljenom svetu".

Drama

MILAN KUNDERA:

Besmrtnost

Prevod: ALEKSANDAR ILIĆ

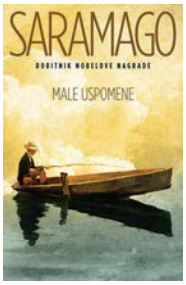

Roman *Besmrtnost,* poslednje delo koje je Milan Kundera napisao na češkom jeziku, nastao je 1988, a objavljen tek 1990. godine, i to najpre u francuskom prevodu. Nakon njega, Kundera će svoje knjige pisati na francuskom jeziku. U tom kratkom intervalu između nastanka i objavljivanja *Besmrtnosti* srušio se Berlinski zid i nestao čitav jedan svet čiji je Kundera bio i ostao jedan od najverodostojnijih svedoka. Tako da je ovim romanom okončana „disidentska" faza Kunderinog stvaralaštva koju je u prvom redu obeležila borba protiv represivnog komunističkog aparata i ideologizovane svesti. Ali, za razliku od niza hladnoratovskih pisaca čije delo je s padom komunizma potonulo u irelevantnost, Kunderine knjige su nadživele svoje neposredne povode i do danas ostale živo i aktuelno svedočenstvo egzistencijalne zapitanosti, pobune protiv laži i potrebe za samosvešću neokovanom bilo kojom dogmom. O tome svedoči i ovaj roman: „*Besmrtnost* izvire iz pokreta ruke jedne žene koja odlazeći sa časa plivanja maše svom instruktoru. Taj trivijalni gest stvara besmrtni književni lik u oku posmatrača čije ime je Kundera. Poput Floberove Eme ili Tolstojeve Ane, Kunderina Anjes postaje predmet fascinacije i neodređene čežnje. Iz tog lika izranja roman, gest imaginacije koji istovremeno utelovljuje i artikuliše Kunderinu vrhunsku umetnost romana i njenu svrhu: temeljno istraživanje velikih egzistencijalnih tema prožeto istančanim humorom."

Autobiografija

ŽOZE SARAMAGO

Male uspomene

Prevod: JASMINA NEŠKOVIĆ I JOVAN TATIĆ

Portugalsko selo Azinjaga pripada onoj grupi slavnih toponima poput Makonda, Drohobiča ili Višegrada, koje su veliki pisci krupnim slovima upisali na književnu mapu sveta. Azinjagu je slavnom učinio Žoze Saramago. On je u ovom mestu rođen i u nekoliko svojih knjiga bavi se njegovim mikrokosmosom, a najdirektnije u knjizi *Male uspomene*, koja će se uskoro naći i pred našim čitaocima. Iako se Saramago s porodicom iz Azinjage rano odselio u Lisabon, u rodno mesto, gde su ostali da žive njegovi baba i deda, stalno se vraćao i ono je postalo najvažnija tačka njegovog sazrevanja. Na početku knjige Saramago piše: „U tom kraju došao sam na svet, odatle su me, kada još nisam imao ni dve godine, moji roditelji, trbuhom za kruhom, odveli u Lisabon, gde se drugačije osećalo, razmišljalo i živelo, kao da je okolnost mog rođenja bila posledica neke slučajne sudbinske greške koja se još uvek mogla ispraviti. Ali nije bilo tako. Niko nije primetio da je dete već pustilo vitice i korenje. (...) Jedino sam ja znao, iako nisam znao da znam, da je u nečitkim slojevima sudbine i u slepom vijuganju slučaja bilo zapisano da ću morati da se vratim u Azinjagu da bih se napokon rodio. Tokom mog detinjstva, prvih godina dečaštva, to siromašno i zaostalo selo bilo je kolevka u kojoj sam dozreo, torba u koju se mali kengur povukao da bi se ovaplotio, na svoju sreću, a možda i nesreću, u tiho, povučeno, usamljeno biće, jedino koje si i mogao postati." Moto *Malih uspomena* glasi: „Neka te uvek vodi ono dete koje si nekada bio". Drugim rečima, u ovoj divnoj i mudroj knjizi reč je o nečem mnogo većem i važnijem od nostalgije.

Popularna psihologija

DŽULIJA ŠO:
Sećanje je mađioničar
Prevod: KSENIJA VLATKOVIĆ

Način na koji se sećanje formira i pohranjuje čudna je i kompleksna operacija, i kao takva nije bilo samo tema brojnih književnih dela s rašomonskim motivima već i predmet ozbiljnih izučavanja neurologa i psihologa. Njihova saznanja u ovoj knjizi je sabrala i na popularan način predstavila dr Džulija Šo. Knjiga odgovara na pitanje šta i kako pamtimo, ali i kako i zašto dolazi do memorijske konfabulacije, odnosno pojave lažnih i konstruisanih sećanja na iskustva i događaje koji se nikad nisu zbili. Navodeći rezultate fascinantnih eksperimenata, autorka u knjizi objašnjava kako dolazi do toga da prisvojimo tuđa sećanja verujući da su naša sopstvena, pokazuje kako lažna sećanja mogu da nam budu namerno usađena u svest, i upozorava na mnoge druge trikove memorije koja nije samo skladište podataka i uspomena već i aktivan učesnik u oblikovanju ličnosti. Jer sećanje je temelj identiteta, piše dr Šo, jer oblikuje ono što verujemo da smo doživeli, pa samim tim i ono za šta verujemo da ćemo sutra biti kadri da učinimo. I zato, ako posumnjamo u svoje pamćenje, moramo staviti pod znak pitanja i sam temelj svoga bića. Otud i podnaslov knjige: „Zašto možda niste ono što mislite da jeste". Tek uz svest o manjkavostima sećanja u stanju smo da ga iskoristimo na najbolji način, na tragu drevnog saveta iz Delfijskog proročišta: „Spoznaj samoga sebe."

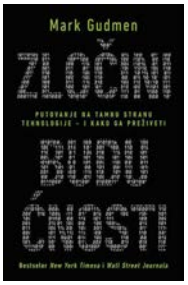
Edicija Talasi

GRUPA AUTORA:
Kraljica Lir i njena deca
Priredila: LJUBICA ARSIĆ

„Osobeni svet žena i sklonost ka detalju, osećajnost drugačija od muške, kamerna slika istorije kao pojedinačne ljudske sudbine – samo su neke od osobina ženskog pisma, koje ne poziva na suparničku podelu i rezervat u kome je pristup muškarcima zabranjen, već ukazuje na lepotu različitosti, mogućnost da se život ispriča i iz ugla žene", napisala je Ljubica Arsić uz tematsku zbirku priča naslovljenu *Kraljica Lir i njena deca – Srpska ženska priča*. U njoj se nalazi sedamnaest priča naših književnica koje život, svet i istoriju osvetljavaju s ženske strane. „Ako vas muči večno pitanje kralja Lira – ko vas najviše voli, onda će vas uvodna priča ove uzbudljive knjige uvesti u vrt sa stazama koje se račvaju, gde svaka od autorki, gajeći osobenu, stilski cizeliranu poetsku baštu, ima jedinstven odgovor. Bilo da vam nudi šetnju po staroj čaršiji, svilenu maramu, avanturu sa Minotaurom ili vozačem hladnjače, poznanstvo sa Leni Rifenštal u Bosni, razgovor sa mamom za koji vam nedostaje još malo smelosti, ili vam ukazuje na lepotu leptira, plašeći vas sakrivenom bubašvabom koju će Pepeljuga zgaziti staklenom cipelicom – priča svake od ovih spisateljica sa vrha srpske književnosti nosi ono što vam pripada po pravu ljubavi prema dobroj knjizi."

Netopija

MARK GUDMEN:
Zločini budućnosti
Prevod: GORAN SKROBONJA

Mark Gudmen je američki ekspert koji se poslednje dve decenije bavi sajber kriminalom, sajber terorizmom i informacionim ratovima. U ovoj knjizi on navodi i analizira mnoge slučajeve visokotehnološkog kriminala koji laicima mogu da izgledaju kao odlomci naučnofantastičnih romana, ali i anticipira budućnost sajber kriminala koji paralelno s razvojom tehnologije postaje sve sofisticiraniji i opasniji, naročito na polju robotike, virtuelne stvarnosti, veštačke inteligencije, 3D štampe i sintetičke biologije. „Danas kriminalci kradu identitete, prazne bankovne račune i brišu servere", upozorava Gudmen. „Uznemirujuće je lako špijunirati porodicu pomoću bebi-monitora, pejsmejkeri se mogu hakovati tako da izvrše smrtonosni strujni udar, a lopovi analiziraju vaše aktivnosti na društvenim mrežama kako bi ustanovili kada je najbolje da vam provale u kuću. U međuvremenu, 3D štampači proizvode kalašnjikove, bioteroristi mogu da daunlouduju recept za virus ebole, dok karteli za krijumčarenje droge koriste jata dronova. Ovo je samo početak cunamija tehnoloških pretnji koji nam se primiče." Gudmenova knjiga se čita kao poučno i uznemirujuće sajberpank štivo, posle koga, kao što autor prijateljski upozorava, više nikada na isti način nećete gledati na svoj auto, smartfon ili usisivač.

Esejistika

MALIZ RIVEN:
Islam
Prevod: JULIJA NOVAČIĆ

Nakon *Psihologije* i *Kapitalizma*, novi tom čuvene edicije izdavačke kuće Oxford University Press „Sažeti priručnici", koju Laguna kod nas ekskluzivno objavljuje, bavi se – islamom. Knjiga nudi uvid u nastanak, strukturu, običaje i osnove muslimanske vere i odgovara na pitanja koja se islamu često nameću u vreme globalizacije, kao što su: Šta je zaista islam? Kako je nastala, razvijala se i na koji način danas funkcioniše ova religija? Šta znače pojmovi džihad, šerijat ili vehabije i zašto ih na Zapadu često pogrešno tumače? Autor knjige Maliz Riven, britanski ekspert za islamski svet, predavač na više univerziteta i saradnik brojnih časopisa, u uvodu knjige piše: „Profesionalno sam se bavio i novinarstvom i akademskim radom. Novinar u meni ima oko za naslov. Svestan da 'islam' ili 'islamizam' mnogi na Zapadu doživljavaju kao neprijateljske snage, a budući da upravo islam predstavlja glavni ideološki izazov postprosvetiteljskog liberalizma od sovjetskog kolapsa naovamo, dao sam više prostora politici nego što će neki reći da ta tema zahteva. Isto bi se moglo reći i za moje poglavlje o ženama i porodici – kontroverznoj temi koja je veoma prisutna u današnjim medijima. Istovremeno, naučnik u meni pokušao je da izbegne stereotipe ili olaka uopštavanja koja obično prate obradu ovih kontroverznih tema u medijima."

PROTERIVANJE DUHA KARLA MARKSA

Predsednik Emanuel Makron "tačerizuje" Francusku. Dok neoliberali hvale "dečka koji obećava", sindikati i komunisti najavljuju žestok otpor

VRUĆA JESEN: Protesti radnika protiv novog zakona o radu i njegovog predlagača Emanuela Makrona
Fotografije: AP

Socijalni horizont za francuskog predsednika Emanuela Makrona svakim danom postaje mračniji, piše "Mond". Njegov rejting se od juna urušio za 14 procenata, baš kao i popularnost njegovog premijera Edvarda Filipa (– 11 indeksnih poena). Pred izbore za francuski Senat 24. septembra skoro dve trećine anketiranih Francuza izjavilo je da ne bi volelo da Makron dobije većinu i u Senatu, a samo 35 odsto njih iskazalo je suprotno mišljenje.

U avgustu su zbog kresanja budžeta u zdravstvenom sektoru protestovali medicinski radnici. Sindikat Generalna konfederacija rada (*Confédération générale du travail, CGT*) mobiliše članstvo za protest 23. septembra protiv revizije francuskog zakona o radu, koji neki sindikalni aktivisti u levičarskom listu Imanite nazivaju "socijalnim tajfunom". Vidljiva je i slična aktivnost sindikata Snaga rada (*Force ouvere FO*).

Tokom prvog protesta 12. septembra na ulice je izašlo između 220.000 (policijska procena) i 500.000 ljudi (sindikalna procena).

Grupe anarhista su se tada već tradicionalno sukobile sa policijom. "Mond" izveštava da ovih dana počinje sudski proces protiv pripadnika "antifa" pokreta zbog paljenja policijskih kola tokom prethodnih demonstracija u maju 2016.

Sindikati radnika u javnim službama zakazali su protest za 10. oktobar zbog Makronove najave da će skresati 120.000 radnih mesta u tom sektoru. Sindikati šofera su 18. septembra počeli da mobilišu članstvo, s najavom da će 25. septembra možda pokazati svoj bes blokiranjem osetljivih skladišta energije i komunikacija. Najavljene su i manifestacije penzionera.

Na početku "jeseni nezadovoljstva" Makron ne pokazuje nameru da popusti, što je u uvodnicima opisivano kao njegov "tačerski trenutak", uz podsećanje na nepopustljivost britanske Čeličane ledi tokom štrajka britanskih rudara i njene pobede nad Sindikatom rudarskih radnika 1985.

Predsednik Francuske je nastupio arogantno, poručivši da mu tempo neće diktirati "ekstremisti i zabušanti". Demonstranti su mu odgovorili posterima na kojima je on, s krunom na glavi, proglašen za "kralja zabušanata".

ISTORIJSKI ZAKON O RADU

Glavna tačka sukobljavanja su najavljene promene u radnom zakonodavstvu, koje su formulisane tokom leta u Parizu, iza zatvorenih vrata, tokom čak 300 sati rasprava.

Parlament, koji kontroliše Makron, već je izglasao da predsednik Francuske može bez parlamentarne debate da sprovodi reforme dekretima, koji samo uz verifikaciju vrhovnog administrativnog suda mogu da postanu zakon.

"Njujork tajms" piše kako se mladi, energični francuski predsednik, s ciljem da oživi francusku ekonomiju, namerio da promeni kamen temeljac koji je čitav jedan vek određivao francuski ekonomski život: poznati francuski zakon o radu *Code du Travail* na 3324 stranice. "Tajms" objašnjava da je taj zakon gotovo nerazrešiv: čak na 170 stranica govori o otpuštanju, na 420 stranica reguliše zdravstveno osiguranje i bezbednost na radu, na 50 privremeni rad, na 85 kolektivne pregovore, na stotinama stranica govori o platama, specifičnim industrijama i pogonima u inostranstvu.

Neoliberalni londonski "Ekonomist" taj zakon naziva rigidnim i inspirisanim idejom da se poslodavci ograniče u nameri da eksploatišu radnike. Ta ideja je, veli "Ekonomist", navela kreatore politike da favorizuju javnu potrošnju kao sredstvo za suzbijanje nezaposlenosti, pa Francuska ima "menažeriju" šema za subvencionisanje radnih mesta: ugovori za mlade, ugovori za budućnost, ugovori radi pomoći.

»

Uprkos tome što je socijalistička vlada Lionela Žospena 2000. uvela tridesetpetočasovnu radnu nedelju kao oblik solidarnosti sa nezaposlenima, francuska nezaposlenost od 9,5 odsto je dva puta veća nego u Nemačkoj, a nezaposleno je 20 odsto mladih ispod 25 godina.

Najavljuje se da će promene tog zakona omogućiti firmama veću fleksibilnost u pregovorima o uslovima rada, smanjiti sankcije za neopravdana otpuštanja radnika, dozvoliti malim firmama da zaobiđu tarifne ugovore na nacionalnom nivou i da individualno pregovaraju s radnicima, pa i da lakše zapošljavaju ljude samo za privremene poslove.

"Kompanijski ugovori biće zakon, to je neverovatna revolucija", izjavio je Žak Bartolomej, koautor uticajnog izveštaja iz 2015. o Zakonu o radu koji je poslužio kao inspiracija za Makronove predloge kojima se decentralizuju tarifni pregovori, sindikati se lišavaju moći, a zaposleni sigurnosti osvojene pre sto godina.

Francuski Zakon o radu je donet još 28. decembra 1910, nakon mnogo klasnih borbi u 19. veku i talasa velikih štrajkova (samo 1906. bilo je 1300 štrajkova). Radikal, tačnije radikalni socijalista Žorž Klemanso je 1909. poslao vojsku s naređenjem da puca na demonstrante koje je pokrenuo sindikat CGT, kome pripada zasluga za donošenje tog zakona.

Bilo je to u vreme kada je na čelu francuskih socijalista bio legendarni Žan Žores, koga su nazivali savešću Evrope, a koga je 1914. ubio neki nacionalistički fanatik. Kolektivno pregovaranje primenjuje se u Francuskoj od 1919.

DEČKO KOJI OBEĆAVA

Snažniju podršku za taj istorijski diskontinuitet Makron je dobio u zapadnoj neoliberalnoj štampi, koja ga je poredila sa Makijavelijem, Napoleonom i De Golom, "lavom i lisicom", a pozdravila ga kao "dečka koji obećava", koji će "spasti Evropu" i Francusku dići na noge.

Londonski "Ekonomist" je posle francuskih izbora pod naslovom "Makronovo čudo" otišao i dalje kada je opisivao "francusku renesansu" na kraju Makronovih reformi 2027: istorijska predsednička palata je premeštena iz starog zdanja, koje je pretvoreno u muzej, u velelepnu palatu u predgrađu Sen Deni (koje, inače glasa za komuniste); Pariz je narastao i postao centar megarazvoja; Makron je promenio i Francusku i Kontinent. Izabran je evropski ministar finansija... MMF i OECD (Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj) u julu su podržali Makronove reforme, pledirajući da se usvoji dugoročna strategija redukovanja javne potrošnje u odnosu na BDP, što treba da dovede do smanjenja poreza i podsticanja ekonomskog razvoja i nove zaposlenosti.

Nije, međutim, sigurno da ta pohvala odjekuje u Francuskoj kao u vazalnim tranzicionim zemljama. "Ko bi mogao

da zamisli da će jednostavnije otpuštanje stimulisati zapošljavanje?", opominjala je grupa političara i intelektualaca u otvorenom pismu "Mondu", prošle godine.

ISTERIVAČ ĐAVOLA

Zanimljivo je kako je ta Makronova tačerizacija francuskog tržišta rada i planirana redukcija tzv. države blagostanja u neoliberalnim listovima interpretirana u starom ideološkom hladnoratovsko-antikomunističkom ključu.

Pod naslovom "Isterivanje francuskih demona", sa karikaturom koja to ilustruje, londonski "Ekonomist" opisuje Makrona kako proteruje duh Karla Marksa koji je decenijama lebdeo nad raspravama o reformi rada u Francuskoj.

"Ekonomist" citira Manuela Valsa, bivšeg Olandovog, socijalističkog premijera koji je nalazio da, za razliku od evropskih kolega, francuska Socijalistička partija nikada nije eksplicitno prihvatila "mnogo umereniju" formu socijalne demokratije zbog toga što je proganja "marksistički superego", to jest zbog toga što francusko društvo nikada nije "demarksizirano".

"Njujork tajms" piše da ako mesje Makron pobedi, istorijska francuska kontroverza, čak i mržnja između radnika i poslodavaca zapisana u "socijalističkom" zakonu o radu, neće više biti vodeća filozofija u radnim odnosima.

List se ipak udaljava od te utopističke slike o klasnom miru u Francuskoj, u

NAUČITE ENGLESKI OD A DO Z!

Prvi koraci su najvažniji. Neka Vaše dete započne učenje engleskog jezika uz podršku predavača kojima je engleski maternji jezik i najbolje **Oxford i Cambridge** udžbenike!

- **Kursevi za decu, tinejdžere i odrasle**
- **Priprema za međunarodne ispite**
- **Specijalizovani kursevi**
- **Letnji kampovi u Londonu i Srbiji**

www.a-z.rs

A-Z CENTAR ZA STRANE JEZIKE
011 3224 716
060 378 0020
Palmotićeva 16 a, I sprat
E-mail: office@a-z.rs

PROLETERI SVIH ZEMALJA: Demonstracije u Marseju
Foto: AP

kojoj reč "patron" odjekuje veoma specifično, pa konstatuje da će mesje Makron možda proterati duh komunizma sa tržišta radne snage, ali će morati da se suoči sa ulicama na kojima 23. septembra akciju organizuje Žan-Lik Melanšon, koga londonski "Ekonomist" naziva "braniocem Venecuelanskog režima".

Francuski "Poan" piše da je prema istraživanjima javnog mnjenja posle najvećeg poraza u istoriji francuske Socijalističke partije na predsedničkim i parlamentarnim izborima u maju 2017. na sam vrh među liderima levice (68 odsto levičarskih glasova) isplivao Žan-Lik Melanšon, lider leve ekosocijalističke antinatovske partije Nepokorna Francuska (*La France Insoumise*), koji je pozvao na demonstracije 23. septembra 2017.

CENA NEUSPELIH POKUŠAJA

"Njujork tajms" procenjuje da će promena radnog zakonodavstva biti težak zadatak za Makrona, jer su u poslednjih četvrt veka sve fundamentalne reforme u Francuskoj potopljene na ulicama Pariza ispunjenim ponekad nasilnim demonstrantima koje su organizovali sindikati. Protesti zbog penzione reforme koju je pokrenuo Nikola Sarkozi 2010. predstavljali su udarac koji je delimično ruinirao njegove šanse na izborima 2012.

U oktobru i novembru 1995. plan Širakovog premijera Alana Žipea za reformu socijalnog i penzionog osiguranja doveo je do krize u kojoj je 1997. Žak Širak raspustio skupštinu i doživeo ponižavajući poraz.

I promene radnog zakonodavstva koje je predložila Olandova ministarka rada Mirijam el Komri su 2016. izazvale manje-više sličan intenzitet protesta, koji su doprineli potkopavanju popularnosti i doveli do istorijskog poraza Olandovih socijalista. Tada su protiv reforme radnog zakonodavstva bili i pripadnici pokreta "noćobdija" (*Nuit Debout*, francuski društveni pokret koji je začet 31. marta 2016. na pariskom Trgu Republike, proširio se u nekoliko gradova i završio na internetu). Događaji u jesen 2017. treba da pokažu da li i taj pokret nalik na španske indignadose i tzv. *okupy* pokrete uopšte ima neki trajniji uticaj.

Najagilniji Makronov izazivač je pomenuti sindikat CGT, možda i dalje najjači od pet glavnih francuskih sindikata sa oko 700.000 članova, sa uticajem u ključnim industrijama, lukama, na železnici, u naftnoj i gasnoj industriji, transportu, prerađivačkoj industriji, koji je pokazao sposobnosti da organizuje najjače industrijske akcije, da zaustavi čitavu Francusku, mada, kažu, nije toliko masovan koliko je bio u vreme socijalističkog predsednika Fransoa Miterana.

To je stari sindikat, formiran 1895, kada je bio deo takozvanog anarhosindikalizma, dakle tradicije solidarnosti i direktne akcije bez posredovanja političara, kao i oštrih sukoba s vlastima.

Pisac knjige o istoriji sindikata CGT Mišel Drajfus, istoričar sindikalizma na Univerzitetu Pariz i zapaža da je od devedesetih godina prošlog veka CGT polako kidao organske veze s Komunističkom partijom Francuske i da se koncentrisao na organizovanje štrajkova u privatnom sektoru.

Izgleda da sindikati još nisu usaglasili zajedničku akciju, već da svaki radi na svom frontu, očekujući da nešto izvuče u pregovorima, pa Makron možda računa da će dobiti podršku bar nekih sindikata.

Prema "Ekonomistu", mladi francuski predsednik koji iz radnog zakonodavstva isteruje dugovečni duh Karla Marksa, ipak ne namerava da pretvori Francusku u Ameriku ili Britaniju, već u neku vrstu Skandinavije *à la française*. Liberalizovano tržište rada namerava da usaglasi sa modernizovanim sistemom socijalne zaštite koji više štiti ljude nego radna mesta. Na primer, uvodi odredbu po kojoj će i takozvani samozaposleni radnici biti uključeni u sistem socijalne pomoći.

Stefan Siro, specijalista za istoriju i sociologiju štrajkova, sindikalizam i socijalne odnose u Institutu za biznis i administraciju Univerziteta u Nantu, zapaža da 2016. protiv Fransoa Olanda i njegovog premijera Manuela Valsa nije postojala politička mobilizacija kakvu sada pokreću sindikat CGT i Melanšonova Nepokorna Francuska, pa smatra da ishod zavisi od toga da li će ta dva pokreta ostati razdvojena, da li će se međusobno neutralisati ili će koordinisati svoje akcije i pokazati se sposobnim da na ulice izvedu šire društvene slojeve.

Makronovo izborno telo je više smešteno na centru, desnom centru i desnici nego na levici (bar ono iz prvog kruga predsedničkih izbora na kojima je Makron dobio 24 odsto glasova), pa je ipak manje pogođeno nego što je to bio slučaj sa Olandom, kada se radilo o sudaru levice s levičarskim liderima. Siro, dakle, smatra da za Makrona možda i nije obavezno rezervisana sudbina njegovih prethodnika. ¶

MILAN MILOŠEVIĆ

Pobednički duh

Nekako je jednostavno – kako se Đorđević prihvati nečega u vezi sa košarkom, kao rezultat najčešće dođe medalja. Tako je bilo kada je igrao u reprezentaciji, tako je sada, kada je njen selektor

Foto: AP Photo

Kada je decembra 2013. godine postao selektor košarkaške reprezentacije, Aleksandar Đorđević je imao sledeću situaciju: Srbija je bila sedma na Evropskom prvenstvu (EP) u Sloveniji te godine. Dve godine ranije, na EP u Litvaniji, Srbija je bila osma, izgubivši utakmicu za sedmo mesto od Slovenije. Između ta dva EP propuštene su Olimpijske igre u Londonu, drugi put uzastopno, s obzirom na to da Srbija nije igrala ni 2008. u Pekingu. Bljesak na EP 2009. kada je, pomalo neočekivano, osvojeno srebro, nije nadograđen. Sledeće, 2010. godine sudijska greška je direktno odlučila da Turska, a ne Srbija ode u finale Svetskog prvenstva sa SAD, nakon čega je izgubljen i meč za bronzanu medalju.

Uz sve to, godinama su reprezentaciju pratili problemi oko toga ko će da se odazove na pripreme, ko je povređen, kome se ne igra, a ko ima nešto drugo u planu... Sa druge strane, Đorđevićeva trenerska karijera do tada je bila skromna. Po okončanju vrhunske igračke karijere u leto 2005. u Armani Milanu, preuzeo je isti tim kao trener već u januaru 2006, gde se zadržao do kraja sezone 2007/2008. Potom je napravio pauzu od nekoliko godina, da bi postao trener Benetona iz Treviza u sezoni 2011/2012.

I to je bilo to. Reprezentacija naviknuta na uspehe bila je u dugom sušnom periodu – samo jedna medalja nakon svetskog zlata iz 2002, a upravo ju je preuzeo čovek bez velikog trenerskog iskustva.

OD DNA DO VRHA

"Mislim da ćemo imati vremena da napravimo bliski odnos sa svim igračima. Pratićemo njihovu formu, ponašanje i zajedno sa stručnim ljudima koji su uz reprezentaciju izabrati one koji zaslužuju poziv. Bez obzira u kojoj ligi igra, taj igrač mora da ima određenu formu, kontinuitet i nivo na osnovu kojeg bi stručni štab mogao da računa na njega", rekao je Đorđević odmah po preuzimanju dužnosti. Dva meseca kasnije, u februaru 2014, novi selektor je objasnio odakle reprezentacija kreće: "Treba poći od toga da smo bili sedmi na EP, i to treba da shvatimo. To je bila naša najbolja reprezentacija koja je igrala, predstavljala našu zemlju, sa najboljim trenerom koji nas je predstavljao, i mi smo sedmi bili na

reprezentacije

EP. Svi mi koji verujemo u dobar rezultat, i to da nama nešto pripada – nama ništa ne pripada. Mi moramo da zaradimo to što mislimo da možemo – da smo najbolji, da imamo kvalitet."

Sedmim mestom na EP 2013. prethodni selektor Dušan Ivković je novom selektoru Đorđeviću omogućio da odmah, u 2014, vodi ekipu na velikom takmičenju, Svetskom prvenstvu u Španiji. Međutim, pripreme za SP nisu obećavale. Srbija je u poslednjem meču pred prvenstvo izgubila od Novog Zelanda u "Pioniru", primivši 102 poena, a tokom te utakmice iz reprezentacije je izbačen Vladimir Micov, koji je prošao cele pripreme i bio "viđen" putnik za Španiju.

Ni šampionat sveta nije počeo blistavo: od pet utakmica u grupi, pobeđeni su samo Iran i Egipat, uz tri poraza od Francuske, Brazila i Španije – jedva dovoljno da se prođe grupa sa poslednjeg mesta koje je vodilo u osminu finala.

Međutim, sledeće utakmice Srbije na tom prvenstvu pokazaće kvalitete Đorđevića kao trenera. Nakon početnih adaptacija tima na veliko takmičenje, reprezentacija Srbije je počela prosto da melje protivnike: favorita Grčku, do tada neporaženu, sa skoro 20 razlike u osmini finala. Brazil – onaj isti Brazil koji ju je pobedio u grupi – sa skoro 30 razlike u četvrtfinalu. U polufinalu sa Francuskom Srbija je imala 15 razlike na početku poslednje četvrtine, i nakon ludačke baražne paljbe Francuza ipak preživi primljenih 39 poena za poslednjih 10 minuta i uđe u finale.

Ali, svega toga možda ne bi bilo da Đorđević u poslednjem meču grupe, protiv Španije, nije "zapalio vatru": utakmica je već bila izgubljena, Španci su bili prejaki, pa opet, Đorđević se nije mirio sa tretmanom Srbije kod sudija. "Poludeo" je na jednu odluku – planski, taktički savršeno – i bio izbačen sa meča, poslavši dvostruku poruku: i sudijama, ali pre svega svojim igračima, da moraju da se "pobiju" i daju sve od sebe.

Otpisani, bledunjavi i neuverljivi na početku, igrači Srbije odjednom su postali kompaktna grupa u kojoj se zna ko šta radi i ko šta može, u kojoj se oseća žar i želja. Tokom šampionata postali su *tim*, za šta je uvek zaslužan trener, a taj trener je od tog tima izvukao maksimum. Upravo to je godinama nedostajalo reprezentaciji. Prethodnih godina, bila "velika" imena u reprezentaciji ili ne, često se mogla osetiti nedorečenost ekipe, osećalo se da su mogli više, da nije napravljena kompaktna celina. Đorđević je počeo da izvlači najbolje iz tima, ko god je u njemu bio, i to uspešno radi već četvrtu godinu. Nakon tog srebra 2014. usledilo je četvrto mesto 2015, pa srebro na OI 2016, i još jedno srebro na EP 2017. I svaki put je Đorđević izvlačio maksimum iz svojih igrača.

Odjednom, kao da su se vratile *one* godine, kada je gledanje košarkaške reprezentacije bilo uživanje, i zbog uspeha, i zbog medalja, i zbog lepote igre, i zbog osećanja da ti momci zaista daju sve od sebe. *One* godine, u kojima je blistao – opet Đorđević.

ZLATNA GENERACIJA

Verovatno ni on sam nije mogao da sanja kada je dolazio u Partizan početkom osamdesetih godina, u prošlom veku i prošloj državi, da će mu karijera trajati više od 20 godina, i da će tek sa 38 da "batali" košarku, niti koliko će uspešna ta karijera da bude, koliko će medalja i takmičenja da osvoji, kakve će sve rekorde da obori i na koji način će da rešava utakmice. Sasvim je izvesno da dečaci, kada počnu da treniraju i maštaju o svojoj budućoj karijeri, ne bi mogli sebi da požele mnogo toga većeg i boljeg od onoga što je Đorđević postigao kao igrač.

"Sada još prolaze igrači koji su došli posle slavne generacije i koji nisu mnogo uradili. To je tako u sportu, velika generacija menja prosečnu i obrnuto. Strašno je teško igrati u ekipi na kojoj se protivnik isprazni, onako do daske. A takvih igrača i sada ima u reprezentaciji i to se oseća u njihovoj igri. Posle dužeg vremena došla je generacija, mislim na moju generaciju, koja ima onog neophodnog bezobrazluka i samouverenosti", rekao je Đorđević u intervjuu za "Dugu" u januaru 1987. godine. I to bi moglo da posluži kao primer da ni talenat, ni uporan rad ("Neverovatno je da ja u svojoj osamnaestoj godini bukvalno ne mogu da nađem dan odmora. U poslednje četiri godine uspeo sam samo dva dana prošlog leta da skoknem do mora") nisu dovoljni da bi sportista postao vrhunski. Za to je potrebna i zrela ličnost, i nadasve – glad za pobedom. Deluje da je odlika svih velikih sportista upravo to: mentalna čvrstina i naročito stanje svesti, ono što se zove pobednički mentalitet.

A Đorđević je bio suštinski zreo, još tada: "To je problem ovog društva. Svi misle da mogu da urade ovo što ja mogu da uradim, pa kad pogrešim – odmah sam konj i budalčina. Verovatno je tome krivo stanje u kome inženjer taksira, lekar slika, a slikar živi od pravljenja lutkica. Svi sve rade. Znaš koja im je logika: 'Kad bih ja toliko trenirao, sto puta bih bolje igrao.' Ali, to je još blaži deo navijanja. Onaj drugi deo, nacionalistička divljanja... Šta da kažem? Gadi mi se. Šta čujem na zagrevanju i u poluvremenu na nekim terenima! Pitam se onda gde ja to živim, da li sam normalan kad dozvoljavam nešto takvo, što ne prekinem sa sportom. Ne znam koji je to poriv, kakvo je to iskrivljeno shvatanje da kad igraju Cibona i Partizan publika smatra da igraju Hrvati protiv Srba?! Nije nego. A tamo igra Danko (Cvjetičanin), a ovde Ivo Nakić. Sve mi se čini da postajemo zatupela nacija koja sve što joj se događa preko dana želi da iskali na nama sportistima" (iz istog intervjua).

Dodajmo tome i kontekst – da je igrao u najjačoj ligi Evrope, iz koje je u periodu od 1985. do 1992. došlo šest prvaka Evrope u klupskoj košarci (Cibona dva puta, Jugoplastika triput zaredom, i najzad Đorđevićev Partizan 1992. godine), da potiče iz košarkaške porodice (otac Bratislav

»

PROMO SAMO U SEPTEMBRU

VAŽI UZ PROMO KOD "**KARDIO**"

DOBRA ODLUKA ZA ZDRAVO SRCE

DOMOVI ZDRAVLJA
MEDIGROUP

Zakažite kardiološki pregled u septembru

011 40 40 100

VRAČAR, Makenzijeva 57 | **ZVEZDARA,** Bulevar Kralja Aleksandra 294 | **BANOVO BRDO,** Visoka 16 | **NOVI BEOGRAD,** Pariske komune 26, Narodnih heroja 38, Jurija Gagarina 14

Đorđević bio je košarkaški trener), i da je odmalena bio "inficiran" košarkom. Po sopstvenom priznanju, pre nego što je ušao u prvi tim Partizana bio je navijač koji nije propuštao nijednu utakmicu svojih idola, sa kojima će ubrzo početi da igra.

Ta 1987. godina kao da je bila sudbonosna: Đorđević je postao juniorski prvak sveta u Bormiju (Italija), gde je SFRJ dva puta savladala SAD. Jednom na "ludilo" Kukoča i njegovih 11 trojki iz 12 pokušaja, drugi put u finalu, na dominaciju Divca i Rađe. Takođe, početkom 1987. potvrđena je kazna od 15 meseci zatvora prvom pleju Partizana Željku Obradoviću, zbog saobraćajne nesreće koju je izazvao. Na Đorđeviću je ostalo da vodi igru Partizana. Rezultat: titula u sezoni 1986/87, u najjačoj ligi Evrope, kao i bronzana medalja na seniorskom EP. Đorđević je bio taj koji je u utakmici za bronzu, u drugom poluvremenu, povukao tim SFRJ, koji je na pauzi gubio 12 razlike od Španaca.

Od tada, svako takmičenje reprezentacije na kojem je Đorđević igrao kao epilog je imalo medalju, najčešće zlatnu: EP 1995. – zlato, Olimpijske igre 1996. – srebro, EP 1997. – zlato, SP 1998. – zlato. Uprkos tome što je sa Partizanom otišao na završni turnir Kupa šampiona 1988, propustiće OI te godine u Seulu (srebro), kao i EP 1989. u Zagrebu, SP 1990. u Argentini i EP 1991. u Rimu (sva tri zlata – nezapamćenom dominacijom). Još nije jasno da li je razlog tome bila Đorđevićeva svađa sa Draženom Petrovićem, zvezdom i najboljim igračem reprezentacije.

"Zbog toga što me Duda Ivković nije pozvao na spisak od 16 igrača pred EP 1989, bio sam jako ljut i pogođen, a sad u stvari shvatam da ofanzivno orijentisani plejmejker, kao što sam ja, u paru sa najboljim igračem Jugoslavije u to vreme Draženom Petrovićem, nema nikakvog smisla, nego ima smisla drugi tip plejmejkera sa njim", rekao je Đorđević ovog leta, pred početak EP, i podsetio na svađu sa Draženom: "Na jednoj utakmici koju smo mi izgubili posle dva produžetka u Zagrebu, mislim da je to bilo neko polufinale, Dražen je ispao u nekom od tih produžetaka sa pet penala. Posle utakmice mi se uneo u lice i rekao: 'A ti, mali, zapamtićeš kad ćeš igrati u reprezentaciji, nikad više.' Okrenuo se i otišao. Onda sam ja išao za njim, psovao, vređao, držali su me svi, i stvarno te godine nisam bio."

FILMSKA PRIČA

Nakon što nije pozvan na EP 1989, a te sezone je Partizan osvojio Kup Koraća u dvomeču sa Kantuom (u drugoj utakmici dominirali su Divac koji je imao 21 godinu i Đorđević sa 22), odlazi na odsluženje vojnog roka, a odmah potom na kamp u Boston, gde će provesti nekoliko meseci. Nije uspeo da potpiše ugovor, a kada se vratio, primetio je razliku – bio je mnogo brži i skočniji od svojih saigrača. S tim u vezi, puno godina kasnije će reći: "Košarka se mnogo promenila, ona zahteva vrhunsku spremnost atlete. Samo vrhunske atlete mogu da igraju košarku koja pobeđuje. To je jedan aspekt igre koji možda onemogućava taj naš stari 'šmek', talenat, da dođe do izražaja. Sve što sada radiš na terenu, moraš da radiš u punoj snazi, i mnogo je lakše protivničkom treneru i protivničkoj ekipi koja je fizički dominantna u odnosu na tebe da limitira taj tvoj talenat. Talenat i ekstrakvalitet bez te fizičke spremnosti i dominantnosti ne igraju velike uloge u današnjoj košarci. To je ono što se promenilo."

Kao da su se vratile *one* godine, kada je gledanje košarkaške reprezentacije bilo uživanje, i zbog uspeha, i zbog medalja, i zbog lepote igre, i zbog osećanja da momci zaista daju sve od sebe. *One* godine, u kojima je blistao – opet Đorđević

Usledile su manje-više poznate stvari. Filmska priča Partizana 1992. godine, kada su imali najmlađi tim u Kupu šampiona, morali sve osim jedne utakmice da igraju van zemlje (u Španiji, u Fuenlabradi, gde ih je publika primila kao da su "rod rođeni"), a onda, vođeni Željkom Obradovićem sa klupe (prva sezona kao trener) i Aleksandrom Nikolićem iza klupe, na Fajnl foru su najpre pobedili Filips, pa u finalu ikoničnom trojkom Đorđevića i Huventud. ("Sanjao sam ga, sanjao sam ga 24 godine i konačno se san ostvario. Kad sam šutirao, video sam da ulazi, znao sam, lepo sam naskočio", izjavio je Đorđević odmah posle utakmice.)

Sankcije su, između ostalog, osakatile i domaću košarku, reprezentacija je bila prognana sa OI 1992. u Barseloni, a Đorđević je karijeru nastavio u Italiji, u Filipsu iz Milana. Valja reći da je posle raspada SFRJ italijanska liga, uz grčku, bila verovatno najjača liga u Evropi. U toj i takvoj ligi Đorđević je eksplodirao, sve četiri godine (dve u Milanu, dve u Bolonji) imao je prosek preko 20 poena po meču, a 1993/94. postao je prvi igrač u istoriji lige koji je istovremeno bio najbolji strelac (27,1 poen po meču) i najbolji asistent lige.

U međuvremenu, 1995. godine, skinute su sankcije i zemlja se (tada SRJ) vratila na EP 1995. u Atini. Nakon što je, po sopstvenom priznanju, u polufinalu bio najgori igrač na parketu (pobeđena Grčka), u još jednoj istorijskoj utakmici Đorđević je oborio rekord finala evropskih prvenstava po broju poena. Ubacio je Litvaniji 41 poen, uz devet trojki iz 12 pokušaja.

Sledeće, 1996. godine, posle srebra na OI u Atlanti, pokušao je ponovo da ode u NBA. Kratko se zadržao u Portlandu i vratio se u Evropu, u Barselonu. U Španiji će ostati do 2002. i osvojiti tri titule (jednu sa Realom). U pauzama između prvenstava osvojio je dve zlatne medalje sa reprezentacijom – kao MVP Prvenstva Evrope 1997. (i još jedne ikonične trojke u poslednjoj sekundi), i kao rekonvalescent koji ulazi sa klupe i pomaže Rebrači i Bodirogi u osvajanju titule prvaka sveta 1998.

Karijeru je završio 2005, ponovo u Milanu, na način na koji je on "presuđivao" drugima: u četvrtoj utakmici finala, Ruben Daglas iz Fortituda je pogodio trojku za pobedu sa pola terena u poslednjoj sekundi. Jedna blistava karijera bila je okončana, druga, trenerska raste od 2014.

Već 22 godine je u braku sa Aleksandrom, sa kojom ima dve ćerke. I, kako je rekao u intervjuu "Vremenu" u decembru 2014, nikome ne priznaje da je bolji dok to ne pokaže na terenu. ¶

RADMILO MARKOVIĆ

Sa trećim timom do

Izgubivši finalnu utakmicu sa realno trećim timom, reprezentacija Srbije napravila je najveći uspeh na Evropskom prvenstvu. Ovo je samo još jedan dokaz da je košarka timski sport i da "odbranom osvajaš medalje, dok napadom dobijaš jednu utakmicu". Ova rečenica je nebrojeno puta ponavljana tokom proteklog prvenstva. Pripisana je selektoru srpske reprezentacije Aleksandru Đorđeviću, iako na taj način razmišljaju svi treneri jugoslovenske i srpske košarkaške škole u poslednjih 30 godina. Razlika je samo u tome što u tih 30 godina nikada ovako oslabljeni nismo otišli na neko takmičenje

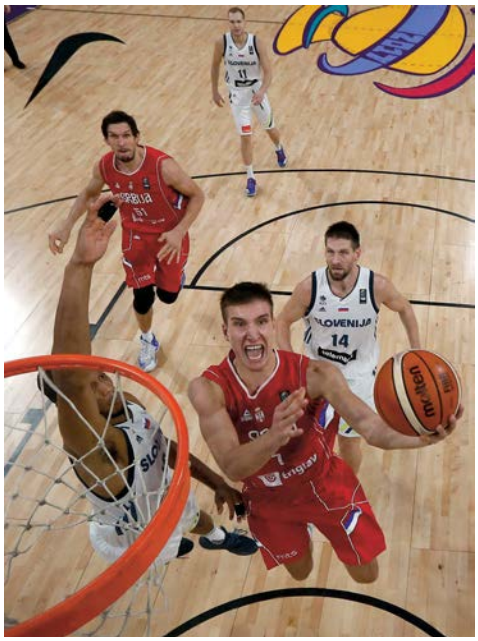

Fotografije: AP

srebrne medalje

Suočen sa nedostatkom najboljih igrača, selektor Đorđević je sastavio ekipu koja je objektivno vrlo prosečna u evropskim okvirima. Tako skrpljen tim ispraćen je na Evropsko prvenstvo sa željom da se ne obruka. Samo je Saša Đorđević neprekidno ponavljao da imamo šansu za medalju. Igrači su mu verovali. Da je u finalnoj utakmici imao bar jednog ili dvojicu igrača na koje nije mogao da računa usled silnih povreda i odustajanja, sada bismo pričali o osvojenom zlatu.

To se odnosi i na povrede koje su tokom prvenstva dobili jedini pravi plejmejker u timu Stefan Jović i verovatno najbolji defanzivni igrač u Evropi Branko Lazić, koji je i inače povređen došao na prvenstvo. Da li bi Goran Dragić dao 26 poena u prvom poluvremenu da ga je čuvao Lazić, i da li bi organizacija napada u trenucima kada vodimo sa poenom razlike pripala premorenom Bogdanu Bogdanoviću ili prosečnom plejmejkeru Vasi Miciću?

SVETSKA VELESILA U KOŠARCI

Sudijski kriterijum u finalu bio je u najmanju ruku sraman; teško je igrati kada sudije nisu dorasle svom poslu. Svađa između Fibe i Evrolige dovela je na prvenstvo trećerazredne sudije. Bilo je mučno gledati kako su neusaglašeni oko odluka koje veoma utiču na krajnji rezultat. Dok jedan svira faul u napadu, drugi pokazuje tehničku grešku odbrambenom igraču zbog simuliranja. Nekada je prekršaj nad igračem u kontranapadu faul, nekada tehnička greška. Ne pamti se kada je na nekom prvenstvu dosuđeno toliko tehničkih grešaka iz najrazličitijih povoda. Neke od njih su odlučile utakmice, a vrlo verovatno i ovo finale.

Potpisnik ovih redova je najzad dočekao da Bogdan Bogdanović postane veliki igrač. Uz odbranu koja je tokom celog prvenstva bila velika snaga srpskog tima, bezmalo nas je sam doveo do finala. Igra u napadu tokom Evropskog prvenstva vrlo često se zasnivala na prenošenju lopte i traženju Bogdanovića, koji će već nekako pogoditi koš. Uz nekoliko dobrih partija drugih igrača u napadu, pre svega Bobana Marjanovića, Milana Mačvana i Stefana Jovića, Bogdan Bogdanović je bio pokretačka snaga reprezentacije. Utrošak energije tokom prvenstva na kome je osim napada odigrao i veoma dobru odbranu, uz ulogu plejmejkera koju je nekada preuzimao na sebe, doveo je do toga da u poslednjim minutima finala nije mogao da preuzme liderske ulogu u rešavanju utakmice.

Osvajanje drugog mesta je veliki uspeh ovog iz nužde napravljenog tima. Bogdanović, Mačvan i Jović bi svakako bili u reprezentaciji, ali igrači koji nisu mogli da učestvuju na prvenstvu na svojim pozicijama u timu nisu stekli dostojne zamene, i upravo to je dokaz snage prave reprezentacije Srbije.

"Svetska velesila u košarci", omiljena rečenica košarkaških novinara u Srbiji nikad nije imala tako jako pokriće kao sada. Da nije bilo povreda i odustajanja Jokića, tim koji bi činili Miloš Teodosić, Nemanja Nedović, Stefan Jović, Bogdan Bogdanović, Branko Lazić, Nemanja Bjelica, Nikola Kalinić, Milan Mačvan, Marko Simonović, Nikola Jokić, Boban Marjanović i Miroslav Raduljica prošetao bi se do zlatne medalje. Ovako, na ovom prvenstvu reprezentacija Srbije igrala je sa povređenim plejmejkerom, jednim bekom, jednim krilnim centrom i jednim centrom. Osvojiti srebrnu medalju na Evropskom prvenstvu sa ovakvim sastavom veći je uspeh od osvajanja zlatne medalje u najjačem sastavu. Uz malo sreće i bolje suđenje, mogli smo i do zlata.

ISTORIJSKI USPEH SLOVENIJE

Polufinalna utakmica između Slovenije i Španije, koju je reprezentacija Španije, kao najveći favorit za zlatnu medalju, izgubila sa dvadeset poena razlike, najlepša je utakmica koju smo imali prilike da gledamo na ovom evropskom prvenstvu. Španija je trideset minuta čekala da Slovenija počne da promašuje, ali nije dočekala. Braću Gasol je zatvorio fenomenalni Gašpar Vidmar, igrač prosečnih košarkaških mogućnosti ali neverovatne energije, dok su najbolji bekovski par u Evropi, Goran Dragić i Luka Dončić, izluđivali španske bekove. Tamnoputi Slovenac Entoni Rendolf pomagao je u odbrani, gde su svi igrači viši od dva metra poma- »

Fotografije: AP

BUDUĆNOST EVROPSKE KOŠARKE: Lari Markanen, Luka Dončić i Kristaps Porzingis

Triling mladih asova

Na prvenstvu koje će ostati zapamćeno po odsustvu velikog broja najboljih igrača, otvorilo se mesto za nove nade evropske košarke.

Kristaps Porzingis, koji je i pre ovog prvenstva bio veliko ime u NBA ligi, dokazao je da je sa pravom budućnost evropske košarke. Sam je doveo Letoniju do četvrtfinala gde su izgubili od Slovenije. Visok 221 centimetar, sa izuzetnom pokretljivošću i sjajnim šutem, veliki je problem za sve čuvare. Da bi ga zadržao, protivnik mora da ima u timu isti profil igrača, a to je gotovo nemoguće. Slabije noge i mišićna masa mu onemogućavaju da igra na mestu klasičnog centra, ali to nadoknađuje realizatorskim sposobnostima. Sa 22 godine veoma je dominantan igrač i pred njim je sigurno velika karijera. Uskraćen je za reprezentativne uspehe jer je Letonija bez njega vrlo prosečan tim.

Lari Markanen ima još veći problem. Igra za reprezentaciju Finske i nikada neće moći da ima uspehe sa nacionalnim timom. Izabran je kao sedmi pik na prošlogodišnjem NBA draftu. Kao i Porzingis, ističe se veoma dobrim šutem i izuzetnom pokretljivošću za igrača visine 213 centimetara. Već sada ga porede sa Dirkom Novickim, a ima samo dvadeset godina. Ako se uklopi u tim Čikago Bulsa i ako mu se da dovoljna minutaža, gledaćemo ga kao jednog od nosilaca igre u NBA ligi u predstojećim godinama.

Najveća nada evropske košarke je svakako Luka Dončić. Njegovo srpsko poreklo se u poslednje vreme mnogo pominje. Ako je verovati njegovom ocu, niko iz Srbije nije uvideo njegov talenat i nikada mu se niko nije javio sa željom da Dončić igra za reprezentaciju Srbije u mlađim kategorijama.

Luka Dončić je najveći talenat koji se pojavio na prostorima bivše Jugoslavije u poslednjih 25 godina. Ako neko misli da je to preterana ocena, trebalo bi da pita Real Madrid. Ovaj klub ga je doveo sa 16 i već tada je povremeno ulazio u igru. Sa sedamnaest godina je već standardni prvotimac Reala, a sa osamnaest sa Goranom Dragićem predstavlja najbolji bekovski par u Evropi. Zrelost sa kojom igra i razmišlja tokom meča nije svojstvena njegovim godinama. U svakoj utakmici je blizu dvocifrenom broju poena, skokova i asistencija i nikad ne beži od preuzimanja odgovornosti.

Fizički je izuzetno jak za svoje godine, to se vidi po broju skokova. Ulazi u duel sa mnogo starijim i iskusnijim igračima i gotovo uvek izlazi kao pobednik. Ono što ga izdvaja od drugih je uživanje sa kojim igra košarku. Gestikulacija posle svakog dobrog poteza je ravna radovanju klinaca na lokalnom terenu posle pogođene trojke. Uz to, pokazuje poštovanje prema protivniku iako se sve vreme igra na terenu.

Sa osamnaest godina je prvak Evrope u košarci sa timom Slovenije. Sledećih petnaest godina će igrati u odličnoj reprezentaciji kao lider tima. Iskustvo koje će na taj način steći je nenadoknadivo i od velikih igrača stvara najbolje. Napredak u igri koji neminovno dolazi sa godinama dovešće ga gotovo sigurno do NBA lige. Košarkaški stručnjaci ga već sledeće godine vide kao prvog pika na NBA draftu.

gali Vidmaru da čuva braću Gasol, i rutinski pogodio tri trojke bez promašaja. Klemen Prepelič je poslednje dve utakmice na prvenstvu igrao kao da je u najmanju ruku bek šuter Reala, a ne tima koji je polufinalista francuskog šampionata, Levaloa iz Pariza. Svaki igrač slovenačkog tima odigrao je utakmicu života, tako da Španija nije imala ni najmanje šanse.

Igor Kokoškov, selektor reprezentacije Slovenije, koji je već 17 godina pomoćni trener u NBA ligi, sastavio je odličan tim. Tačno se zna svačija uloga, deset vodonoša je uklopio sa dva vanserijska igrača koji imaju potpunu slobodu. Kokoškov je svoju filozofiju košarke, koja se zasniva na brzini i igri na koš više od protivnika, preneo na tim – na svakoj utakmici je neko drugi iskočio izvan očekivanja.

Imala je Slovenija i bolje timove sa više odličnih košarkaša, ali nikada nije stigla dalje od četvrtfinala. Tek dolaskom Kokoškova na mesto selektora i spajanjem Gorana Dragića sa Lukom Dončićem u bekovski tandem, nastala je reprezentacija koja je spremna za medalju.

Goran Dragić je već godinama najbolji igrač Slovenije i jedan od najboljih bekova u Evropi. Njegovo prvo poluvreme finalne utakmice je najveći pojedinačni doprinos jednog igrača posle Saše Đorđevića i njegovog 41 poena protiv Litvanije, u finalu Evropskog prvenstva 1995. godine. Postigao je 26 koševa u prvom poluvremenu sa takvom lakoćom da je izgledalo kao da je na treningu, a ne da igra protiv najbolje odbrane na prvenstvu. Da nije izgubio snagu u drugom poluvremenu, kada je Slovenija ostala bez povređenog Luke Dončića, rezultatski bi reprezentacija Srbije završila kao i Španija. Takvu dominaciju nisu pokazivali ni najbolji igrači NBA lige kada se pojave na Olimpijskim igrama i svetskim prvenstvima.

Bez dvojice najboljih igrača u poslednjih deset minuta, tim Slovenije uspeo je da pobedi Srbiju pre svega koševima Prepeliča i Blažiča, kao i odličnom odbranom.

Karakter tima koji se prvi put nađe u finalu evropskog prvenstva i u takvim okolnostima pobedi u utakmici gde su svi već videli kako Srbija uzima zlato, isključivo je zasluga Igora Kokoškova. Dovoljan pokazatelj toga je da je Goran Dragić odlučio da produži reprezentativnu karijeru ako Kokoškov nastavi da bude selektor. Ipak,

Kokoškov je naveo da mu je ovo oproštajna utakmica i da se u potpunosti posvećuje karijeri u NBA ligi, gde će u dogledno vreme postati prvi Evropljanin na mestu glavnog trenera jednog NBA tima.

Dometi reprezentacije Slovenije u budućnosti će i dalje biti vezani za igru i napredak Luke Dončića. Bez Igora Kokoškova i Gorana Dragića, taj tim više neće biti isti. U svakom slučaju, Slovenija zaslužuje velike čestitke za istorijski uspeh; igrala je najlepšu i najbržu košarku i vratila lepotu igre koja je krasila nekadašnju jugoslovensku školu košarke.

ŠPANIJA, ODLAZAK VELIKANA

Fiba je uvela pravilo da se evropska i svetska prvenstva odigravaju na svake četiri godine, s tim što se sledeće svetsko prvenstvo odigrava pet godina posle prošlog. Razlog je razdvajanje svetskih prvenstava u košarci i fudbalu, koja su se do sada igrala iste godine. Tako je došlo do toga da sledeće godine neće biti nijednog takmičenja u muškoj košarci, osim kvalifikacija za svetsko prvenstvo koje će se održati 2019. godine u Kini. Termini odigravanja kvalifikacija poklapaju se sa terminima odigravanja Evrolige i NBA lige, tako da sigurno nećemo moći da gledamo najbolje igrače svih reprezentacija.

Znajući da im je ovo evropsko prvenstvo poslednja prilika da osvoje još jednu zlatnu medalju, Pau Gasol i Huan Karlos Navaro su se odazvali pozivu selektora Serđa Skariola. Ova dva igrača koja su napunila po 37 godina poslednji su iz tima koji je još 2008. bio najbolji na juniorskom prvenstvu Evrope. Time je najavio sjajnu reprezentaciju koja je u poslednjih 15 godina osvojila jedno svetsko i tri evropska prvenstva, i bila jedini pravi protivnik američkom nacionalnom timu.

Bili su pre početka Evropskog prvenstva najveći favoriti, igrama na samom takmičenju samo su opravdali tu ulogu. Lakoća sa kojom su pobeđivali sve do polufinala sa Slovenijom samo je potvrdila ulogu prvog kandidata za zlato.

Košarkaška arogancija ih je odvojila od zlatne medalje. Izgubili su od Slovenije čekajući da joj stane šut i da, kao mnogo puta do tada, u pet do deset minuta naprave razliku koja im omogućava da mirno privedu utakmicu kraju. Međutim, Slovenija je odigrala celu utakmicu bez greške.

Radovali su se Španci osvajanju bronzane medalje više nego što bi neko očekivao od ovako jake ekipe. Pau Gasol jeste izabran u idealni tim prvenstva kao jedini centar uz četiri beka (Bogdan Bogdanović, Aleksej Šved, Goran Dragić i Saša Dončić), ali utisak je da se to desilo samo zbog starih zasluga. Na ovom prvenstvu je daleko bolji od njega bio njegov brat Mark Gasol.

Španija ima tim koji je, uz Srbiju, najjači u Evropi i posle povlačenja Pau Gasola i Navara. I oni su, kao i Srbija, imali problem sa odazivanjem igrača i povredama. Sa Serhiom Ljuljom, Nikolom Mirotićem i Seržom Ibakom to bi svakako bila reprezentacija koja bi mnogo lakše igrala sa Slovenijom.

Vidimo se 2019. godine na svetskom prvenstvu u Kini, u borbi za srebrnu ili bronzanu medalju. Zlato je obezbeđeno za NBA igrače koji se odazovu da igraju za reprezentaciju SAD, razlika u klasi je još uvek prevelika. ¶

ALEKSANDAR ALEKSIĆ

Prvi kongres posvećen japanskom poslovnom modelu

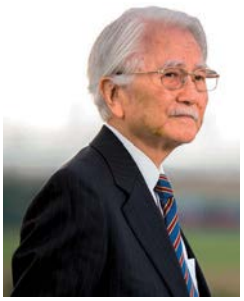
Kaizen filozofija kao uzor srpskoj privredi

Da li je u Srbiji moguća izgradnja japanske poslovne kulture? Može li Srbija da krene putem treće po veličini svetske ekonomije?

To su pitanja koja pokreće i na koja traži odgovor prvi Kaizen kongres koji će biti održan u Beogradu 28. i 29. septembra ove godine.

Kaizen je japanska poslovna praksa, možemo reći i filozofija, započeta pre pola veka u kompaniji Tojota, jednom od najvećih proizvođača automobila. Zaživela je zatim u Japanu, da bi Masaaki Imai od nje napravio svetski pokret. Ovaj poslovni guru osnovao je Kaizen institut 1985. godine i do danas ga razvio kao konsultantsku kuću koja angažuje više od 600 stručnjaka u preko 50 zemalja.

"Japanska poslovna Kaizen filozofija podrazumeva kontinuirana poboljšanja – svih, uvek i na svakom mestu. Kaizen angažuje sve članove jednog sistema, on pokreće veliki broj malih poboljšanja koja u zbiru daju veliki rezultat", kaže Bojan Šćepanović, osnivač Kaizen instituta u Srbiji i organizator kongresa.

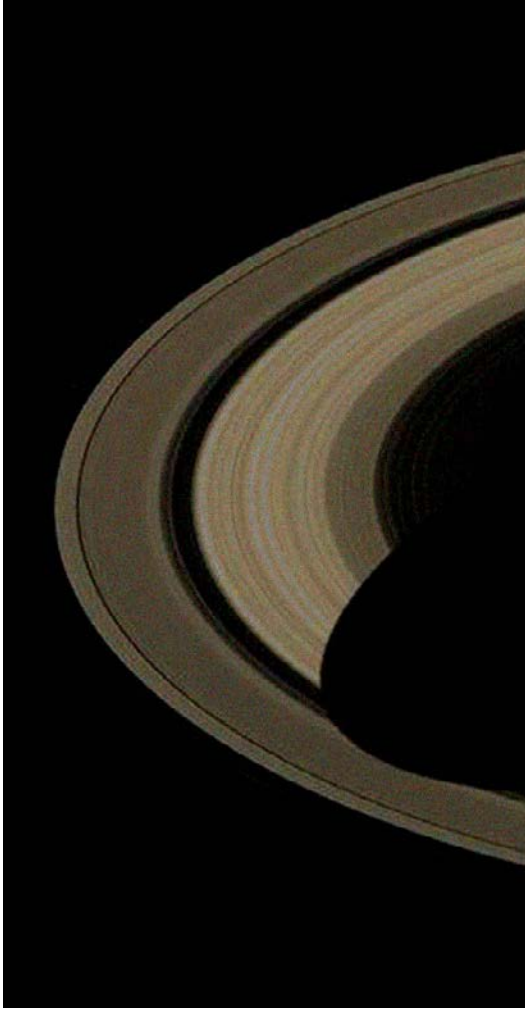
Japan je u 2016. godini ostvario bruto društveni proizvod od 4,9 triliona (hiljada milijardi) američkih dolara. Izvoz ove zemlje iznosio je više od 640 milijardi dolara, a samo izvoz automobila od 100 milijardi bezmalo je tri puta veći od bruto društvenog proizvoda Srbije.

"Svi razumeju da japanska privreda svakome mora da bude uzor, ali manje se razume da nije reč uvek o makroekonomiji, već o koracima koji se prave tu oko nas, na dnevnom nivou. Primer kaizen doprinosa predstavljaju konobarice koje su radile u kafeteriji fabrike Macušita i radeći svoj posao primetile su nelogičnosti u potrošnji čaja. Utvrdile su da isti ljudi obično sede za istim stolovima. Nekoliko dana su prikupljale i analizirale podatke i to im je omogućilo da utvrde očekivani nivo potrošnje za svaki sto. Na osnovu tih procena, počele su da služe različite količine čaja na svakom stolu. Krajnji rezultat njihovog napora bio je smanjenje potrošnje čaja za 50 odsto. Ušteda verovatno nije bila ogromna, ali konobarice su te godine dobile Predsedničku zlatnu medalju za kaizen doprinos."

Koliko je srpsko tržište spremno, otvoreno i pogodno za kaizen pristup, čuće se na prvom Kaizen kongresu u Beogradu. U hotelu Zira nastupiće isključivo govornici koji imaju praktično iskustvo: menadžeri iz kompanija Tetra Pak, Magna Seating, Henkel Srbija, Michelin, NIS A.D., Dr Oetker, Imlek, Cooper Tires Srbija, Continental, Norma Group, Carlsberg Srbija, Delhaize Srbija, "Knjaz Miloš", British American Tobacco, Nectar, Milšped, Heineken...

U zagrljaju Saturna

Sagorevanjem u atmosferi planete koja je pune dve decenije bila više nego gostoljubiv domaćin završena je još jedna velika avantura čovečanstva za koju je teško pronaći adekvatno poređenje (ako izuzmemo fascinantan rast srpskog BDP-a). Poslednji besprekorni manevar "Kasinija" bio je pun pomešanih emocija iskazanih uzdržanim aplauzom, ponekim zagrljajem ili suzom

PRSTENASTI SVET: Najlepša "Kasinijeva" fotografija
Fotografije: NASA

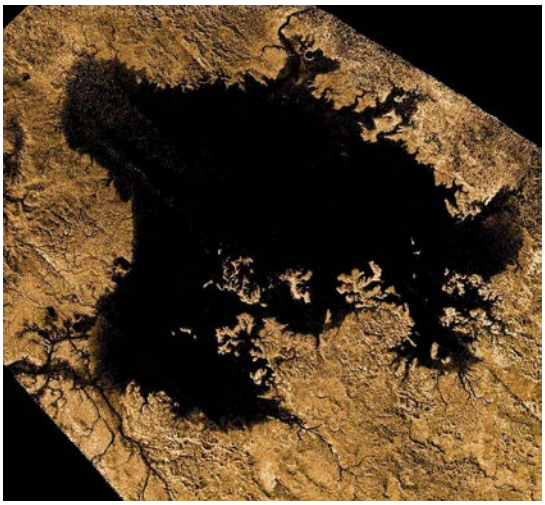
Kosmička sonda "Kasini" predstavlja zajednički projekat američke (NASA), evropske (ESA) i italijanske (ASI) agencije za istraživanje kosmosa. U konstrukciju sonde veličine gradskog autobusa uloženo je više od dve i po milijarde dolara. Velika avantura započela je davne 1997. godine lansiranjem sa kosmodroma na Floridi, uz burno negodovanje brojnih "zelenih" partija i organizacija usled realne opasnosti da katastrofa tokom lansiranja dovede do rasipanja toksičnog plutonijuma iz letelice u atmosferu.

Kako bi se smanjila masa raketnog goriva a povećala količina korisnog tereta (pre svega naučnih instrumenata), "Kasini" je morao da putuje veoma lagano, koristeći gravitaciono polje Venere (dva puta), Zemlje i Jupitera kao "praćku" za sticanje dodatne brzine. Ovaj kosmički karambol izveden je besprekorno i letelica se u julu 2004. godine konačno našla u orbiti Saturna. Nakon 13 godina i 8 milijardi pređenih kilometara misija izučavanja ove planete, njenih magičnih prstenova i satelita okončana je spektakularnim poniranjem sonde u atmosferu Saturna.

Zahvaljujući podacima koje je "Kasini" prikupio do sada je napisano preko 4000 naučnih radova, svaki sa manjim ili većim naučnim doprinosom. Oni najvažniji radovi tek se očekuju jer je do sada proučen samo mali deo od ukupno 635 gigabajta podataka, koliko je "Kasini" prikupio i otpremio na Zemlju. Letelica je otkrila šest novih satelita, izvršila preko dva miliona komandi poslatih sa Zemlje, napravila skoro 300 orbita oko planete, snimila pola miliona fotografija i 160 puta proletela pored Titana, Enceladusa i drugih Saturnovih satelita. Pokušaj da se sve to sumira u jednom kratkom novinskom tekstu verovatno je unapred osuđen na neuspeh, pa opet – da pokušamo.

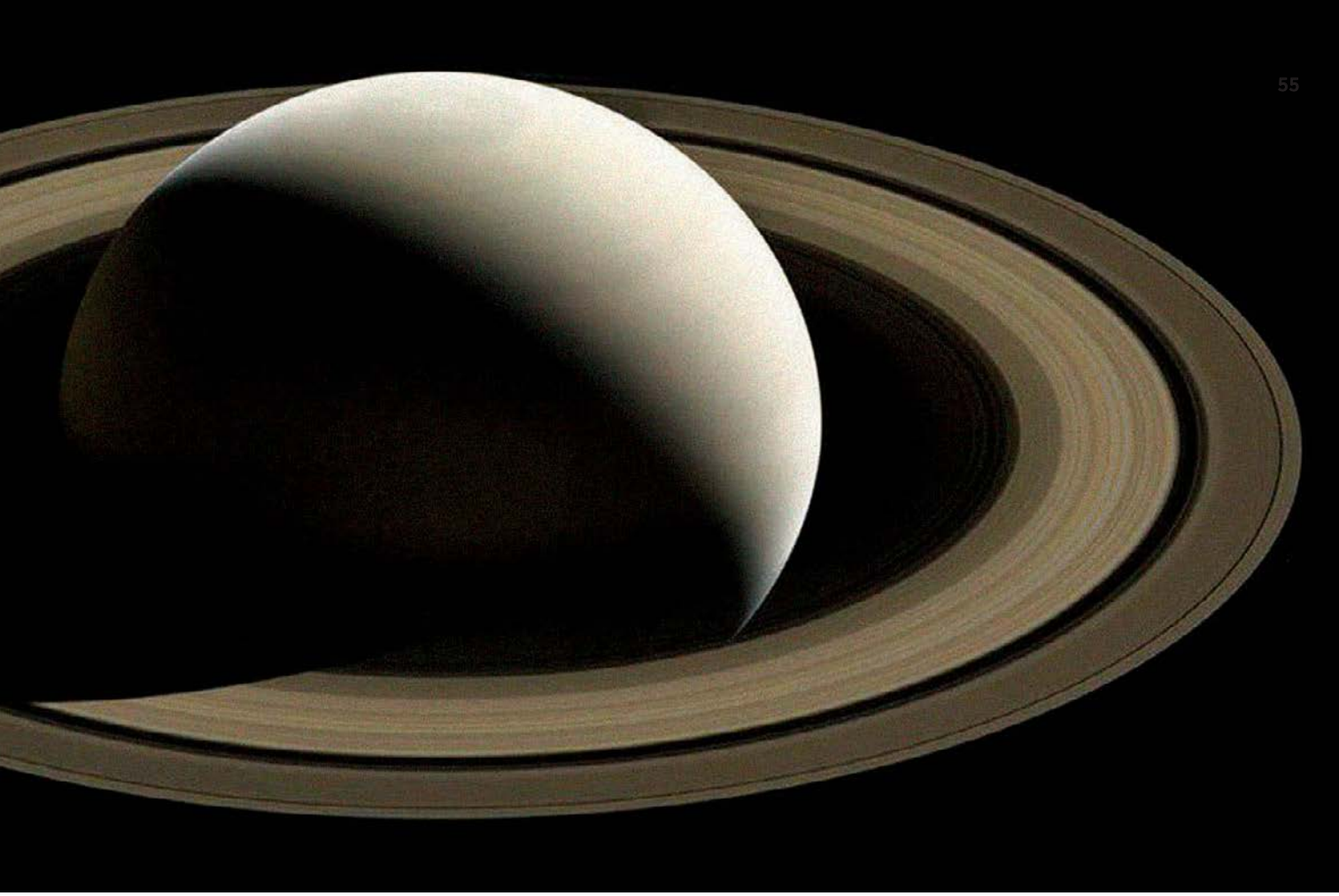
IMA LI ŽIVOTA NA TITANU

Saturn je fascinantna planeta čijom atmosferom dominiraju vetrovi neuporedivo jači od onih na Zemlji. Tokom 2010. i 2011. godine "Kasini" je izučavao jednu od najvećih oluja u Sunčevom sistemu koja je u jednom trenutku obuhvatila čitav obim planete. U oblasti Severnog pola "Kasini" je otkrio atmosfersko strujanje bizarnog šestougaonog oblika sa ogromnim uraganom u centru, nešto što do sada nije opaženo ni na jednoj drugoj planeti. "Kasini" je, takođe, prvi istražio prostor između Saturna i njegovih prstenova i pokazao da je on uglavnom prazan, nasuprot onome što se do sada pretpostavljalo. Takođe, veličanstveni Saturnovi prstenovi sada se smatraju mnogo mlađim nego pre. Ako se njihova pretpostavljena starost od oko 100 miliona godina uporedi sa milijardama godina postojanja Sunčevog sistema, ispada da živimo u vrlo privilegovanom dobu. I Saturnovi prstenovi viđeni okom "Kasinija" neuporedivo su dinamičniji nego što se do sada mislilo. Sonda je u njima detektovala dinamične "propelerske" strukture, nove Saturnove mesece u stanju nastajanja i neočekivane neravnine nalik na grebene kanala gramofonske ploče.

SVET ISPOD OBLAKA: Metanska jezera na Titanu viđena "Kasinijevim" radarom

Tu je, zatim, Titan, najveći Saturnov satelit koji, za razliku od svih ostalih satelita u Sunčevom sistemu, ima gustu

azotnu atmosferu karakterističnе narandžaste boje koja je skoro potpuno neprozirna za oko kamere. Zahvaljujući moćnom "Kasinijevom" radaru i sondi "Hajgens" koja se odvojila od matične letelice i meko spustila na površinu Titana, danas znamo da je Titan, i pored svoje ekstremno niske temperature (–180°C), svet promenljive klime sa vetrovima, oblacima, kišama, rekama i jezerima, uz jednu drastičnu razliku u odnosu na Zemlju: umesto vode, Titan ima tečne ugljovodonike, njegova jezera puna su metana i drugih tečnih gasova. Misija, naravno, nije mogla da odgonetne da li na Titanu ima živih organizama. Na tako niskim temperaturama šanse su male, ali i dalje postoje. Možda je u nedostatku tečne vode tamo nastao jednostavan mikrobiološki svet čiji se metabolizam zasniva na ugljovodonicima, a ne na vodi? Majušni "Hajgens" trenutno predstavlja najudaljeniji objekat načinjen ljudskom rukom koji se nalazi na površini nekog drugog nebeskog tela.

MISTERIJA ENCELADUSA

Ipak, naviše pažnje privukao je Enceladus, znatno manji Saturnov satelit koji smo jedva poznavali do sada, ponajviše zahvaljujući fotografijama koje je napra- »

Saturn kao stari znanac

Saturn je šesta po redu i druga po veličini planeta u Sunčevom sistemu. S obzirom na to da je lako vidljiv golim okom, posmatran je i izučavan još od antičkih vremena (u rimskoj mitologiji Saturn je bog zemljoradnje). Teleskopom ga je prvi posmatrao Galileo Galilej 1610. godine, ali nije ispravno protumačio ono što je video. U to vreme Galilej je Saturnov prsten mogao da vidi jedino "iz profila", kao tanku crtu preko planetarnog diska, a ne kao elipsu ili krug. Zato je pogrešno pretpostavio da Saturn ima dva satelita, po jedan sa svake strane, a misterija je ostala nerazrešena sve dok Kristijan Hajgens nije tačno opisao Saturnovu geometriju. Danas znamo da je Saturnov spektakularni prsten sastavljen od nekoliko koncentričnih delova i da ima prečnik od preko četvrt miliona kilometara. Prsten uglavnom čine gromade leda i stene veličine od nekoliko centimetara do više stotina metara. Debljina prstena je ekstremno mala, manja od jednog kilometra: kada bi se materijal čitavog Saturnovog prstena sabio u sferu, ona ne bi imala ni 100 kilometara u prečniku.

PRVI BLISKI SUSRET: Fotografija Saturna iz sonde Pionir 11, 1979. godine

Poput Jupitera, i Saturn je gasoviti džin. Ima deset puta veći prečnik od Zemlje i sastavljen je od mešavine vodonika, helijuma i tragova drugih materija. Saturn je telo sa najmanjom gustinom u Sunčevom sistemu: ako biste uspeli da ga strpate u kadu, on bi u njoj plutao kao gumena patkica. Zbog velike brzine rotacije i slabe konzistencije, Saturn je vidljivo spljošten na polovima i po obliku više podseća na tikvu nego na loptu.

Pored Saturna do sada su proletele tri kosmičke sonde: "Pionir 11" (1979), "Vojadžer 1" (1980) i "Vojadžer 2" (1981), pri čemu se nijedna nije zadržala u blizini planete duže od dan-dva. Iako su ove tri kratke posete višestruko uvećale naše znanje o Saturnu, istinski prodor u razumevanju ove planete napravio je tek "Kasini" nekoliko decenija kasnije. »

Kraj koji se nije mogao izbeći

Zašto je "Kasini" morao da bude uništen, i pored toga što je najveći broj uređaja i instrumenata na njemu i posle dvadeset godina bio u odličnom stanju? Da bi misija mogla da se nastavi, neophodno je da kontrola leta i dalje bude u stanju da upravlja kretanjem letelice. Drugim rečima, neophodno je da letelica ima kontrolisanu putanju i orijentaciju u prostoru.

Održavanje ispravne orijentacije podrazumeva sposobnost letelice da okrene svoju antenu prema Zemlji ili da usmeri svoje kamere ka izabranom objektu. Ovo može da se postigne korišćenjem običnog elektromotora. Ako se rotor takvog motora okreće u jednu stranu, čitava letelica lagano se okreće u suprotnom smeru, u skladu sa Njutnovim zakonom akcije i reakcije. Dodajte na to još dva takva motora za kontrolu obrtanja letelice u odnosu na dve preostale prostorne ose i stavite još jedan u rezervu, za slučaj da neki od prva tri otkaže, i problem je rešen.

Za funkcionisanje ovih motora potrebna je struja, ali nje na kosmičkim letelica obično nema dovoljno. Sve do Jupiterove orbite letelice obično koriste solarne panele za konverziju Sunčeve svetlosti u elektricitet. Iza Jupiterove orbite tama postaje sve gušća i fotoćelije više nisu u stanju da generišu potrebne količine energije. Zato letelice za duboki kosmos koriste tzv. radioizotopske termoelektrične generatore (RTG), koji proizvode struju korišćenjem toplote koja se oslobađa radioaktivnim raspadom. Kao pogonsko gorivo obično se koristi plutonijum-238 koji se proizvodi isključivo u atomskim reaktorima. Ovaj izotop plutonijuma predstavlja strateški materijal kojim raspolažu isključivo velike sile, a ukupne planetarne rezerve mere se kilogramima.

Plutonijum je visoko efikasan izvor energije – pod dejstvom toplote koju sam proizvodi radioaktivnim raspadom, komad plutonijuma-238 može da bude u stanju crvenog usijanja na sobnoj temperaturi. Da bi njegova toplotna moć opala na polovinu potrebno je da prođe više od osamdeset godina. Uz to, radioizotopski generatori imaju veoma prostu konstrukciju bez pokretnih delova, što letelici obezbeđuje mnogo decenija pouzdanog snabdevanja električnom energijom. Zato smo, na primer, i dalje u stanju da komuniciramo sa "Vojadžerom", koji se posle 40 godina leta nalazi izvan granica Sunčevog sistema.

Međutim, orijentacija predstavlja samo polovinu kontrole položaja letelice. Održavanje ispravne trajektorije neuporedivo je komplikovanije i za to su potrebni raketni motori. Motori na "Kasiniju" imaju klasičan hemijski pogon i potreban potisak ostvaruju sagorevanjem i izbacivanjem produkata sagorevanja kroz mlaznik motora. Letelica usled toga dobija ubrzanje u suprotnu stranu i to ubrzanje postoji samo dok je motor uključen. S obzirom da se gorivo nepovratno troši i da su njegove rezerve na letelici ograničene, svaka kosmička letelica može da izvede samo određen broj promena putanje. Onog trenutka kada letelica potroši svoje rezerve goriva, prestaje i mogućnost kontrole njene trajektorije.

Upravo to se desilo i sa "Kasinijem". U trenutku lansiranja sonda je imala oko tri tone goriva (poređenja radi, celokupan korisni teret imao je svega dve i po tone). Nakon dve decenije suptilnih korekcija putanje, "Kasinijev" rezervoar spao je na poslednjih 30 kilograma. Kontrola leta odlučila je da poslednje kapi goriva upotrebi za promenu kursa letelice i uputi je u Saturnovu atmosferu, gde je letelica i uništena 15. septembra.

»

vio "Vojadžer 2" pre mnogo decenija. Enceladus izgleda kao uglancana kugla napravljena od leda, toliko sjajna da po procentu reflektovane Sunčeve svetlosti prevazilazi sva ostala tela u Sunčevom sistemu. Njegova glatka površina, takoreći bez tragova udaraca meteorita, sugeriše da je satelit geološki aktivan i da se nekim nepoznatim mehanizmom njegova površina neprekidno obnavlja. Tek su fotografije sa "Kasinija" rasvetlile ovu misteriju.

"Kasini" je u više navrata fotografisao snažne vodene gejzire koji izviru iz tzv. tigrovih pruga, dubokih procepa u ledenoj kori u oblasti južnog pola Enceladusa. Ledeni kristali izbačeni kilometrima uvis lagano padaju nazad na površinu satelita, podmlađujući i glačajući njegovu površinu. "Kasini" je ne samo snimio ovu vodenu zavesu već je i proleteo kroz nju detektujući kristale leda, organske molekule i čestice prašine. Prihvaćeno je stanovište da se nekoliko kilometara ispod čvrste i beživotne ledene kore Enceladusa nalazi pravi okean tečne vode, čija dubina varira između pet i deset kilometara.

Koji izvor energije tu količinu vode drži u tečnom stanju, i dalje nije do kraja objašnjeno. Jednim delom ova toplota generiše se radioaktivnim raspadom materije, ali je taj doprinos relativno mali. Drugi deo verovatno potiče od plimske interakcije Enceladusa i Saturna koja energiju rotacije satelita lagano pretvara u toplotu. Koji god toplotni izvor da je u pitanju, on u dubinama okeana verovatno stvara hidrotermalne stubove, nalik onima koje nalazimo na dnu okeana na Zemlji. Takva mesta na našoj planeti bujaju od života i taj životni lanac potpuno je nezavisan od Sun-

VELIKO FINALE: Umetnička vizija "Kasinijevog" ulaska u Saturnovu atmosferu

Da li je bilo moguće sačuvati "Kasini" još neko vreme? Svakako da jeste. Preostalo gorivo moglo je letelicu da postavi u relativno stabilnu putanju oko Saturna koja bi omogućila bar još jednu deceniju posmatranja, ako ne i više. Ali na duge staze, putanja svakog nebeskog tela, pa i "Kasinija", postaje nepredvidiva. Gravitacioni uticaji okolnih nebeskih tela, prolazećih kometa ili asteroida mogu da izvedu "Kasini" iz stabilne putanje i dovedu do njene kolizije sa Titanom i Enceladusom, na kojima možda postoji život. Takav sudar mogao bi da ima katastrofalne posledice, s obzirom da "Kasini" nije bio sistematski sterilisan pre polaska na put.

Možda je ova briga preterana, ali neki zemaljski organizmi s lakoćom opstaju u uslovima ekstremne hladnoće ili radijacije kakve nalazimo samo u kosmosu. Šampioni izdržljivosti svakako su vodeni medvedi, mikroskopski organizmi koji su u stanju da opstanu više od deset dana u kosmičkom vakuumu. Eksperimenti na Međunarodnoj kosmičkoj stanici pokazali su da bakterije skrivene u steni zakačenoj na spoljašnji zid stanice mogu da budu oživljene i posle dve godine kosmičke hibernacije. Susret živih bića sa Zemlje i onih na Enceladusu može da bude fatalan po ove druge. Uostalom, pitajte Indijance kakvu su sudbinu doživeli nakon Kolumbovog iskrcavanja.

čeve svetlosti i ostatka Zemljine biosfere. Ako je tako nešto moguće u mraku naših okeana, zašto bi bilo nemoguće u jednako mračnim okeanima Enceladusa? Do juče nismo imali nijedan argument u prilog postojanja života na Enceladusu, a danas nemamo nijedan argument protiv.

KRAJ VELIKE AVANTURE

"Kasini" je, kako kaže direktor projekta Erl Mejz, postao žrtva sopstvenih otkrića. Zahvaljujući njemu danas znamo da je Enceladus potencijalni ekosistem i niko »

Kasini i Hajgens

Misija koja je upravo okončana svojim punim nazivom ("Kasini–Hajgens") odaje počast dvojici velikana astronomije i nauke u celini: Žanu Dominiku Kasiniju i Kristijanu Hajgensu.

Kasini je rođen u Italiji 1625. godine. Za astronomiju se zainteresovao tek kada je prerastao svoju ranu fascinaciju astrologijom. Prva znanja stekao je od jezuitskih sveštenika i jednog bogatog astronoma amatera, koji mu je pružio priliku da koristi kvalitetne teleskope. Bio je talentovani posmatrač Sunca i planeta tako da je ubrzo dobio profesorsko mesto na Univerzitetu u Bolonji. Odatle je, na poziv Luja XIV, 1669. godine prešao u tek formiranu Francusku akademiju nauka. Dve godine kasnije primio je francusko državljanstvo i postao direktor Pariske opservatorije.

Kasini je otkrio četiri Saturnova satelita: Japetus (1671), Reu (1672), Tetis i Dion (1684). Ipak, najpoznatiji je po tome što je 1675. godine otkrio tanak procep u Saturnovim prstenovima koji i danas nosi njegovo ime. Kasinijevom zaslugom, francuski astronomi i Pariska opservatorija obezbedili su prestiž koji je trajao još dugo nakon njegove smrti 1712. godine.

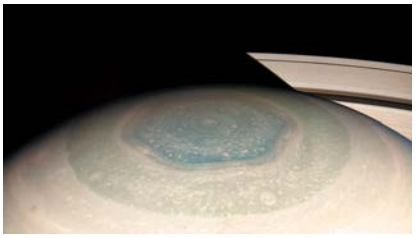

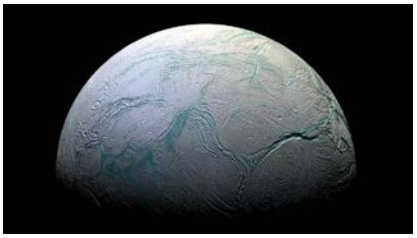
OSVIT ASTRONOMIJE: Žan Dominik Kasini i Kristijan Hajgens
Portreti preuzeti sa: wikipedia.org

Kristijan Hajgens rođen je 1629. godine u bogatoj holandskoj porodici tradicionalno vezanoj za politiku i diplomatiju. Hajgensov talenat za crtanje i geometriju prvi je zapazio Rene Dekart, koji je odlučujuće doprineo da Hajgens studira matematiku. Posle studija, Hajgens je otvorio malu radionicu za izradu astronomskih teleskopa. Nakon što je formulisao sopstvenu teoriju ovih sprava i otkrio zakon prelamanja svetlosti, Hajgens je osmislio i sopstvene tehnike izrade i poliranja teleskopskih sočiva. Jedan svoj teleskop, mnogo jači od onog koji je svojevremeno koristio Galilej, Hajgens je 1655. godine uperio u Saturn i na sopstveno iznenađenje otkrio da Saturn ima jednog velikog pratioca – Titana. Četiri godine kasnije, Hajgens će utvrditi i pravi oblik Saturnovih prstenova. Osim za astronomiju, Hajgens je bio zainteresovan i za merenje vremena. Prvi je utvrdio da se mehaničko klatno može iskoristiti kao sredstvo za pouzdano definisanje ritma časovnika.

Hajgensove pozne godine obeležiće sukob sa Isakom Njutnom, najvećim genijem tog doba. Hajgens je bio neizmerno tašt, pa je kao samozvani "genije bez konkurencije" odbio Njutnov predlog da zajednički formulišu bolji matematički model časovnika sa klatnom. Žestoko se protivio Njutnovoj čestičnoj teoriji svetlosti iako nije mogao da mu parira matematičkim znanjem. U to vreme Njutn je već razvio diferencijalni račun koji Hajgens nije želeo da koristi iz čistog kaprica, ali je zato, svestan svog hendikepa, podstakao Gotfrida Lajbnica da napravi nešto slično. Sporenja o tome ko je izmislio diferencijalni račun, Njutn ili Lajbnic, traju do današnjih dana.

Hajgens je umro 1695. godine. Iako se njegovi tadašnji naučni rezultati mogu uporediti jedino s Njutnovima, Hajgens je priznanje naučne zajednice stekao tek naknadno, mnogo posle svoje smrti. Taština, ignorancija, hermetičnost i navika da radi u potpunoj osami onemogućile su ga da zasluženu slavu stekne još za života. »

NAJZNAČAJNIJA OTKRIĆA MISIJE: Heksagon – bizarna oluja na Saturnovom polu; Okean i mogući život ispod leda satelita Enceladus

nema pravo da ga ugrožava, čak i ako je verovatnoća za to veoma mala. Nisu u pitanju samo mikroorganizmi koje "Kasini" možda još uvek ima na sebi, već i velika količina visokotoksičnog i još uvek radioaktivnog plutonijuma. Osim toga, obazrivost diktira i međunarodni ugovor koji su prihvatile sve kosmičke sile, a koji zahteva da se spreči kontaminacija potencijalno nastanjivih svetova. Upravo zbog toga NASA ima Kancelariju za planetarnu zaštitu, čiji je zadatak da "sačuva našu sposobnost da izučavamo druge svetove u njihovom prirodnom stanju, da izbegnemo njihovu kontaminaciju koja bi nas onemogućila da otkrijemo život izvan Zemlje i, u slučaju da on postoji, sačuvamo našu biosferu od štetnih uticaja".

Baš kao i sonda "Galileo", koja je godinama izučavala Jupiter i njegove satelite, uključujući i satelit Evropa koji takođe poseduje okean vode ispod ledene kore, i "Kasini" je morao da bude uništen na kontrolisan način, sagorevanjem u atmosferi planete koja je pune dve decenije bila više nego gostoljubiv domaćin. Time je završena još jedna velika avantura čovečanstva za koju je teško pronaći adekvatno poređenje (ako izuzmemo fascinantan rast srpskog BDP-a). Mnogi od inženjera i naučnika uključenih u projekat su uz "Kasini" dočekali (a neki i ispratili) svoje najbolje profesionalne godine. Poslednji besprekoran manevar "Kasinija" bio je pun pomešanih emocija iskazanih uzdržanim aplauzom, ponekim zagrljajem ili suzom.

Malo je bilo onih koji su poslednje minute druženja sa "Kasinijem" dočekali u vedrom duhu. Jedan od njih bio je Džon Kasani, šef tima koji je sondu opremio radarom koji je na Titanu otkrio metanska mora i štošta još. Na pitanje kako se oseća sad, na kraju svih krajeva, rekao je uz osmeh: "Odlično! Letelica je otišla onako kako bih ja voleo da odem sa ovog sveta kad dođe trenutak za to: brzo, baveći se naukom sve do poslednjeg sekunda. Za mene je 'Kasini' samo gomila lima i silicijuma. Sve su to samo delovi koji ne vrede ništa bez ljudi koji će im udahnuti neku kreativnu svrhu."

Uspeh "Kasinija" raspalio je maštu istraživača. Mnogi predlažu da se istraživanje Saturna nastavi što pre, a neki od predloga su krajnje avangardni, poput podmornice za istraživanje mora na Titanu i biolaboratorije za detektovanje života na Enceladusu. Ipak, male su šanse da ćemo se Saturnu uskoro vratiti, pre svega zbog ogromnih troškova.

Naredna velika avantura počinje za godinu dana, lansiranjem opservatorije "Džejms Veb". Ovaj kolosalni kosmički teleskop, nekoliko puta veći od "Habla", čija su nas otkrića bezbroj puta do sada ostavljala bez daha, zapravo je "vremenska mašina" koja će nam omogućiti da vidimo kako je kosmos izgledao u ranom detinjstvu, pre više od 13 milijardi godina. Niko ne zna šta ćemo ugledati kada njegovo ogledalo okrenemo ka najmračnijem kutku zvezdanog neba. Neka "Džejms Veb" bude uspešan i efikasan kao što su to bili "Kasini" ili "Habl", biće sasvim dovoljno. ¶

DR SAŠA MARKOVIĆ

Influenseri mržnje

Nema sumnje, zabranjeno je nekoga otvoreno vređati na rasnoj, verskoj ili nekoj drugoj osnovi, pozivati da ga povredimo, ubijemo, objavljivati podatke o njegovoj porodici, posebno o maloletnoj deci. Svi zakoni i moralni kodeksi to brane. Samo što nikako ne mogu da smisle kako da pod kontrolu stave internet, gde sve ove uvrede i pretnje naprosto bujaju.

U zemljama koje vode autoritarni režimi problem je rešen ili tako što je zabranjen pristup sajtovima gde svako može da objavi šta mu se sviđa, ili takav delija zna da mu se ne piše dobro ako neko utvrdi njegov identitet. Što i nije baš nemoguća misija, jer se pokazalo da i Severna Koreja ima supersposobne hakere.

Ali, sada se na sličan korak odlučila i Nemačka, a to bi moglo da napravi nezgodan presedan za ostatak "slobodnog sveta". Nemci zahtevaju od svih sajtova koji imaju više od dva miliona korisnika iz Nemačke da u roku od 24 sata uklone sadržaje koji brutalno krše zakon, dok im je za one koji su na ivici ostavljen rok od sedam dana. Procena je da za to vreme može da se utvrdi da li je autor neželjenog sadržaja "nagazio na liniju", košarkaškim rečnikom rečeno.

Rasplamsala se rasprava. Neki su oduševljeni jer misle da će se tako internet iščistiti od prostakluka, mržnje i agresije. I da će društvene mreže ponovo biti mesto za razmenu dobrih ideja i lepih želja, pravi hipi raj. Drugi u ovom zakonu vide opasan korak ka cenzuri i autocenzuri. Pod pretnjom kazne od (maksimalnih) 50 miliona evra, Fejsbuk ili Tviter će skidati "sumnjive" postove i pre nego što neko od njih to zatraži. Argument prvih je da samo traže da na internetu važe ista pravila (zakoni) koja važe inače. Drugi odgovaraju da je bolje da se sajber prostor samoreguliše, pa i po cenu povremenog "ćebovanja" nekoga od nas. Tvrde da će ta agresivnost naći načina da opstane, anonimna kao i sada, pa je bolje da nam je na oku nego da buja po mračnim ćoškovima mreže i da vreba. Prvi uzvraćaju da Fejsbuk već cenzuriše golotinju (koja u Nemačkoj inače nije zabranjena), te ne vide šta je loše u tome da se to proširi na, recimo, nacističku propagandu ili lažne vesti. Rasprava traje, ali bi zakon svejedno trebalo da stupi na snagu u oktobru.

S druge strane Atlantika muče drugačiju muku. Regulatorna tela u SAD smišljaju kako da nateraju uticajne instagramdžije da jasno naznače da li su za objavu neke slike dobili nešto zauzvrat. Da li im je neka kompanija platila ili ih je na bilo koji drugi način podstakla da hvale nju, njene proizvode ili servise. Za sada to nije pokriveno zakonom u punom smislu, baš kao ni govor mržnje. Za razliku od novina ili televizije gde bi takav sadržaj morao biti jasno obeležen kao sponzorisan.

Ako im prođe, to bi mogao biti kraj "influensera", odnosno poznatih internet korisnika čije savete (živote) kopiramo. Jer nije isto kada znam da mi neko preporučuje restoran, knjigu ili kremu za lice zato što za to dobija pare, a ne zato što ih stvarno voli i koristi.

Pažljivo pratite sudbinu ovih propisa. Eventualni uspeh mogao bi da ih nametne kao novi (EU) standard. Naravno, Srbija uvek može da ostane "ostrvo slobode" na kojem je sve dozvoljeno.

¶

PRODAJA & PRETPLATA

ŠTAMPANO IZDANJE

	kurirom [Beograd]	poštom [Srbija]	običnom poštom [Evropa]	avionom [ceo svet]
6 meseci / 26 brojeva	4650 RSD	4400 RSD	90 EUR	135 EUR
12 meseci / 52 broja	9300 RSD	8800 RSD	170 EUR	260 EUR

INTERNET IZDANJE

	iz Srbije uplatnicom	iz Srbije u redakciji	iz sveta karticom
1 broj sa PDF-om	—		1,49 EUR
1 mesec / 4 broja sa PDF-om	—		5,49 EUR
6 meseci / 26 brojeva bez PDF-a	2600 RSD	1500 RSD	23,00 EUR
6 meseci / 26 brojeva sa PDF-om	3600 RSD	2000 RSD	30,00 EUR
12 meseci / 52 broja bez PDF-a	4300 RSD	2900 RSD	37,00 EUR
12 meseci / 52 broja sa PDF-om	5800 RSD	3800 RSD	50,00 EUR

Opcija PDF podrazumeva i mogućnost preuzimanja fajla u obliku identičnom štampanom izdanju. ZABRANJENO JE DA VIŠE LICA UPOTREBLJAVA ISTI NALOG. PDF fajl se daje na ličnu upotrebu registrovanom pretplatniku, fizičkom licu, i ZABRANJENO JE DISTRIBUIRATI CEO ILI DELOVE FAJLA bez prethodne pisane saglasnosti NP Vreme doo, Beograd. U sve dinarske cene je uračunat PDV. U sve cene pretplate na štampana izdanja uračunata je poštarina.

Uplatu možete izvršiti lično u prostorijama redakcije, radnim danima od 9.30 do 14.30h. Za ovu vrstu uplate važi poseban popust (vidi tabelu levo).

Ako ne možete doći u redakciju, potvrdu o uplati zajedno sa svojim podacima pošaljite e-mailom na adresu **prodaja@vreme.com**, faksom na broj 011/3238-662 ili poštom na Vreme, Kosovska 17, Beograd, sa naznakom za šta je uplata izvršena. Za internet pretplatu obavezno navesti e-mail za kontakt. Vašu e-mail adresu ne ustupamo trećim licima. Dinarske uplate izvršite u korist NP VREME na račun broj **160-302538-91**.

Za dostavu u inostranstvu, uplata u zemlji se vrši uplatom odgovarajućeg iznosa na naš dinarski račun, u dinarskoj protivvrednosti prema srednjem kursu NBS na dan uplate. Iz inostranstva možete izvršiti uplate za sva naša izdanja pomoću kreditne kartice na internet adresi **http://www.vreme.com/pretplata** ili direktno na naš devizni račun (za detalje obratiti se službi prodaje). Trajanje pretplate na internet izdanje određuje se datumski do isteka poslednjeg dana pred izlazak broja za koji pretplata više ne važi.

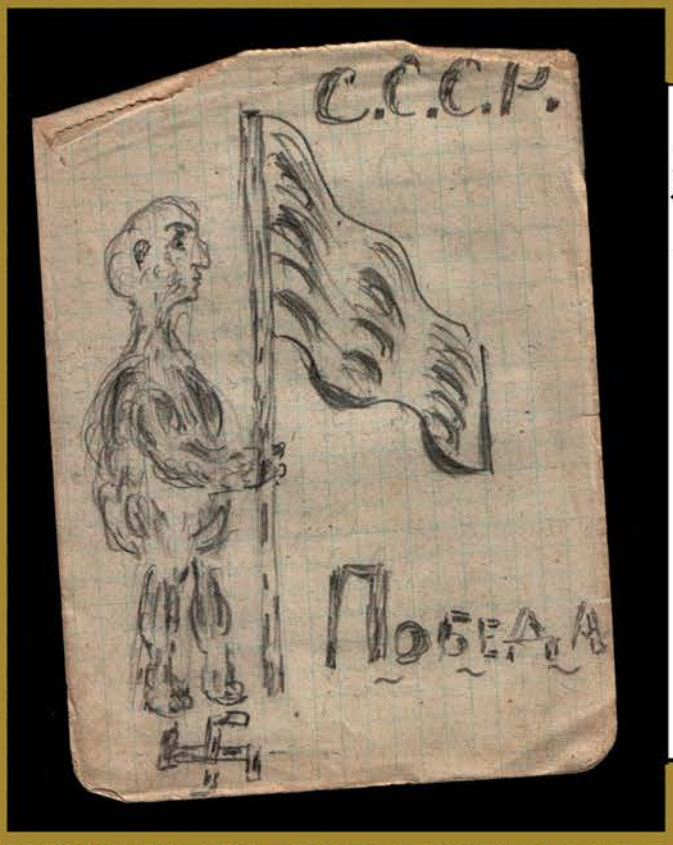
DOSTUPNO U DIGITALNOM FORMATU www.novinarnica.net

Usluge internet pretplate na Vreme vrši i *www.novinarnica.net* prema svom cenovniku.

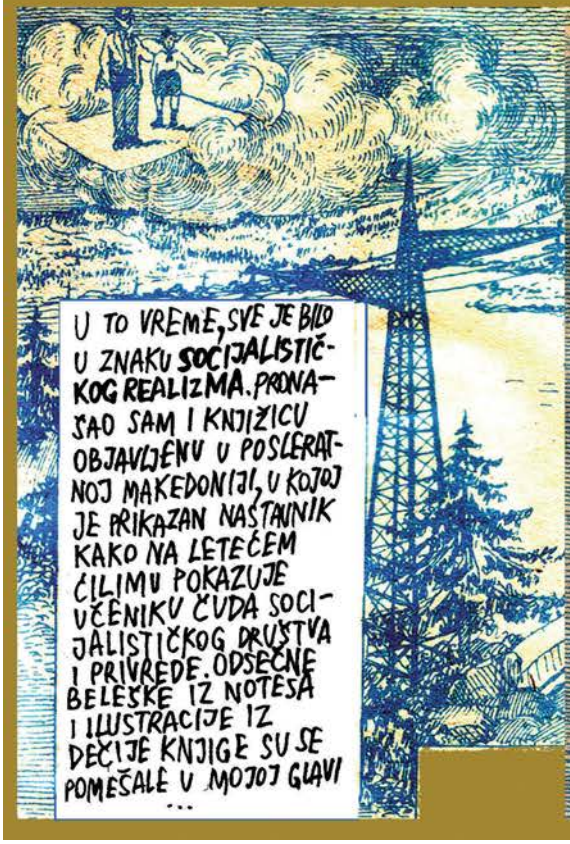
Dodatne informacije u vezi s prodajom i pretplatom: telefonom, radnim danom od 9 do 15h: 011/3234-774 ili e-mailom na *prodaja@vreme.com*

BELEŽNICA & ČAROBNI ĆILIM

ALEKSANDAR ZOGRAF

OD POTPUNOG OSLOBOĐENJA ZEMLJE, 1945. GODINE, DO 1948, KADA JE IZBIO SUKOB IZMEĐU TITA I STALJINA, TRAJAO JE PERIOD KADA JE U JUGOSLAVIJI BIO UTVRĐEN SISTEM PO UZORU NA SOVJETSKI. U ANTIKVARNICI SAM PRONAŠAO NOTES UPRAVO IZ TOG VREMENA, U KOJEM JE NEKO BELEŽIO RAZMIŠLJANJA O ŽIVOTU, I TO VRLO FORMALNIM, VOJNIČKIM REČNIKOM... NOTES JE NA POJEDINIM MESTIMA BIO UKRAŠEN VLASNIKOVIM CRTEŽIMA, NAIVNO-ISKRENIM, KAO ŠTO JE PRIKAZ POBEDE SSSR-A NAD FAŠIZMOM...

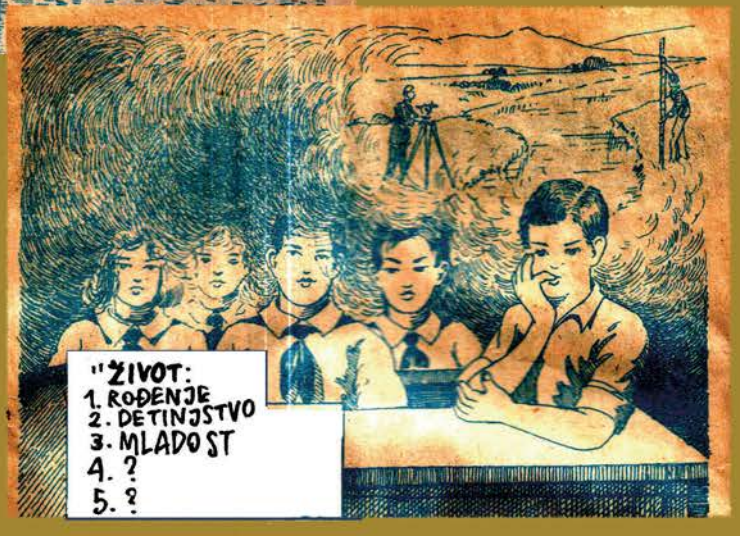
U TO VREME, SVE JE BILO U ZNAKU **SOCIJALISTIČKOG REALIZMA**. PRONAŠAO SAM I KNJIŽICU OBJAVLJENU U POSLERATNOJ MAKEDONIJI, U KOJOJ JE PRIKAZAN NASTAVNIK KAKO NA LETEĆEM ĆILIMU POKAZUJE UČENIKU ČUDA SOCIJALISTIČKOG DRUŠTVA I PRIVREDE. ODSEČNE BELEŠKE IZ NOTESA I ILUSTRACIJE IZ DEČIJE KNJIGE SU SE POMEŠALE U MOJOJ GLAVI ...

"DUH:
1. DRUŠTVENI
2. GRAĐANSKI
3. VOJNIČKI"

"SPRETNOST:
1. U PRIVATNOM ŽIVOTU
2. NA POLOŽAJU
3. U BORBI (NASTUPANJU, ODSTUPANJU, I DR.)"

ПИОНЕРСКИ ОДРЕД
„КАРПОШ"
"JEDINSTVO:
1. SLOGA
2. LJUBAV
3. BRATSTVO"

"ŽIVOT:
1. ROĐENJE
2. DETINJSTVO
3. MLADOST
4. ?
5. ?

Iluzionisti

Foto: Stock

Kulise za njihove predstave prave se od različitih materijala. Po zamisli reditelja i scenografa, one se proizvode u radionicama za izradu dekora. Dešavalo se da kulise budu i potpuno prirodan ambijent.

Iza kulisa nije lepo kao ispred njih, ali se odatle vidi kako su nastale. Sa te strane, moguće je pročitati i uputstva za montažu i, tu i tamo, poruke lične prirode majstora koji su ih sastavljali. I svakako, dešavanja iza i ispred kulisa nisu slična. Tako bi trebalo da bude, tako je zamišljeno još odavno. Bio sam često iza kulisa u jednom od prošlih života, sa neograničenom slobodom kretanja i sa moći da prisustvujem postavljanju scena za mnoge predstave.

"Znam zašto si ovde i zašto ti to toliko znači. Pobegao si od bola." Davno mi je to rekla Ivana, ona je o pozorištu znala sve. Zapamtio sam, jer sam razmišljao o te dve rečenice, mnogo puta. Bila je u pravu, bio je bol, podnosio sam ga nekako, u svetu iza kulisa. Dan i noć tamo nisu bili bitni koliko svetlo i tama. Racio je često dobijao batine od iracionalnog, strast je sva dešavanja ubrzavala i povećavala. Iza kulisa. Naravno, kako gotovo uvek biva i naziva se "neželjenim efektima upotrebe leka", moj lek protiv bola napravio mi je neke štete jer se nisam pravovremeno savetovao sa svojim lekarom ili farmaceutom. Morao sam da prestanem da koristim tu medicinu. Ostavio sam iza kulisa čitav jedan svet koji živi u taktu koji se teško prati.

Ispred kulisa je lepše nego iza njih. Ima boja, svetla, živo je – akteri su na sceni i publika ih posmatra, sa manje ili veće udaljenosti. Dešava se iluzija. Izvođača scenskih radova ima od uverljivih do bolno netalentovanih, ali publika želi da im veruje. Plaćene su skupe ulaznice ili je potrošeno neko vreme da se zastane i posmatra, a vreme ima svoju cenu.

"Ja sam sitna marioneta u ovo profitersko vrijeme / od početka pa do kraja malerozan broj / ja sam glavna atrakcija uličnog spektakla / ušlagirana konstanta s rupom na mozgu." Svaka sličnost ovih stihova s vašom stvarnošću je namerna. Oni pripadaju B. Dž. Štuliću, rok propovedniku, koji je sam davno odustao od jalova posla uterivanja pameti i "otišao".

Reč "marioneta" je homonim sa dva jako različita značenja, kako tvrdi i Vujaklijin rečnik: *"Marioneta: mala lutka sa pokretnim udovima koja može da podražava ljudske kretnje; (fig.) čovek koji se može za sve i svakoga pridobiti, povodljiv čovek"*. Sledstveno tome, u suštinski milim lutkama oskudevamo – marioneta je mila lutka, jer je beskrajno gracilna i lutkari se njome služe za izražavanje najtananijih emocija, a kod nas je boravak u svetu lutaka, sa velikom dozom nipodaštavanja prema lutkarstvu, dozvoljen samo deci. Nezasluženo, jer slično Karađozu u Grčkoj i Turskoj, imamo našu nacionalnu lutku. Naša lutka zove se Todor, tu su i Stana, njegova žena, pop, đavo i pandur i lutkarska igra zove se "Kuku, Todore". Svi ti likovi su karakterno definisani i suštinski isti kao i u komediji del arte, pa je u lutkarskim predstavama situacija samo naznačena, ostalo se improvizuje.

Dalo se videti u nekim filmovima, kao fikcija scenarista, da lutka prevladava svog animatora. Gledati to bilo je strašno, ali se ciljalo na tu emociju. Međutim, floskula je da "lutka ima dušu". Njoj život daje animator, koji se vidi ili ne, ona govori što je neko drugi napisao, ona može što čovek nije u stanju ili ne sme da učini. Razmišljam, da lutka stvarno ima dušu, kako bi podnela spoznaju o sopstvenom uništavilu – da joj život visi o koncu? Ili, isto to na drugi način – da li se možda i vama, i koliko puta, dogodilo da ste uradili nešto, kako se ovde kaže, "van pameti"? Mislite o tome. ¶

SRĐAN POPOVIĆ

SBB

EON

NAJBOLJI NAČIN DA GLEDAŠ
VRHUNSKI TV SADRŽAJ

PRVIH 6 MESECI PO

990 DIN

u TRIO paketu + + akcija za nove korisnike

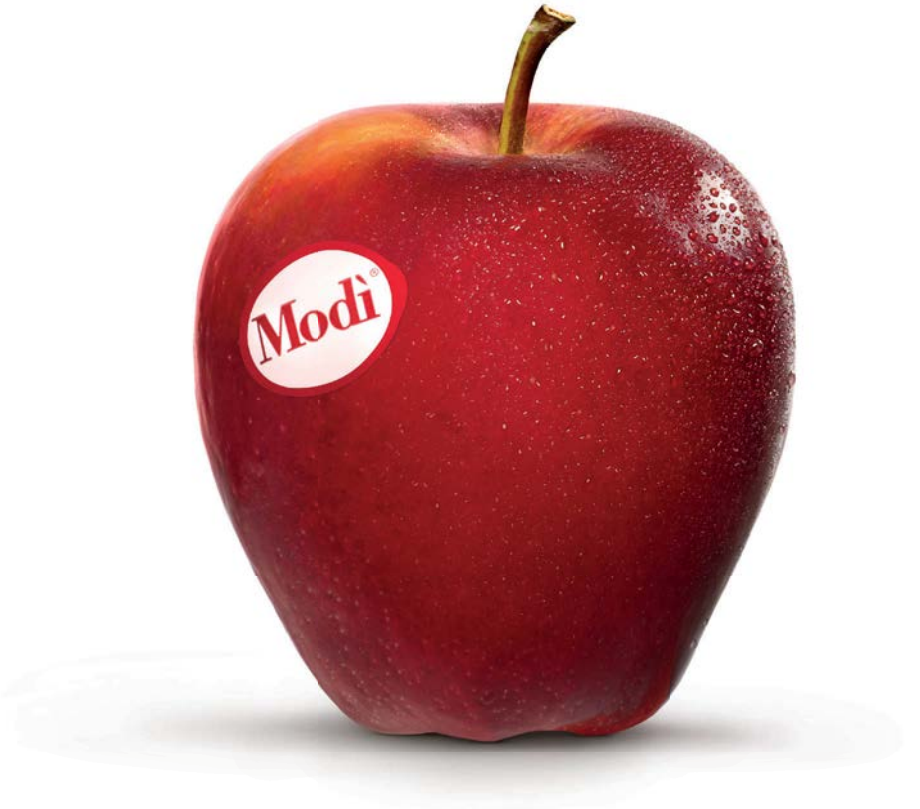

www.sbb.rs • www.eon.tv

EON je uključen u Trio pakete. EON Smart TV aplikacija je uključena u Gold Extra i Gold Premium pakete. Akcija važi za nove korisnike Trio paketa uz ugovor od 24 meseca. Uslovi korišćenja usluga i ponuđenih paketa dati su u zvaničnoj ponudi sa cenovnikom I akcijskoj ponudi na www.sbb.rs I www.eon.tv.

Modì®

JE U MODI!

SVE NAJBOLJE OD JABUKE!

PROIZVEDENO U SRBIJI!

Modi jabuke

VREME

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec